FARMECUL FORMELOR

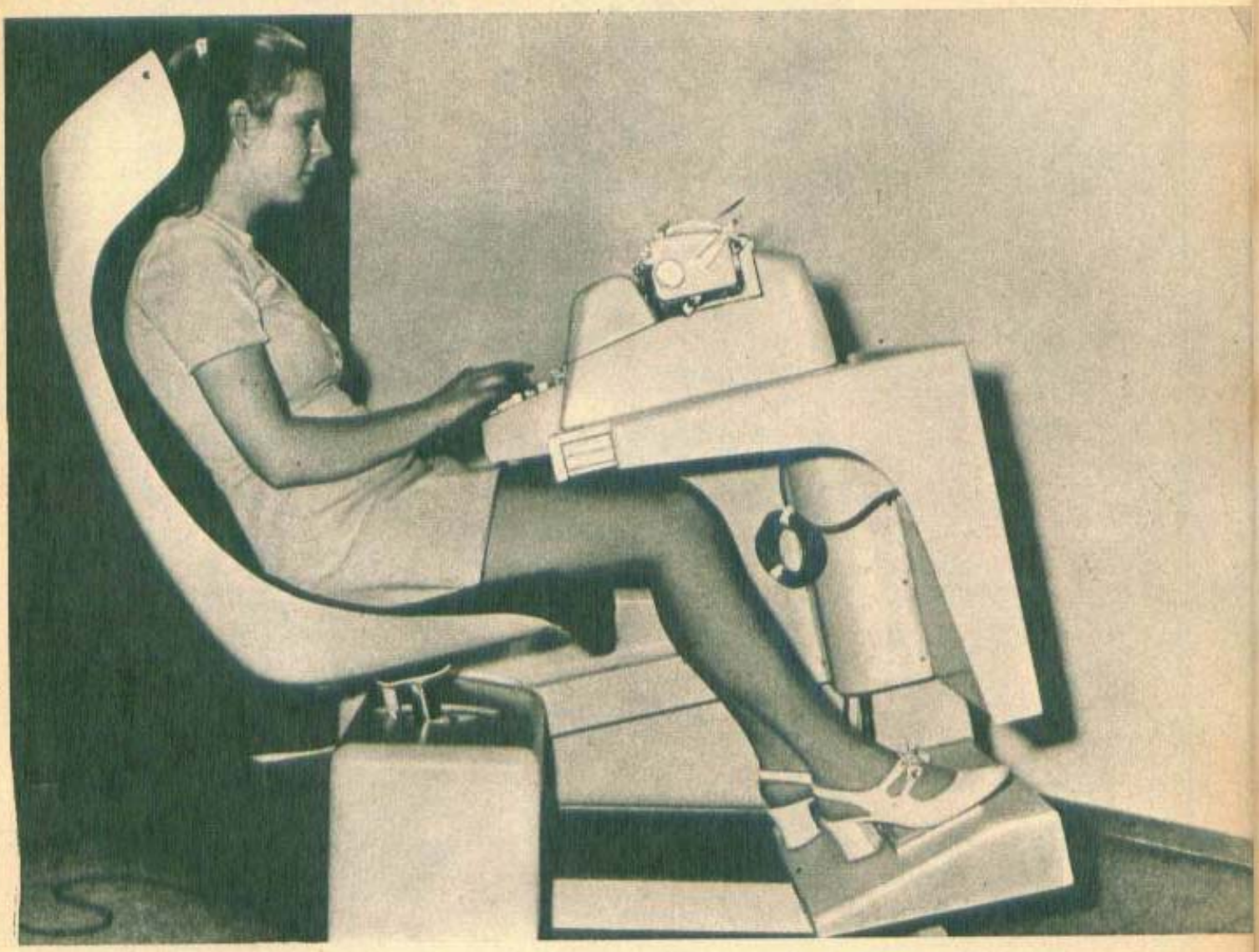

Un scaun ideal pentru secretară...

Un cuvînt se repetă tot mai des și vine să tulbure noțiunile noastre despre frumos: DESIGN. El domină lumea modernă, aspirațiile ei spre armonie; el e acum mai mult decît un cuvînt, e o modalitate de a crea și aprecia obiectele. Cuvîntul englezesc DESIGN provine din latinescul «designare» (care înseamnă în același timp «a desena», «a trasa» și «a ordona») și e unanim acceptat pentru a denumi creația unor obiecte tehnice sau utilitare concepute cît mai adecvat destinației lor, dar în același timp cît mai aproape de aspirațiile, sensibilitatea și gustul estetic ai societății căreia aceste obiecte îi sînt destinate.

De-a lungul timpului, omul, creatorul lucrurilor, privind în jurul său a luat drept model al creației sale natura și materialele pe care i le oferea aceasta: piatra pentru casă, lemnul pentru uneltele sau mobilierul său. Creînd materiale sau tehnologii noi el s-a îndepărtat de natură, dar nu într-atît ca să nu se refere totdeauna la acest model etern al frumuseții. Pînă cînd el a inventat mașinile, pentru care natura nu mai oferea modele. Cîteodată, mai ales atunci cînd era doar urmarea unor ameliorări tehnologice, mașina amintea straniu de un model trecut: primele automobile ale secolului al XIX-lea semănau cu niște trăsuri ciudate și formele lor erau în flagrantă contradicție cu scopul pentru care au fost create. Cînd însă tehnica născtea propriii săi «monștri», cînd nici o referință la vreun model nu mai era posibilă, cînd formele au fost pur și simplu impuse de tehnică, de necesitățile sale, ele au apărut dintr-o dată urîte și apăsătoare. Locomotiva e tipul unei atari mașini neliniștitoare, care a tulburat spiritele și sensibilitățile. Pînă la apariția mașinismului, societatea și omul fuseseră obișnuiți cu două moduri de producție a formelor: cel artistic și cel artizanal. Formele impuse de tehnică au apărut copleșitoare și inumane. Această neliniște a uri-

Jucării din polistiren construite de designerul englez M. Ryland. Ele au fost apreciate pentru calităţile lor abstracte, care încurajează copiii să se servească de imaginaţie şi să-i familiarizeze cu conceptele de structură, formă, culoare şi echilibru.

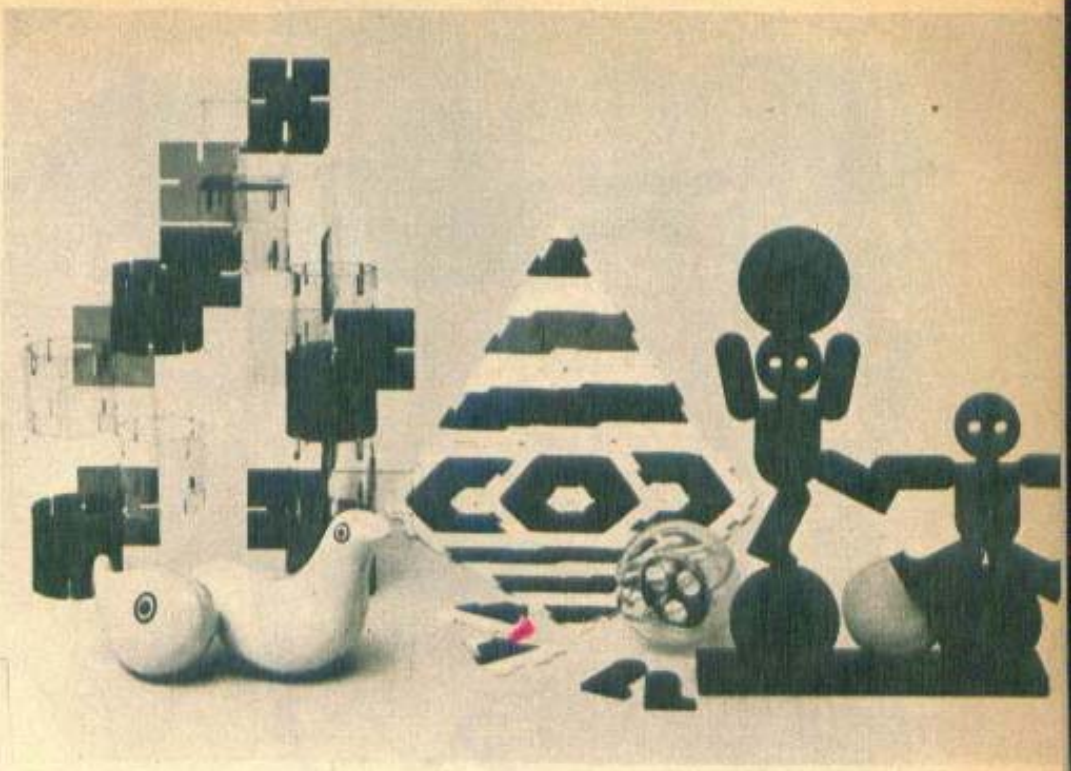

tului produselor industriale chinuia chiar şi pe creatorii lor. Frantz Reuleaux, în tratatul său de construcţii de maşini («Über den Maschinenbaustil», 1862), sesizînd o ruptură între tehnică şi artă, scria: «Nu ar fi oare necesar să găsim soluţii în construcţia de maşini bazate nu numai pe legile probităţii şi finalităţii, ci şi pe cele ale frumosului?» Aceasta e doar întrebarea, şi reacţiile nu întîrzie. În cîteva decenii, la mijlocul secolului trecut, cîteva mişcări luptă împotriva producţiei industriale considerate vulgare şi îşi irosesc energiile pentru a reînvia producţia artizanală, singura în stare să dea obiectelor o valoare estetică. Celebrul estetician al timpului J. Ruskin consideră că industria şi arta se află într-o opoziţie ireductibilă. William Morris înfiinţează în 1861 faimoasele sale ateliere cu scopul de a reînvia producţia artizanală a obiectelor. Sub influenţa lui Morris, arhitectul C.R. Ashbee fondează în 1888 «Arts and Crafts Exhibition Society», care militează împotriva maşinismului care urîţeşte viaţa de toate zilele. O reacţie romantică plină de contradicţii: retrogradă în esenţa sa, naivă în aspiraţia de a promova un stil care să se bazeze pe decoraţie şi ornament, dar aducînd cu sine promisiunile şi viziunile viitorului. Neputînd acţiona asupra formelor concrete ale maşinilor ca să le schimbe, pentru că ignorau caracteristicile lor tehnice, ei le-au placat cu elemente decorative inutile ca să le înfrumuseţeze, ca să le facă mai acceptabile, ca să tempereze fascinaţia puterii lor. Dar au deschis în acelaşi timp drumul integrării artei în industrie, al căutărilor formale prodigioase, al Industrial Design-ului. Discuţia asupra specificului şi locului esteticului în aria obiectului tehnic este de acum angajată. Şi primele păreri raţionale despre util şi frumos, despre formă şi funcţie sînt exprimate cu mai multă luciditate: «Orice lucru este perfect în felul său atunci cînd este conform destinaţiei sale». Şi Paul Sauriau adaugă, referindu-se la calităţile estetice, că fiecare obiect posedă frumuseţea sa proprie «datorită faptului că forma este o expresie manifestă a funcţiei sale».

Urmînd o evoluţie firească, secolul al XX-lea a impus civilizaţia tehnică şi totodată o mai adîncă înţelegere a ei. Dacă Ruskin califica locomotiva drept un «monstru urît», esteticianul Paul Sauriau, care reprezenta sensibilitatea şi optica noului veac, vorbea cu admiraţie despre «monştri»: «Nu se va aprecia niciodată la justa ei valoare frumuseţea maşinilor, care sînt un produs miraculos al artei noastre. O locomotivă... în această masă grea, pe care esteticienii o disprețuiesc, există tot atîta gîndire, inteligenţă şi finalitate... ca într-un tablou al unui maestru sau într-o statuie». Noi tendinţe vin să impună frumuseţile formelor industriale, respectul faţă de obiectele tehnice. Asociaţia arhitectului german H. Muthesius, «Deutscher Werkbund», care grupa numeroşi artişti prestigioşi şi numeroase firme industriale cu scopul de a pune în valoare arta industrială, şi care în 1914 a organizat la Köln o răsunătoare expoziţie de produse, apoi «Bauhausul», care a militat pentru ideea unităţii artei şi tehnicii, pentru crearea unor obiecte tehnice noi, cu parametri şi calităţi estetice superioare, sînt doar două din foarte importantele şcoli care au contribuit la făurirea unei noi estetici a maşinilor şi obiectelor tehnice. Cînd în 1930 Muzeul de artă modernă din New York deschide secţia obiectelor şi maşinilor cu forme considerate a fi o sinteză a frumosului cu utilul, design-ul era consacrat. Mai era doar o chestiune de timp ca această concepţie să depăşească cercul pasionaţilor săi adepţi, să intre ca parte integrantă în marea industrie, să-şi clarifice conceptele de bază şi să-şi precizeze domeniile de intervenţie. Care sînt deci caracteristicile unui obiect ideal? Iată o întrebare la care se angajează să dea răspuns esteticienii şi maeştrii artelor plastice, industriaşii şi inginerii şi, evident, noii artizani ai frumosului: designerii. „Forma — spune Roberto Olivetti, directorul firmei italiene de maşini de scris — nu trebuie să mascheze ori să «îmbrace» produsul pentru a-l face mai atrăgător pentru consumator; dimpotrivă, ea trebuie să slujească drept mijloc pentru o expresie exterioară armonioasă a tuturor funcţiilor produsului, evidenţiind destinaţia sa şi modul de utilizare". Criticul de artă Gillo Dorfles consideră că obiectele trebuie să concilieze satisfacerea unor cerinţe de ordin practic cu cele de ordin estetic manifestate în «exprimarea unor forme optimale ale produsului şi în satisfacerea maximă a cerinţelor consumatorilor».

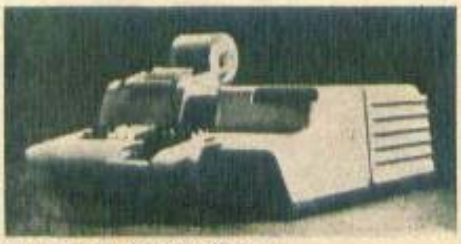

Maşină de calculat Olivetti.

Un excavator cu formă «optimă».

Toată lumea e de acord că timpul trebuie să-şi aibă formele sale. Dacă aşa stau lucrurile, care dintre obiecte reprezintă, prin trăsăturile lor distinctive, civilizaţia actuală? Fără să fie exhaustivă, lista ar cuprinde cîteva obiecte care însumează atît invenţia tehnică cît şi trăsături estetice pregnante: avionul turboreactor, televizorul, ambalajele, — dintre care sticla de Coca-

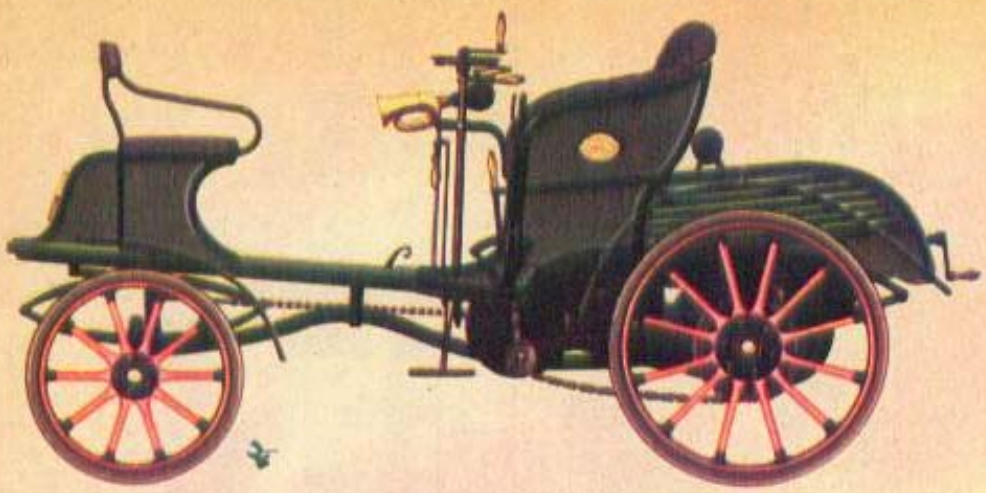

OPEL Patent-Motorwagen
System Lutzmann 1898

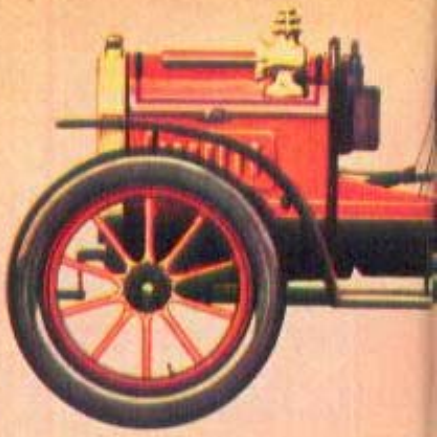

OPEL

OPEL Doktorwagen 1909

OPEL

OPEL Laubfrosch 1924

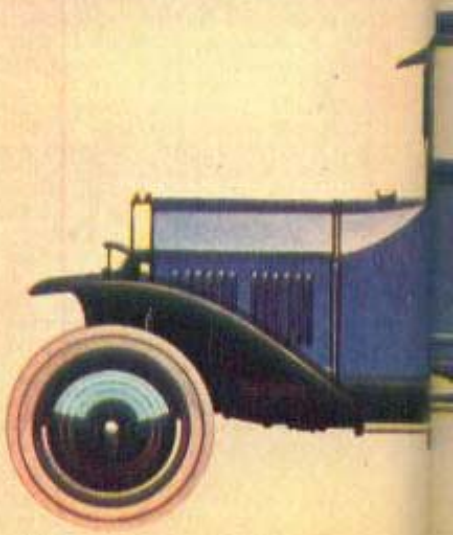

OPEL

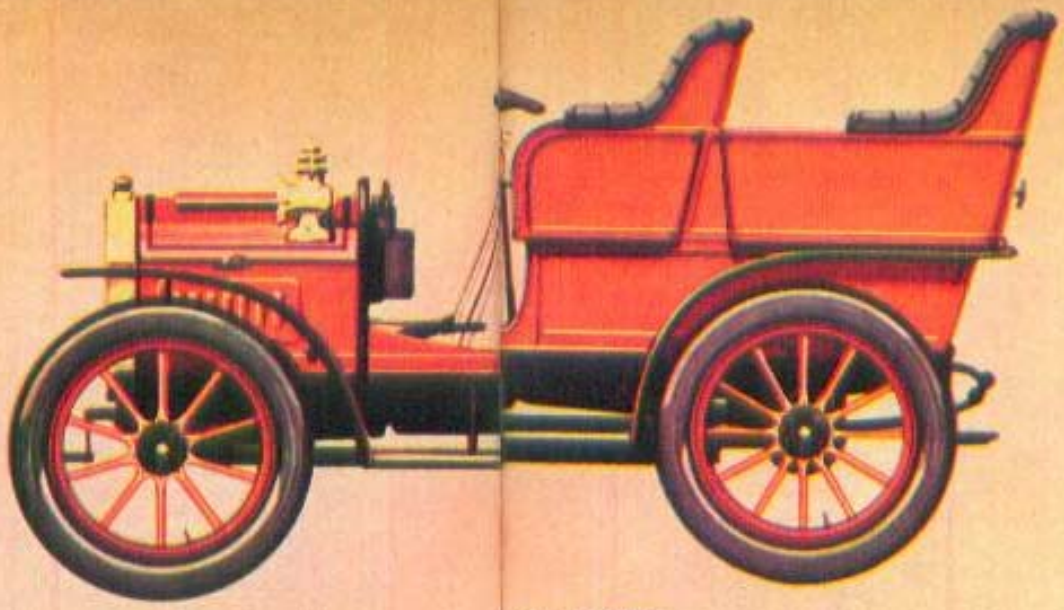

OPEL T eau 1902

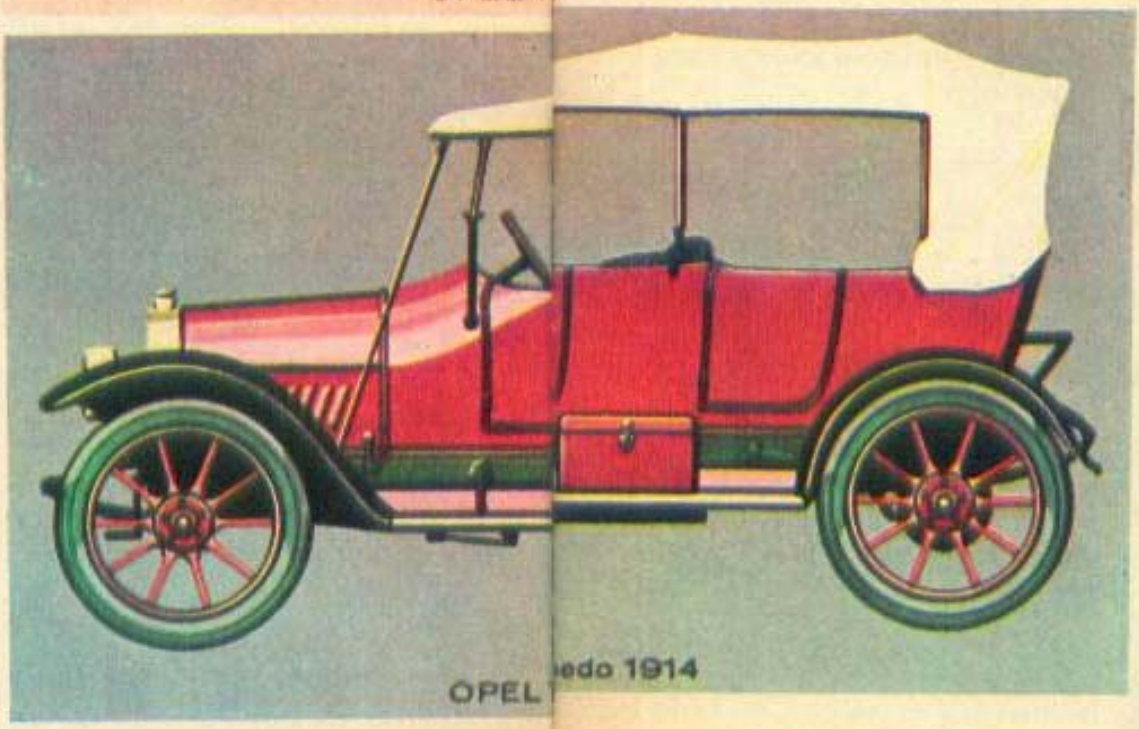

OPEL edo 1914

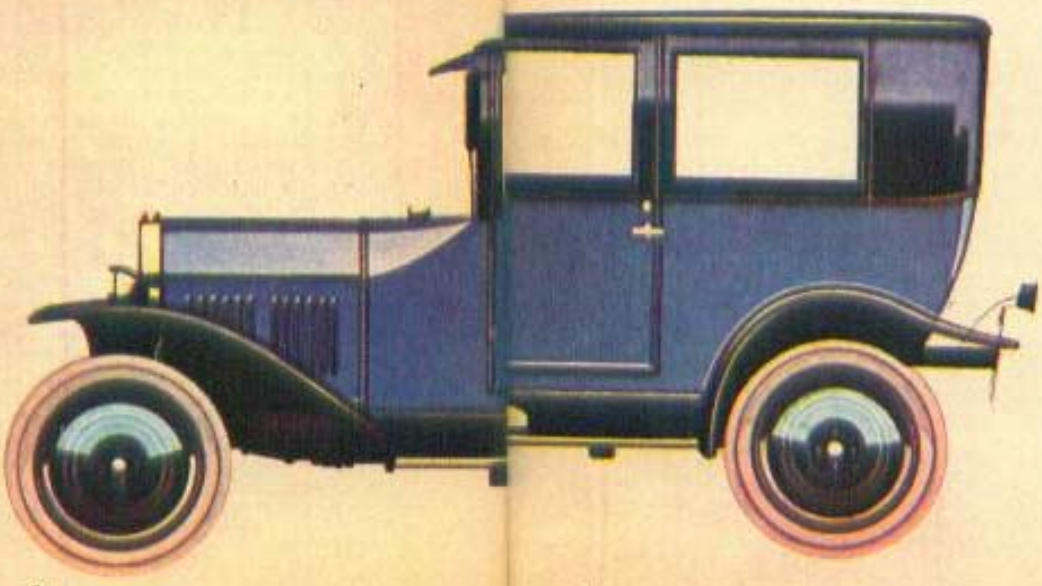

OPEL Li ine 1925

au 1902

OPEL Motorwagen-Limousine 1907

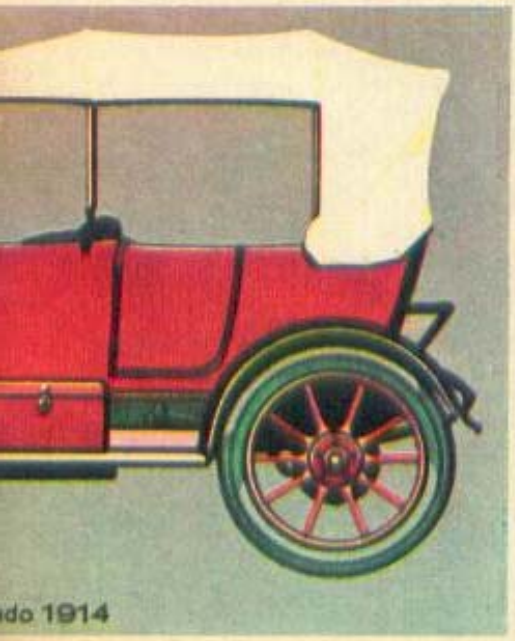

do 1914

cola este considerată a fi una dintre cele mai reușite forme ale secolului XX — mașina de scris Olivetti (Littera 22), prăjitorul electric de pîine sistem IBM 360, mașina de cusut Nucchi 544, stiloul Parker 51, echipamentul astronauților, dar și modulele lunare, automobilul, telefonul etc. Fiecare însumează nenumărate semnificații tehnice, estetice, umane. Unele sînt forme cu totul noi, altele rezultate dintr-o evoluție. Automobilul în stadiul său arhaic mima naiv trăsurile; o formă împrumutată neconformă cu destinația obiectului, cu mecanismul nedeghizat. După 1920 automobilul își cîștigă o individualitate proprie, i se dă o formă adecvată care armonizează funcționalitatea cu elementul estetic. Reprezentative pentru această perioadă considerată clasică sînt mărcile Rolls-Royce, Lincoln-Continental, Mercedes-Benz, Cadillac 60 special, Hispano-Suiza, Bugatti etc. Urmează apoi un stadiu «ornamental» caracterizat de automobilele produse de industriile Detroitului în jurul anilor '50, în care se presimte tendința unor forme aerodinamice, care vor fi realizate tot mai accentuat în următorul deceniu...

Semn al timpului, lumea obiectelor e în plină transformare. Numeroși factori acționează modelator asupra lor, de la cei tehnici la cei utilitari și sociali. Un artist de tip deosebit — designerul — vine să se afirme pe planul creației umane, ale cărui calități sînt de o complexitate neobișnuită, pentru că ei însumează nu numai o pregătire calificată și temeinice cunoștințe tehnice, dar și «experiența și sensibilitatea sa vizuală, pentru a determina selecția materialelor, construcția, mecanismele, forma, culoarea, finisajul și ornamentele obiectelor produse în serie prin procedee industriale». El este deci unul dintre factorii care stabilesc acele raporturi de intimitate între om și obiectul uzual sau mașină, cel care totdeauna gîndește și concepe formele sub imperativul major al necesităților sociale.

Evoluția automobilului Opel.

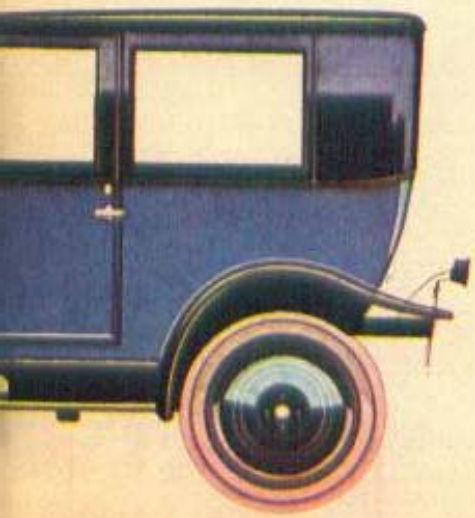

ne 1925

GIOVAN BATTISTA CARACCIOLO zis **BATTISTELLO**
«Magdalena»

Secolul de aur al picturii napolitane

Cînd secolul al XVI-lea își trăia crepusculul, era tot mai evident că el lăsase moștenire lumii marile sale neliniști. Absolutismul, contrareforma și Conciliul de la Trento instauraseră o existență dramatică și promisiunile unui viitor minat de incertitudini. Noul secol — al XVII-lea — debutează cu doctrina represivă a papii Paul al V-lea, Papa Indexului (care trimite în fața tribunalului inchizitorial pe Galileo Galilei și interzice opera lui Copernic), și își desfășoară o bună parte din ani asistînd la dezastrele războiului de 30 de ani. O nesiguranță generală domină existența și sufletul omului, iar apelul la intervenția puterilor spirituale nu e decît urmarea firească a unei stări de incertitudine, adeseori fără ieșire. Conciliul de la Trento impusese intercesiunea sfinților, adorarea Fecioarei și afirmarea unor noi dogme. O avalanșă de imagini sacre inundă zidurile, bolțile și plafoanele palatelor și bisericilor. Instaurarea acestui nou program spiritual, menit să facă prin artă dovada adevărurilor credinței, nu e decît confirmarea unei înfrîngeri: pierderea unei hegemonii aproape milenare asupra puterii lumești și tentativa de transferare a acesteia în imperiul spiritual. Catolicismul trebuie să arate lumii măreția sa și să păstreze sentimentul universalității sale. Și astfel pretutindeni lăcașurile credinței se renovează, promovînd o nouă înflorire a artelor dar deschizînd în același timp și drumurile unui stil oratoric și apologetic. După o reacție virulentă împotriva senzualității Renașterii, catolicismul descoperă gustul pentru decorațiile somptuoase.

Două par să fie operele care au influențat hotărîtor pictura secolului al XVII-lea: frescele plafonului Galeriei lui Hercule din palatul Farnese din Roma, executate de Annibale Carracci între anii 1597 și 1604, care relau subiecte din «Metamorfozele» lui Ovidiu, fresce care vor înrîuri întreaga pictură decorativă europeană permanentizînd gustul pentru alegoria profană,și pînzele lui Caravaggio reprezentînd «Istoria vieții și martiriul Sf. Matei», pictate în capela Contarelli din biserica San Luigi dei Francesi între anii 1597 și 1602, și care vor inaugura un nou stil bazat pe contraste puternice de umbră și lumină, menit să sugereze intensitatea trăirilor sufletești. El pune noaptea în serviciul dramei, descoperind o nouă atmosferă, în care realul și irealul se interferează; el sfidează lumea plină de iluzii și himere a manierismului, aducînd pe ecranele pînzelor pe oamenii umili, din popor, cu trupurile lor viguroase și chipurile lor chinuite de spaimele sufletului și de nesiguranța existenței; el suprimă totul în jurul lor, tot ce nu e omenesc și nu suferă, și în tenebrele unde îi aruncă proiectează asupra lor o lumină ireală, violentă, care îi apropie de condiția lor umană, supuși fericirii și nefericirii, durerii și morții. Stilul lui Caravaggio este imitat de o întreagă pleiadă de artiști din epocă, dar orașul unde el va prolifera, cu intensitate poate neașteptată, va fi Napoli. Caravaggio sosește aici în 1607, pentru un scurt timp (ca să revină în 1610), dar popasurile sale și cele cîteva lucrări pictate aici vor fi hotărîtoare pentru crearea școlii napolitane de pictură din secolul al XVII-lea. Veacul napolitan începe să strălucească prin operele lui Battistello Caracciolo, care „va impune baze noi convenției locale, afirmîndu-se ca susținător și popularizator fervent al senzaționalelor elemente noi ce puteau fi desprinse, în întreaga lor articulare complexă, din marea pînză a celor «Șapte opere ale Milei» pe care Michelangelo Merisi (Caravaggio) o pictase în 1607...". Dacă Battistello aduce vraja umbrei, Massimo Stanzione vine cu

PAOLO PORPORA
«Flori și fructe»

SALVATOR ROSA
«Vederea unui golf»

SALVATOR ROSA
«Portretul Lucreției» —soția artistului

o anume sensibilitate pentru eleganța formală, cu un discurs compozițional plăcut și cu o paletă cromatică plină de prețiozități, opera lui fiind considerată ca una dintre cele mai importante pentru pictura napolitană din epocă. Dar cel care va da o personalitate definitivă acestei picturi, impunînd observația realistă a spiritului caravaggesc, va fi spaniolul José de Ribera, care se stabilește în cetatea partenopeană în 1616 și care aduce cu sine spiritul cruzimii atît de spectaculos transpus în martirajele sale dar și o oarecare senzualitate. Tenebrismul său va cunoaște o evoluție interesantă. Dacă la Caravaggio lumina care sfîșie atmosfera nocturnă ce învăluie personajele are un caracter exterior, demiurgic, la Ribera ea este integrată în magma cromatică, devine o cali-

ANDREA VACCARO «Armida și Rinaldo»

ităte a cărnii. Cu timpul însă, în lucrările sale tîrzii, tenebrismul său se va îndulci iar dramatismul se va estompa, cedînd locul pitorescului.

Școala napolitană numără numeroși artiști care cultivă efectele contrastante de umbră și lumină, pictori preocupați de marea decorațiune religioasă ori profană, de scene de bătălii, de peisaje și naturi moarte. Cu Bernardo Cavallino grația sentimentală din pictura lui Stanzione este perpetuată pînă la rafinament. Cu Mattia Preti școala napolitană transgresează o perioadă de eclectism, fără a părăsi însă o anume viziune dramatică de care este impregnată întreaga sa operă. Pictura de gen numără și ea mici maeștri, eminenți dealtfel: Paolo Porpora, Luca Forte, cei doi Ruoppolo, autori de naturi moarte de un decorativism exuberant, sau pictori de bătălii ca Falcone sau Salvator Rosa, celebri în epocă. Cu Luca Giordano, veacul al XVII-lea napolitan — secolul ei de aur — se încheie fastuos, cu o febră decorativă impregnată de teatralitate, care va domina în secolul următor pictura europeană, deschisă spre sensibilitățile rococoului.

C. BOZBICI

ARTEMISA GENTILESCHI «Judith și Holofern»

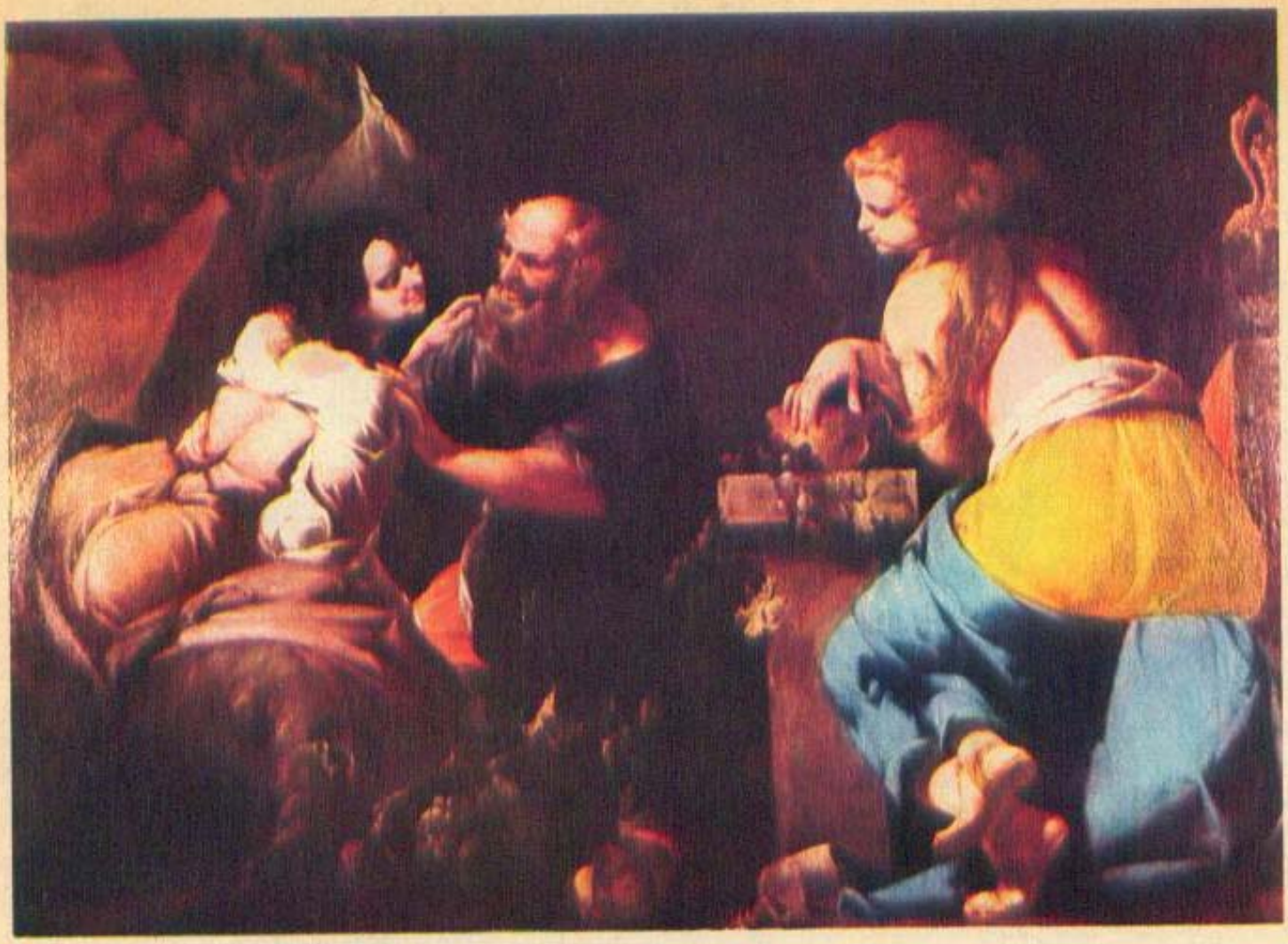

GIOVAN BATTISTA SPINELLI
«Lot şi fiicele sale»

Secolul de aur al picturii napolitane

MATTIA PRETI
«Agar şi Ismail»

„DORA" transmite...

(Urmare din pag. 112)

credere... călătoreau mereu la Berlin cu material informativ. Azi pare foarte verosimil că Schellenberg... exercita presiuni continue asupra lui Masson pentru a-l determina să găsească grupul de informatori sovietici din Elveţia. Ar fi greu de spus cînd anume au căzut de acord. Cert este însă că şeful serviciului secret elveţian a acceptat şi a dus la bun sfîrşit această sarcină. Tergiversa însă împlinirea făgăduinţei sale: deşi nu voia să piardă bunăvoinţa lui Schellenberg, dorea să-şi păstreze şi informatorii din OKW. Prin faptul că încerca să cîştige timp, Masson sprijinea munca noastră, căci în 1943 timpul însuşi acţiona împotriva Reichului hitlerist... Dacă guvernul elveţian nu ar fi protestat, agenţii lui Schellenberg ar fi putut desfăşura urmărirea pe teritoriul Elveţiei neutre ca la ei acasă. Controlul sever i-a determinat însă la prudenţă şi încetineală, deoarece guvernul federal elveţian era necruţător faţă de spionii nazişti arestaţi în Elveţia."

4. SECRETELE „ZIDULUI RĂSĂRITEAN" DEZVĂLUITE

„Cunoscînd posibilităţile informatorilor berlinezi cu care lucra *Lucy*, conducerea Centralei i-a trasat grupului nostru sarcina de a obţine date asupra „Zidului Răsăritean". A procura datele liniei de apărare în construcţie desfăşurate de la nord la sud, între Marea Baltică şi Marea Neagră, însemna un ajutor substanţial pentru statul-major în elaborarea operaţiilor militare ofensive... Am transmis sarcina surselor noastre de la Berlin. Nici oamenilor de acolo nu le-a fost însă uşor să obţină informaţiile, deoarece documentaţia «Zidului Răsăritean» se păstra în seifuri speciale, extrem de greu accesibile... Pînă la urmă, peste două săptămîni, am putut transmite, prin *Lucy*, date cît se poate de interesante: 30. IV. 1943. *Directorului. Urgent. Foarte important. Planul «Zidului Răsăritean». De la Teddy. a. În porţiunea nordică a «Zidului Răsăritean» se construiesc două linii: 1. o linie antitanc, 2. o linie de rezistenţă. b. Linia antitanc se află în faţa zonei defensive, proiectată pentru a putea permite instalarea unor unităţi de proporţiile diviziilor de infanterie...* În continuare, punctele *c* şi *d* conţineau descrierea traseului liniilor de rezistenţă şi antitanc.

Pe urmă s-a transmis la Moscova următoarea radiogramă: 6. V. 1943. *Directorului. Urgent. De la Teddy. Berlin, 1 mai. 1. Deunăzi s-au trimis în Rusia cantităţi destul de mari de tunuri feroviare, gata montate, şi anume tunuri cu tragere lungă de calibrele 203 şi 280, precum şi tunuri de asediu franceze de 152 şi 203 mm, şi tunuri de marină. Toate tunurile feroviare sînt dirijate spre fortăreţele din zona de interior, în scopul de a termina construirea sistemului de fortăreţe ale „Zidului Răsăritean"...*

Se ştie că zadarnice au fost speranţele pe care hitleriştii le-au legat de acest „Zid". Ei n-au reuşit să oprească Armata Roşie pe liniile defensive pregătite în prealabil, şi n-au putut aduna nici rezervele necesare contraofensivei. Trupele sovietice au străpuns în diferite puncte sistemul de fortificaţii, continuînd să-l ajungă pe inamic spre apus.

....La 13 mai au capitulat rămăşiţele diviziilor italo-germane ale lui Rommel, înfrînte şi împrăştiate în Africa de Nord. Ultima speranţă a lui Mussolini şi Hitler, frontul african, a încetat de a mai exista. La 15 mai, informam asupra unui detaliu legat de pierderea Tunisului, ultimul cap de pod din Africa, întocmindu-mi textul pe baza raportului lui *Werther*, în următorii termeni: *Între 5 şi 11 mai, numai 3 000 soldaţi au putut fugi din Africa în Italia. Cele din urmă rapoarte germane din Africa vorbesc despre puterea de foc cu totul superioară a tancurilor britanice Churchill, de 50 tone, şi a noii artilerii blindate engleze, dotată acum în general cu tunuri de asalt americane de 1 055 mm.*

Aliaţii lui Hitler erau foarte neliniştiţi. Totodată, s-a accentuat nemulţumirea faţă de regimul hitlerist şi a crescut forţa rezistenţei populare din ţările învinse şi ocupate de Germania. Nu ne era greu să luăm legătura cu Rezistenţa franceză din arondismentul Haute-Savoie: trebuia doar să trecem frontiera în zona Genevei. În afară de francezi, am avut legături şi cu alte detaşamente ale luptei armate împotriva fascismului. Din timp în timp soseau în Elveţia delegaţi ai partizanilor italieni, ba chiar iugoslavi, foarte abili în evitarea nenumăratelor piedici în drumurile de acces în Elveţia. Partizanii ne furnizau interesante observaţii despre situaţia detaşamentelor lor... Radiograma mea din 22 iulie se referea la situaţia frontului italian:

Momentul şi locul debarcării din Sicilia au constituit o surpriză pentru Axă. Germanii se aşteaptă ca, pînă la sfîrşitul lunii august, Italia să se detaşeze.

Înainte de debarcare, am aflat de la una din sursele lui *Lucy* că germanii evacuaseră cu desăvîrşire Taranto şi împrejurimile. I-am predat informaţia lui *Pakbo*, pentru cifrare, dar el nu s-a mulţumit cu atît. După cum mi-a mărturisit mai tîrziu, a alergat cu informaţia la Mrs. Wiskeman (aşa se numea, dacă nu mă înşel), ataşat de presă al ambasadei britanice de la Berna, care a transmis-o imediat, firesc tot printr-o telegramă cifrată (dar, bineînţeles, după cifrul ambasadei britanice). Peste cîteva zile, aliaţii ocupau, fără un foc de pistol, portul militar din Taranto, iar doamna Wiskeman îi transmitea lui *Pakbo* mulţumirile Marii Britanii (cel puţin aşa ne-a istorisit el)...

Ocuparea de către germani a Italiei de Nord a stîrnit panică în cercurile oficiale elveţiene. Ajutorul anglo-american era, pentru moment, iluzoriu; în schimb, germanii împresuraseră din toate părţile mica republică. Neutralitatea, independenţa, bucuria libertăţii şi a vieţii paşnice atîrnau de un fir de păr. Conducătorii germani, înfuriaţi, erau capabili de orice. Ei s-ar fi putut folosi de diverse pretexte pentru a ordona ocuparea Elveţiei, sau ar fi putut pretinde liberă trecere pentru trupele lor destinate apărării Italiei. Fără îndoială, guvernul elveţian ar fi respins o atare pretenţie, şi atunci... Atunci ar fi izbucnit războiul. Armata elveţiană era gata să facă faţă evenimentelor, însă conducătorii ţării ştiau prea bine că ea nu s-ar fi putut opune mult timp Wehrmachtului. Nu le rămînea deci altceva de făcut decît să cedeze pas cu pas, făcînd unele concesii naziştilor. În zilele acelea, organele poliţiei federale şi serviciul de contraspionaj au primit ordinul să caute organizaţia noastră. Pesemne, serviciul de siguranţă german exercita o puternică presiune asupra lui Masson, ba poate ameninţa şi cu sancţiuni împotriva Elveţiei. Elveţienii au început prin a căuta

„DORA" transmite...

posturile noastre de radio, s-ar putea să fi obținut și de la nemți datele culese de serviciul lor pentru detectări."

[La începutul lui octombrie 1943, poliția elvețiană a pus-o sub observație pe *Rosa*, una dintre radiotelegrafistele grupului *Dora*. Radó Sándor a convins-o să plece la Basel, la părinții ei. Fata a rămas însă la Geneva, părăsindu-și ce-i drept locuința și mutîndu-se la prietenul ei, un anume Hans Peters, despre care s-a aflat doar mai tîrziu că era agent al Gestapoului. Posturile de emisiune ale soților Hamel din Geneva și al lui *Jim* de la Lausanne își continuau însă activitatea. Radó voia să reintegreze în activitatea grupului și postul *Rosei*, la 16 octombrie — dar în noaptea de 13 poliția a pătruns în apartamentul soților Hamel tocmai în toiul unei emisiuni. În zori a fost arestată și *Rosa* împreună cu prietenul ei, dar omul Gestapoului a fost, firește, eliberat curînd. Radó reuși să ia legătura cu arestații, și — convingîndu-se că *Pakbo* și *Jim* nu sînt nicidecum periclitați — le-a făcut legătura directă. La 19 octombrie, Hamel comunica o veste proastă: radiolocatorii căutau postul de emisie al lui *Jim*, de la Lausanne. I.A.]

5. SUB OBSERVAȚIE

„Eram pus sub observație... Se impunea să dispar. Important mai presus de orice era să-mi păstrez calmul. *Jim* mi-a transmis sfatul Centralei: să apelez la ajutorul prietenilor. Dar cine puteau fi acești prieteni? Centrala nu se putuse gîndi la Partidul Comunist, deoarece era strict interzis să luăm legături cu partidul. Am putea încerca, temporar, să găsim refugiu la misiunea diplomatică britanică... La sfîrșitul lui octombrie îi trimiteam Centralei următoarea radiogramă: *„Se pare că poliția elvețiană intenționează să distrugă organizația noastră. Propun încercarea de a crea o legătură cu englezii, continuînd activitatea de acolo, în condiții conspirative noi"*... Centrala nu a fost de acord cu soluția propusă; în schimb, mi-a permis să mă retrag în ilegalitate...

După ce am plasat-o pe soția mea într-o clinică, soacră-mea l-a dus pe fiul meu mezin la un institut din munți... Aveam un cîine de vînătoare nemțesc. Îl plimbam prin împrejurimile locuinței noastre, pentru ca polițiștii să se obișnuiască cu el. Într-o seară, am ieșit din nou la plimbare cu cîinele, pornind spre pasajul subteran. Fiul meu se afla acolo, mai dinainte, cu bicicleta. Seara de noiembrie era destul de răcoroasă, dar nu îmi pusesem nici pălărie, nici pardesiu; lasă să creadă polițiștii că mă voi rezuma la o plimbare de cîteva minute, cu cîinele. La pasaj am lăsat animalul în grija fiului meu, iar eu am plecat pe bicicletă, pe cînd băiatul se întorcea acasă. Fiind întuneric, polițiștii au crezut că sînt tot eu — și au mai făcut de gardă săptămîni în șir, pînă să-și dea seama ce se întîmplase. Sub scutul întunericului, am ajuns cu bine în locuința medicului care mă aștepta.

Urma acum partea mai dificilă a sarcinii mele: organizarea activității grupului, din ilegalitatea în care mă aflam, urmărit de poliție și dispunînd de un singur post emițător, detectat și el. La 8 noiembrie, după ce mi-am modificat puțin aspectul exterior, m-am dus cu un taxi în fața parcului. *Jim* mă aștepta, aruncîndu-mi priviri ciudate — sau, mai bine zis, nu mie, căci se uita undeva în spatele meu. Am întors capul, fără să vreau, dar nu se vedea decît taxiul. «Trebuie să plecăm imediat de aici — a zis *Jim* încet. Șoferul a intrat într-o cabină telefonică și sînt convins că nu poate fi o coincidență...» Știam că poliția distribuise două sute de fotografii pînă și printre șoferii taxiurilor. Am intrat cu grabă în parc. *Jim* mi-a transmis din mers cel mai recent mesaj al Centralei, iar eu i-am dat adresa medicului. Ne-am despărțit în prima stradă laterală. Cred că zece minute de întîrziere ar fi însemnat arestarea noastră.

Organele de cercetare au obținut primele mărturisiri de la Bolli (*Roso*). Ea a susținut însă că lucrase pentru serviciile de informații britanic și american — și nu și-a modificat depoziția pînă în februarie 1944. Soții Hamel au avut o atitudine din cele mai exemplare. Timp de luni în șir, anchetatorii nu au reușit să le smulgă nimic esențial...

Radiolocatoarele își continuau măsurătorile de detectare dar *Jim* nu a observat pericolul, deoarece poliția lucra cu o excepțională circumspecție... Ultima fază a detectării s-a efectuat cu aparate de buzunar. Agenții dădeau ocol tuturor apartamentelor, de la un etaj la altul. Semnalele morse erau mai puternice în fața ușii de la capătul lungului coridor al ultimului etaj. Urmărirea se terminase... La 16 noiembrie, *Jim* mi-a făcut o nouă vizită la medicul care mă găzduia. Înainte de a veni la mine, se întîlnise cu *Pakbo*, iar în noaptea din ajun transmisese radiogramele mele... Povestea căderii lui a istorisit-o chiar el, după război, în raportul înaintat Centralei. Iată ce a spus el:

«În seara zilei de 19 noiembrie am chemat Centrala, căci a doua zi trebuia să mă întîlnesc cu *Dora*. Am întrebat dacă nu există vreun mesaj pentru *Dora* și am început să notez lunga radiogramă a Centralei. La ora 0,45 minute însă a pătruns în locuința mea un grup de cincisprezece polițiști. În cîteva clipe am reușit să ard telegramele și să distrug postul de emisie, cu o singură lovitură de ciocan. Doi tehnicieni s-au năpustit la aparat, încercînd să-l pună în funcțiune — dar n-au reușit... Inspectorul Knecht a declarat că Gestapoul deținea multe informații asupra organizației noastre și că arestîndu-mă, poliția elvețiană îmi salvează, poate, viața."

Nu erau vorbe lipsite de temei... După război s-a găsit, în arhiva SD-ului, planul întocmit în vederea răpirii lui *Jim*. Nemții n-au întîrziat decît trei zile, căci fixaseră acțiunea pentru 23 noiembrie... *Jim* a recunoscut doar atît cît a fost în măsură să dovedească ancheta. A mărturisit că se află în slujba unuia dintre statele Națiunilor Unite, că a transmis informații în dauna Germaniei hitleriste; a afirmat că nu are colaboratori în Elveția, că persoana care conduce acțiunea se află în străinătate și că nu a lezat interesele de stat ale Elveției; în fine, că nu a avut vreo legătură cu numiții *Radó*, *Hamel* și *Bolli*.

Despre căderea lui *Jim* am aflat doar peste o săptămînă. Era necesar să-mi caut urgent un alt ascunziș, deoarece nu mă mai puteam simți în siguranță la medicul care mă găzduia... Am găsit o nouă locuință la începutul lui ianuarie 1944. Gazda era prieten cu unul dintre membrii organizației noastre. Avea un apartament foarte mic, la etaj. Omul ne-a pus la dispoziție o cămăruță în care abia te puteai mișca, dar noi nu prea făceam caz de incomoditate. Era însă foarte neplăcut să ședem, aproape țeapăn, ceasuri întregi, în chichineața aceea... Evocînd acum lunile acelea atît de lungi, mă

întreb cum de am avut răbdare, nevastă-mea și cu mine, să suportăm detențiunea aceasta benevolă, să trecem prin încercarea nemișcării. Nu depășisem cu mult vîrsta de patruzeci de ani și jinduiam după mișcare și activitate...

Era o situație ciudată, paradoxală: organizația trăia, își păstrase capacitatea de luptă, iar la sfîrșitul anului 1943, posibilitățile sale de a obține informații deveniseră mai mari decît oricînd... Principalii mei colaboratori, *Sissy* și *Pakbo*, erau încă liberi, toate legăturile și sursele de informație rămăseseră intacte. Nici membrii cei mai importanți ai grupului, *Lucy* și oamenii săi de la Berlin, nu își sistaseră activitatea. Mi s-ar putea pune întrebarea, pentru ce mă mai frămîntam atunci? Să le fi dat dispoziții colaboratorilor mei de a monta cîteva posturi de emisie și de a instrui novici în mînuirea lor. Pe urmă, la treabă! Din păcate, lucrurile nu erau atît de simple. Unde să instalăm aparatele? Și, ceea ce era și mai important: cine să-i instruiască pe radiofoniștii începători?

... După arestarea lui *Jim*, radiolocația elvețiană a încercat să realizeze în numele lui, legătura cu *Directorul*. Sperau că prin acest truc vor putea păstra secretul asupra lichidării ultimului post de radioemisiune, cel de la Lausanne, primind noi date referitoare la oamenii noștri și aflînd numele lor reale, ba poate chiar și adresa mea. Arsenievici publică textul radiogramelor derutante[3]), trimise în decembrie 1943 și ianuarie 1944 Centralei de la Moscova, de către autoritățile elvețiene... Conducerea serviciului de informații sovietic și-a dat seama imediat despre ce era vorba, dar s-a prefăcut a crede în autenticitatea falsului *Jim*, dîndu-i instrucțiuni și sfaturi prin care, la rîndu-i, a derutat serviciul secret elvețian. În același timp însă căuta să afle situația organizației noastre secrete. Eșecul poliției secrete elvețiene se datorează faptului că neavînd cifrul lui *Jim*, îl utiliza pe al meu... Centrala era în cîștig, căci își dăduse seama de arestarea lui *Jim*, iar elvețienii își pierdeau vremea degeaba.

La 10 aprilie 1944 a fost arestată Esther Bösendorfer (*Sissy*), împreună cu Christian Schneider (*Taylor*)... Exact o lună mai tîrziu a survenit arestarea lui Rudolf Rössler (*Lucy*). Firește, Masson personal nu avea nici un interes să-l aresteze și pe acești membri ai grupului, căci promisiunea făcută lui Schellenberg (dacă a existat una) și-o împlinise, cel puțin în linii mari. Legătura noastră cu Moscova se întrerupsese încă din noiembrie 1943: n-am mai putut transmite nici o singură informație militară... Dintre toți colaboratorii grupului meu, singur *Taylor* (Christian Schneider) îl cunoștea personal pe Rössler, iar *Taylor* a început să vorbească. A mărturisit totul, inclusiv numele lui Rössler, de la care obținuse informațiile. Probabil însă că Masson nu contase pe așa ceva — dar acum era nevoit să-și dea asentimentul la arestarea lui Rössler. Îi era însă teamă că nemții vor afla cîte ceva, deși ancheta era secretă. Or, în cazul că germanii îl identificau pe emigrantul german *Rössler* cu *Lucy*, agenții lui Schellenberg l-ar fi ucis sau l-ar fi răpit pe omul în mîna căruia se aflase una dintre cele mai bune legături... Lui Masson nu-i rămînea altă soluție decît să-l ascundă pe Rössler ... în pușcărie, înainte de a fi prea tîrziu. Închisoarea era poate singurul loc unde agenților SD-ului și Gestapoului le era aproape cu neputință să pătrundă.

Ultimele arestări au paralizat total organizația: de fapt, ea era destrămată. Cu excepția oamenilor lui *Lucy*, toate sursele de informații rămăseseră intacte, și se mai afla încă în libertate unul dintre principalii mei colaboratori — *Pakbo* — care împreună cu *Long*, *Salter* și alții, ar fi putut organiza din nou activitatea. Eram lipsiți însă nu numai de posturile de emisie-recepție și de radiotelegrafiști, ci și de celălalt instrument important al legăturii cu Centrala: cifrul. Al meu nu putea fi utilizat, căci adversarul îl cunoștea.

În iulie 1944 am aflat că autoritățile eliberaseră din închisoare pe Margarete Bolli, pe Edmond și pe Olga Hamel — temporar, contra cauțiune. Știrea mi-au adus-o prietenii care mă vizitau în locuința mea ilegală: *Pakbo*, informat de mama Margaretei Bolli, și un tovarăș care vorbise cu soții Hamel. Mi se părea ciudată această eliberare... Unul din motive trebuie căutat neapărat în faptul că, pe la jumătatea anului 1944, situația politică și militară se schimbase cu desăvîrșire în favoarea Națiunilor Unite. Guvernul elvețian era mai sigur de sine, nu se mai temea de belicosul său vecin...

Trecuseră aproape nouă luni de la lichidarea postului nostru de emisie din Lausanne — și noi nu am reușit să luăm legătura cu Moscova nici măcar o singură dată în acest interval... Era evident că numai ajungînd cumva în străinătate aș fi putut stabili contactul, cerînd instrucțiuni asupra conduitei noastre de viitor: să sistăm activitatea din Elveția sau s-o reorganizăm într-un fel oarecare? Singura alternativă rațională, în această situație, impunea trecerea în Franța. Trebuia să-mi fac datoria, și nici măcar dragostea de copii nu mă putea împiedica. Firește, și mie, și soției mele, ne venea foarte greu să plecăm fără a-i îmbrățișa și fără ca soția mea să-și vadă mama vîrstnică. Nu puteam proceda însă în alt fel. Eram convinși că prietenii se vor îngriji de-ai noștri, că nu-i vor părăsi.

În sfîrșit, pe la mijlocul lui septembrie 1944 am reușit să iau legătura cu partizanii din Haute-Savoie, care s-au declarat gata să mă ajute... La Annecy, puterea o dețineau partizanii. Spre a ne da un statut „legal", ne-au conferit grade militare în armata de partizani: soția mea Lene era locotenent, iar eu colonel. Este de menționat că efectivele acestei armate se ridicau la circa 50 000 de oameni. La Annecy am făcut cunoștință cu Paul Langevin, celebrul savant, laureat al Premiului Nobel. Fizicianul francez ajunsese din întîmplare pe aceste meleaguri. Preocupați de problemele nucleare, germanii au încercat să-l silească să lucreze pentru ei. Partizanii i-au sărit în ajutor, răpindu-l de la hitleriști și trecîndu-l peste granță în Elveția, de unde apoi omul de știință a venit singur în *maquis*... La 24 septembrie 1944 am intrat — coloană înarmată — în Parisul eliberat de fasciști... Ce se întîmpla însă între timp în Elveția? De ce soartă aveau parte colaboratorii mei? În septembrie s-a dat drumul din închisoare tuturor celorlalți membri ai organizației... Să vedem cum relatează evenimentele *Jim*, în raportul său din 1945 către Centrală:

„La 7 septembrie 1944 mi s-a comunicat că sînt din nou liber... La sfîrșitul lui septembrie, avocatul meu m-a informat că o persoană cu numele Bösendorfer ar dori să mă vadă. Îmi amintii pe dată de numele acesta. Bösendorfer s-a prezentat drept *Sissy*, și mi-a spus că Rössler, liber și el, îmi solicită o întrevedere. *Sissy* declară că nu se întîlnise niciodată cu *Lucy*: aveau să se cunoască acum, în cafeneaua din Zürich unde își fixaseră întîlnirea. A fost prima și ultima mea întrevedere cu *Lucy*. Mi-a povestit că ani în șir furnizase marelui stat-major elvețian informații referitoare la Germania... Pentru că îi spusesem că plec peste cîteva zile la Paris, *Lucy* a făcut să-mi parvină cîteva informații destinate Centralei... În seara zilei de 7 noiembrie am sosit (la Paris R.S.) cu ajutorul celor din mișcarea de rezistență din Savoie și l-am întîlnit pe Radó."

Da, pe *Jim* nu l-am revăzut decît la Paris, un an după arestarea sa. Am aflat de la el că luase legătura cu omul

3) Drago Arsenievici: *Genève appelle Moscou*, Paris, 1969.

„DORA" transmite...

din Franța al Centralei. Am parcurs și eu același drum: la sfîrșitul lui octombrie eram în legătură cu colaboratorul Centralei. Datorită sprijinului din partea prietenilor noștri parizieni și elvețieni, în pragul anului 1945, întreaga mea familie s-a reunit — dar numai pentru cîteva zile, căci curînd eu am părăsit Franța.

6. EPILOG

Mulți ani după terminarea războiului nu am fost în măsură să aflu nimic despre soarta colaboratorilor mei din ilegalitate. După cîte știu, acasă la ei, în Elveția, Edmond *(Eduard)* și Olga *(Maud)* Hamel trăiesc în deplină tihnă și sănătate; la fel Margarete Bolli *(Rosa)*, Otto Pünther *(Pakbo)* și Esther Bösendorfer *(Sissy)*. Însă ea la Berlin. În schimb Foote *(Jim)* a murit la 1 august 1956... Tot în mormînt se odihnește emigrantul german antifascist Rudolf Rössler, misteriosul *Lucy* care i-a pricinuit atîta bătaie de cap serviciului secret al lui Himmler. A fost înmormîntat la 12 decembrie 1958, la Kriens, lîngă Lucerna.

Numeroși bandiți hitleriști și-au luat răsplata pentru faptele lor mișelești. Totuși «penitența» lui Walter Schellenberg n-a fost proporțională cu păcatele sale. El a reușit să fugă în Suedia, în 1945, găsind acolo azil. Mai tîrziu, englezii l-au transportat în secret la Londra. Sperînd într-o grațiere, Schellenberg a promis să mărturisească tot ce poate interesa Intelligence Service-ul. În ianuarie 1946 a fost citat ca martor în procesul de la Nürnberg. A depus împotriva conducătorilor naziști, printre alții împotriva colegului său din SD, Kaltenbrunner, executat prin spînzurătoare. Un tribunal militar american l-a condamnat și pe el, însă a scăpat ieftin, cu patru ani — și nici măcar pedeapsa aceasta n-a executat-o în întregime murind în 1953. Un sfîrșit lipsit de glorie l-a avut așa-numitul „Kommando Rote Kapelle" înființat de Himmler la ordinul führerului, spre a duce lupta în toată Europa împotriva serviciului de informații al Uniunii Sovietice. Gilles Perrault, de pildă, susține că Panwitz duce azi o viață tihnită de mic burghez în R.F.G., la Stuttgart — dar marea majoritate a agenților grupului Panwitz a fost arestată și condamnată. [4])

Încă două-trei cuvinte despre Lene, soția mea, și despre mine însumi. Trăiesc și muncesc în Ungaria socialistă, pentru a cărei salvare am intrat în Partidul Comunist, cu cincizeci de ani în urmă. După îndelungate și grele încercări, după o absență de 36 de ani, m-am putut întoarce, în sfîrșit, în patrie, unde pot realiza în domeniul geografiei și cartografiei, multe din obiectivele științifice la care visez de zeci de ani. Păcat numai că am împlinit deja șaptezeci de ani. Soția mea a încetat din viață la 1 septembrie 1958, la vîrsta de 58 de ani. Rămășițele sale pămîntești se odihnesc la Budapesta. Piatra funerară poartă inscripția: „Membru fondator al Partidului Comunist din Germania".

4) Gilles Perrault: *Rote Kapelle*, Paris, 1967.

UMOR DE PESTE HOTARE

FLOYD MILLER

ULTIMUL ȘERIF DIN FAR WEST

ELEGIE PENTRU UN ȘERIF

În paginile care urmează veți citi pasajele cele mai semnificative dintr-o carte neobișnuită, „Ultimul șerif din Far West", de Floyd Miller. De ce neobișnuită? La urma urmei, știm totul despre Vestul Sălbatic... După ce am vizionat zeci și zeci de filme și am citit cam tot atîtea romane, nuvele și schițe despre această originală „zonă" geografică și istorică a Statelor Unite, după ce — ca să spunem așa — am absorbit Far Westul cu toți porii ființei noastre încă din scutece, ce noutăți am mai putea afla? Ce să mai zicem despre americanii de azi, ai căror bunici și străbunici au dus pînă în zilele noastre imaginea vie a unei perioade eroice?

Și totuși, lucrarea lui Miller a avut un mare succes în Statele Unite și se va dovedi, sîntem convinși, și pentru cititorii noștri, o lectură pasionantă, fiindcă are meritul *autenticității totale*. Bazată pe memoriile d-nei Zoe Tilghman, soția „ultimului șerif din Far West", cartea este în primul rînd un document uman. Ea povestește convingător, cu o remarcabilă lipsă de emfază, aproape liniar, despre viața ultimului mare șerif din epoca pionierilor. Căci, după cum se știe, șerifi există și azi, dar superfehnicizați și dispunînd de cu totul alte mijloace decît acelea folosite de Tilghman la Dodge City în „anii nebuni"...

În multe privințe William Tilghman are trăsături contrazicînd imaginea despre acești vajnici apărători ai legii, pentru care limba engleză posedă un termen greu traductibil — „trigger-happy": „fericiți cînd apasă pe trăgaci". De la prima sa apariție în fața cititorului ei surprinde: un bătrînel cumsecade și modest, vorbind liniștit și.. gramatical, purtînd o cravată înnodată cu migală artistică și un ac de cravată impresionant... Dar Tilghman n-a fost totdeauna bătrîn, veți spune. Nu, dar și în tinerețe lucrurile nu s-au petrecut „ca la carte". Era un șerif care ura violența, care adora viața de fermă, care a crescut opt sau zece copii; flăcău fiind, bea limonadă în saloons și roșea ca o fată mare în fața tinerelor persoane de sex opus. Și nici faptul că dădea medicamente bandiților răniți, în drum spre închisoare, dădăcindu-i ca o soră mai mare, nu corespunde — să o recunoaștem — cannanelor genului.

Firește, viața unui om ca Bill Tilghman — care a cutreierat cu pistolul la brîu Kansasul, Texasul și Oklahoma; a vînat bizoni sălbatici și a fost fugărit de indieni; a prins de unul singur mai mulți răufăcători decît un regiment de poliție călare; i-a urmărit pe casierii escroci pînă în Mexic, și pe traficanții de whisky și narcotice pînă în pînzele albe — într-un cadru amintind în mod straniu de „Incoruptibilii" — a fost bogată în aventuri. De fapt, aventura era însăși substanța existenței sale și cartea pe care o veți citi în formă condensată — preluată din „Reader's Digest" — conține o sumedenie de momente tari. Ca în filme.

Dar poate cea mai pregnantă imagine a lui Bill Tilghman o regăsim în episodul nașterii noului oraș Guthrie. O așezare de 15 000 de oameni răsărită literalmente peste noapte. Mai precis, în noaptea care a urmat uneia din acele vestite curse pentru „înfigerea tărușilor" în terenurile deschise — la zi și oră fixă! — colonizării.

Cel dintîi act oficial semnat de primarul proaspăt ales al noului oraș — care nu exista decît cu numele — a fost numirea lui Tilghman în funcția de șerif. Iar cea dintîi întrebare adresată de primarul bulmăcit, tot lui Tilghman, suna: „Ce crezi că ar trebui făcut, omule, în harababura asta?" La care șeriful a răspuns calm: „După părerea mea, domnule primar, ceea ce ar trebui făcut imediat ar fi să trasăm niște străzi ca lumea!" Căci șeriful era înainte de toate un gospodar, un om pașnic și drept.

Și tocmai de aceea moartea sa îmbracă o valoare de simbol. Mi-

rarea zugrăvită pe față în momentul cînd cade răpus — se înțelege, nu în luptă dreaptă, ci în mod mișelesc — părea și o întrebare pusă întregii sale vieți: „Și totuși, nu există dreptate pe lumea asta?" Întrebarea și-o punea omul care, cîndva, explicase astfel precedintelui Theodore Roosevelt secretul său „profesional": „Eu cred ferm că faptul de a avea legea de partea ta este cel mai prețios avantaj asupra adversarului, care are, firesc, conștiința nesigură. Și deci, și mîna..."

Venalitatea anumitor „reprezentanți ai legii", lumea nouă a *mafiei* care prindea consistență în condițiile unei societăți ce ignora pînă și acel vag „cod al onorării", respectat de către cei mai înveterați răufăcători din Far Westul „tradițional", s-au dovedit prea puternice pentru Tilghman. Și omul a părăsit scena cu mirarea întipărită pe față...

Totuși, viața sa n-a fost trăită în zadar. Fiindcă chiar și după moarte — după cum veți vedea — „ultimul șerif din Far West" a jucat un rengbi celor care împiedicau pe oameni să trăiască străzi ca lumea, să crească în liniște vite și cai de rasă, să construiască orașe, să-și ducă viața hărăzită și să aibă mulți-mulți copii...

L. N.

ULTIMUL ȘERIF DIN FAR WEST

În momentul acela era orele două și un sfert dimineața... Cele trei împușcături răsunaseră slab, undeva departe. Imediat nou șerif, care moțăia în fotoliu, a sărit ca ars. „Au și început?", s-a întrebat el fulgerător. Fusese instalat de-abia în după-amiaza precedentă și iată că nici măcar în prima noapte nu avea parte de liniște: „crema" orașului îi punea deja la încercare.

Orășelul Cromwell, pierdut pe undeva în Oklahoma, se ridicase numai cu cîteva luni înainte, cînd se descoperise petrol în regiune. La începutul anului 1924, în locul acela nu exista decît o singură baracă mizerabilă. Acum era un furnicar care creștea zi de zi, o așezare în plină efervescență. Născut parcă într-o singură noapte și crescînd din zi în zi, orășelul adăpostea acum cam la vreo 10 000 de oameni, și numărul „năvălitorilor" creștea în fiecare oră.

Într-un astfel de climat, desigur că înfloreau și crima, și jaful. Dar delincvenții nu căpătaseră patina Vestului Sălbatic: erau orășeni care nu încălecaseră în viața lor un cal, purtau costume tipătoare și pantofi cu botul ascuțit. Trăiau din contrabanda cu whisky sau de pe urma prostituatelor, a tripourilor și a stupefiantelor. Își făceau mendrele ținînd în ghearele lor întregul oraș, folosind corupția și omorul. Chiar cînd funcționarii comitatului nu erau cumpărați, erau paralizați de frică. La capătul răbdării, în fine, un grup de negustori cu inițiativă îndrăznise ceea ce nimeni pînă atunci nu făcuse: s-a adresat guvernatorului, cerîndu-i să trimită un om capabil să curețe orășelul de pleavă. Un om care să nu se lase nici cumpărat și nici înspăimîntat. Guvernatorul s-a decis pentru William Tilghman. Acest Tilghman devenise cu vremea o personalitate; presa și istorisirile la gura focului sau la un pahar de vin îl făcuseră legendar. Azi, istoriografii sau evocatorii Vestului Sălbatic îl consideră ca ultimul dintre marii șerifi...

OMUL AVEA ȘAPTEZECI DE ANI...

Tilghman arestase pînă atunci pe cîțiva dintre bandiții celebri ai timpului și își făcuse o reputație de om de fier, reinstaurînd ordinea și calmul în cîteva din orășelele răsărite în ultimul veac în Far West ca ciupercile după ploaie. Aceste așezări căzuseră pradă celor mai cumplite dezordini, dar datorită lui legea și legalitatea își săsiseră iarăși prețuirea cuvenită: așa se întîmplase, de pildă, pe vremuri la Dodge City, în Kansas. Acum însă Tilghman împlinise șaptezeci de ani și guvernatorul avusese mult de furcă pînă să-l convingă „să-și ia treaba".

Sosit la Cromwell, el nu a făcut totuși vreo impresie deosebită asupra delegației municipale care venise să-l întîmpine în mod oficial: în locul unui tip „teribil", un „dur", așa cum se așteptau, în fața lor stătea un domn în vîrstă, corect îmbrăcat, care se ținea drept și care vorbea liniștit și gramatical. Purta o cravată înnodată cu migală artistică și un ac de cravată impresionant. Pălăria lui albă, imaculată, era de cea mai bună calitate și trebuie să ți costat foarte mult. Avea mustață, iar fața sa, brăzdată de riduri, reflecta bunătate. Pe scurt, nu e a nimic „teribil" în aspectul acestui doma respectabil.

„Durii" nu știau că de acum încolo vor avea de-a face cu omul care arestase sau trimisese la spînzurătoare pe mulți dintre cei mai teribili bandiți ai Far Westului; și asta, de multe ori, fără ca să ridice măcar glasul.

DINCOLO, CĂTRE NORD-VEST, ÎNCEPE ȚARA BIZONILOR...

Tilghman și-a trăit prima aventură pe cînd era încă... în scutece. Se găsea atunci cu părinții săi pe bordul unui vapor hodorogit, acționat de roți cu palete, care urca șchiopătînd, pufăind și gemînd fluviul Minnesota, cînd, din senin, ambarcațiia a fost atacată de piei-roșii. Un preot metodist a declarat în gura mare, cînd pericolul trecuse, că acest lucru ar fi fost un fel de semn al Domnului: „Copilul ăsta — încheiase el vorba gîndindu-se — va duce o viață periculoasă..."

Profeția s-a adeverit destul de devreme, adică pe cînd Tilghman avea vreo douăsprezece ani. Aceasta s-a întîmplat pe vremea Războiului de Secesiune, cînd tatăl său și frații săi mai mari fuseseră mobilizați. Pe o șosea prăfuită din Kansas, nu departe de ferma părintească, copilul a văzut trecînd într-o zi un călăreț de la care nu-și mai putea dezlipi ochii, pînă cînd acesta a dispărut în galop, la orizont, învăluit într-un nor de pulbere roșcată.

Călărețul nu era altul decît celebrul și focosul Hickok, zis „Bill-cel-teribil", șerif și cercetaș de elită. El gonea atunci pe urmele unui hoț de cai, care cu trei zile înainte furase un furgon și perechea de cai care îl trăgea. Copilandrul a rămas pironit locului, fermecat de aspectul călărețului necunoscut. Opt zile mai tîrziu, frunzărind ziarul local, William a aflat despre prinderea banditului și, în același timp, numele idolului său. Se spune că atunci s-a dus la maică-sa, declarîndu-i ritos necăjitei bătrîne, care a rămas înlemnită: „Mamă eu am să mă fac șerif și cercetaș ca Bill!"... Războiul s-a terminat, și tatăl și frații săi, care avuseseră norocul să scape teferi, s-au apucat din nou de muncă acasă. Se părea că tînărul William — poreclit și el de tovarășii de joacă tot Bill — uitase complet de planurile lui, spre liniștea familiei. Mai ales maică-sa se legăna în speranța că gărgăunii i-au ieșit definitiv din cap, dar se înșela amarnic.

— Am întîlnit doi tineri care pleacă spre Vest — a zis el într-o bună zi. Se duc să vîneze bizoni...

Tăică-său, care ascuțea fluierînd un ferăstrău, s-a oprit din treabă privindu-l fix:

— E o meserie periculoasă, băiete — a oftat bătrînul.

— Da, tată, dar meseria asta aduce parale frumoase — a replicat William. Se spune că pentru o piele de bizon se plătesc cinci dolari. Și-apoi, după cîte spun băieții, treaba n-ar fi atît de periculoasă dacă te pricepi...

— Păi, tu nu te pricepi deloc, fiindcă n-ai de unde!

— O să învăț.

Ultima replică a tînărului Tilghman era plină de siguranță, și el a curmat discuția cu tăică-său scuturîndu-și claia de păr roșcat.

S-a hotărît să plece chiar în ziua următoare. Și a plecat înarmat numai cu o pereche de pistoale cam ruginite, cu care pînă atunci trăsese după dihori sau după vulpi, exersîndu-se cînd cu o mînă, cînd cu cealaltă sau luînd la ochi de la cincisprezece metri cîte o cioară care croncănea cîteodată pe gardul fermei.

Tăică-său știa foarte bine că nu poți niciodată doborî un bizon care se repede la tine, cu revolvere ca ale fiului său. A doua zi dimineața el l-a întovărășit pe William pînă la Atkinson, pentru ca să-i găsească pe Jude Bucknom și pe Oliver Rife, ceilalți doi vînători de bizoni. Iar în momentul cînd căruța celor trei tineri s-a smucit porninid încărcată de corturi, pături, hrană și tot ce trebuia pentru o călătorie care nu se știa cît va ține și unde și cum se va termina — bătrînul Tilghman l-a întins lui Bill, fără să spună măcar o vorbă, obiectul la care ținea ca la ochii din cap: o pușcă „Sharps", armă faimoasă în Vest pentru o însușire de preț — precizia. Bătrînul adusese această pușcă din război după demobilizare și o ațintuise, chiar în ziua sosirii sale acasă, într-un cui deasupra vetrei. Nimeni din familie nu avusese voie s-o atingă!

Frica insuflată de bătrînul Tilghman tuturor celor din casă cu privire la armă, îl făcea pe Bill să ezite în momentul despărțirii. Să întindă mîna și s-o ia?

— Mi-o dai tată, zău?...

— Da, flăcăule, ia-o!

Cincisprezece zile mai tîrziu cei trei vînători și căruța lor care înaintă scîrțîind s-au oprit în fine pe o colină denumită de degustorii de vite Pawnee Rock. La picioarele lor, rîul Arkansas făcea un cot mare curgînd leneș la vale; dincolo, către Nord-Vest, începea țara bizonilor...

După ce s-au oprit ca să închirieze cai din oraș cei mai apropiați, au mers pînă la asfințit, mereu drept înainte, și în fine și-au așezat tabăra pentru noapte. Dar numai a doua zi spre prînz au întîlnit în fine cîreada.

— Uite-i! Uite-i colo! — a strigat Bill, arătînd cu mîna spre Sud.

În fața lor, ca o mare de spinări negre, tălăzuind încoace și încolo, se vedeau mii și mii de bizoni. Băieților li se păru că imensitatea cirezii ocupă tot orizontul.

Cei trei vînători s-au apropiat în trap măsurat de cireadă, ajungînd la mai puțin de o sută de metri fără ca sălbăticiunile să dea vreun semn de neliniște: bizonii păreau să nu le fi observat deloc prezența. Cînd cei trei se aflau la aproximativ cincizeci de metri de turmă, cîțiva bizoni mai bătrîni și-au ridicat mirați capetele enorme, dar după o clipă au reînceput să pască.

De la douăzeci de metri distanță, Bill, smucind brusc de hățuri, și-a oprit calul; a ridicat încet pușca și a țintit doar o clipă. A tras. Bizonul s-a prăbușit pe o coastă, scoțînd două mugete sacadate și nu s-a mai mișcat.

Ceilalți doi s-au simțit îmbătați de acest prim succes și, văzînd primul bizon înțepenit, cu un curaj nebun au tras amîndoi aproape în același timp. Cele două focuri au răsunat în imensitatea preriei cu un zgomot sec și ecoul lor a fost luat de vînt. Însă nici Jude și nici Oliver nu atinseseră vreo parte vitală la animalele țintite. De aceea cei doi bizoni răniți au început să se agite și să mugească, trapul lor înnebunit declanșînd în cireadă debandadă. Tinerii vînători au simțit în acel moment că îi cuprinde frica, dar au tras de această dată mai precis, doborînd cîteva animale. Imediat, cu mîinile jilave și tremurînde, la oarecare distanță de turmă, au încărcat din nou puștile. Apoi s-au întors, apropiindu-se încet-încet și trăgînd nebunește în grămadă. Un alt bizon s-a prăbușit în genunchi ca trăsnit și apoi încă unul.

Abia acum întreaga cireadă părea că începe să se neliniștească: s-a mișcat încoace și încolo, ușor, apoi a tălăzuit mai violent ca o mare cuprinsă de o furtună. În sfîrșit, cine știe prin ce miracol al înțelegerii, animalele au părut că simt moartea ce le pîndea și întreaga turmă a rupt-o la fugă cu o iuțeală de necrezut.

Galopînd mereu, flăcăii trăgeau din goana calului, încărcîndu-și puștile într-una. Ei au urmărit bizonii în goană, pînă cînd și-au simțit brațele incapabile de a mai folosi armele și pînă cînd caii lor în spume s-au oprit epuizați. Cu fețele crispate, mușcîndu-și buzele pînă la sînge de emoție, tinerii plini de sudoare au rămas cu picioarele tremurînd în scări, privind cu ochii ficși cireada ce dispărea la orizont. Pămîntul zguduit de tropotul a mii de copite răsuna din ce în ce mai slab.

După ce caii își mai recăpătaseră un pic răsuflarea, cei trei tineri i-au întors din frîie și au pornit înapoi în trap, pe drumul lor presărat de enormele animale moarte. Văzîndu-le, Jude nu s-a putut opri să nu scoată un urlet de bucurie:

— Priviți! E grozav! Trebuie să fie peste o sută!

— Ne-am îmbogățit, băieți! — a strigat și Oliver.

Le rămînea numai să vîndă carnea și pieile. Azi, s-ar crede că e o treabă ușoară. În realitate însă în zilele următoare, cei trei au muncit ca niște ocnași pînă cînd au jupuit enormele sălbăticiuni, au răzuit pieile și le-au întins pe țăruși ca să se usuce. Munca cea mai epuizantă și penibilă fusese însă tranșarea, lucru care a trebuit făcut cu o singură unealtă, un simplu cuțit de vînătoare. De-abia cînd toată munca aceasta epuizantă a fost terminată, cei trei au avut o zi în care să mai răsufle. Apoi au trebuit să facă nenumărate drumuri dus și întors pentru ca totul să fie transportat la Hays. În toate aceste zile simțeau cîteodată că-i apucă amețeala și li se părea că nu vor mai termina niciodată de încărcat și descărcat căruța.

În fine, cînd ultima piele și ultima livră de carne a fost predată și plătită, Jude a exclamat:

— Bill, bătătule, noi ne-am săturat! Dacă vrei, rămîi tu mai departe vînător de bizoni. Nu cred că există pe lume o altă meserie în care banul să ceară mai multă sudoare decît afurisita asta de treabă!

Bill a ridicat din umeri.

— Dar tu ce ai de gînd? — a întrebat Oliver.

— Voi duceți-vă acasă. Eu rămîn. Îmi place aici!

ÎNTRECEREA CU MOARTEA

S-a spus totdeauna că de orice meserie, ca s-o faci bine, trebuie să te ții. De aceea, Bill Tilghman a devenit destul de repede unul dintre cei mai iscusiți vînători de bizoni din Vest. La optsprezece ani a angajat o echipă de jupuitori și de măcelari și vreo cîțiva căruțași. Timp de cîțiva ani el a furnizat carne, prin contract, orășelului Fort Dodge. Apoi un timp a lucrat pentru un anumit Mart Childers, unul dintre primii fermieri cărnia îi venise ideea năstrușnică să-și lase vițele să pască în completă libertate printre bizoni. Cînd, cu timpul, vițele s-au dus prea departe, Childers a promis cinci dolari de cap pentru fiecare vacă regăsită și adusă înapoi la Dodge City.

— Îți plătesc exact ceea ce ai cîștiga dacă ai vîna bizoni — i-a zis lui Bill patronul. Dar cu singura diferență că bizonii trebuie să-i omori, să-i tai bucăți și să-i jupoi; dacă lucrezi pentru mine, cei cinci dolari pe care ți-i dau merg singuri pe picioarele lor.

Desigur că munca aceasta era bine plătită, însă treaba l-a băgat pe Tilghman într-o afacere care a fost poate cea mai periculoasă din viața lui.

Pentru a regăsi și a aduce vițele acasă vătaful lui Childers a împărțit oamenii în echipe de cîte doi, fiecare echipă plecînd în direcții diferite. Bill Tilghman s-a văzut astfel tovarăș cu un anumit Martin, zis „Viforosul", un bețiv notoriu care „seca" orice ducea la gură într-un timp record, dar și un bun trăgător și în același timp un om de inimă. Deoarece ei erau cei mai buni călăreți, li se dăduse în plus sarcina să ia cu ei treisprezece cai, învățați — ca și cîinii ciobănești — să adune vițele răzlețite.

Tot făcînd treaba aceasta au petrecut cîteva zile bune, cînd fără veste au zărit odată, către prînz, pe coama unui delușor, nu departe către sud, vreo cincizeci de indieni călare care nu păreau de fel animați de intenții pașnice. Pe vremea aceea cele șapte triburi de pe „Marile Cîmpii" dezgropaseră iarăși securea de război contra albilor care începuseră să-i „înghesuie"... Pieile-roșii de pe deal au rămas un timp nemișcați, apoi, după obicei, scoțînd țipete sălbatice care își zbîrleau părul în cap, s-au năpustit la vale.

Simțind un sloi de gheață pe șira spinării, cei doi „cow-boys", părăsind cireada au întors caii spre Nord și au șters-o în galop. Fuga o fi ea rușinoasă, dar este și sănătoasă în cazuri ca acestea... Din fericire, caii dresați pentru cireadă, simțind pericolul, au tulit-o și ei, nechezînd, în urma celor doi.

Bill, aplecat pe coama calului, s-a uitat în urmă: indienii cîștigau tot mai mult teren. Se spune că frica morții e cea mai bună generatoare de idei, și lui Bill i-a venit una magistrală; prin semne l-a făcut pe tovarășul său să-i înțeleagă gîndul. Amîndoi, fugind de le sfîrîiau călcîiele, au tăiat curelele la doi dintre caii ce-i însoțeau dintr-o singură lovitură de cuțit. Cei doi cai, încărcați cu bagaje, și-au încetinit galopul. Bill făcuse aceasta sperînd că pieile-roșii, săraci în toate cum erau, vor hotărî să se oprească ca să-și împartă minunățiile pe care le bănuiau în baloturi. Cîteva minute mai tîrziu, cei doi au întors iarăși capul ca să vadă dacă trucul prinsese. Într-adevăr, indienii care ajunseseră la cei doi cai au făcut cîteva ocoluri rapide în jurul momelii, dar au continuat urmărirea, lăsînd doar pe unul dintre ei lîngă baloturi. Bill s-a gîndit atunci că plătiseră destul de scump, cu doi cai încărcați, pentru a avea un urmăritor mai puțin...

— Sîntem pierduți, Martin!

Caii celor doi flăcăi au început, după o oră de goană nebună, să dea semne de oboseală. La capătul celei de-a doua ore de urmărire, boturile lor erau albe de spumă și Bill își simțea parcă inima în gîtlej. La anumite intervale pieile-roșii cîștigau distanță; altădată, din contră, Bill și Martin ajungeau să se distanțeze puțin de urmăritori. Cînd unul dintre cai a părut a fi la capătul puterilor, Bill a prins din mers cu lasoul unul din caii de alături, l-a tras spre el și a sărit în spinarea acestuia dînd pinteni. Peste cîteva minute Martin a făcut același lucru. Urmărirea putea continua astfel, pare-se, fără limită...

Către mijlocul după-amiezii un soare roșu, bătînd din față, le-a încins și mai mult fețele pline de sudoare și de praf. Martin călărea în clipa aceea un murg pe care îl numea Ramrod.

— Gloaba nu o mai duce mult — a răcnit „Viforosul" către Bill și a adăugat: Mi-e milă de el, dar n-am ce face. Totuși, pe indianul care l-o moșteni îl plîng!

Bill a rîs. Au mai galopat încă preț de un kilometru, apoi s-au oprit ca să lase răgaz cailor să răsufle și să azvîrle o privire în urmă. Murgul fusese ajuns și prins cu lațul de indieni, și unul dintre ei tocmai încerca să-l încalece. În minutul următor însă noul stăpîn a fost azvîrlit în aer apoi a căzut în cap și nu a mai mișcat...

— Ramrod a curățat primul indian în locul nostru, așa mi se pare! Pieile-roșii s-au adunat pentru cîteva secunde în jurul tovarășului lor, apoi, lămuriți, imediat au continuat vînătoarea după cei doi fugari. Numai că, de data aceasta, au folosit o tactică diferită: s-au împărțit în trei grupuri, cel din centru încetinind puțin alura ca să permită celorlalte pîlcuri de pe margini să cîștige teren desfășurîndu-se în evantai. Cîteva minute mai tîrziu, cei doi cow-boys au înțeles motivul acestei manevre: se apropiau de poalele unei coline și, amenințați pe laturi de pieile-roșii care le cădeau din flancuri, trebuiau — dacă voiau să-și salveze viața — să urce în goană panta destul de abruptă. „Viforosul", ajuns pe creastă primul, tîrîș-grăpiș, a zis:

— Socotesc, frățioare, că au și pus laba pe noi! Și-și opri calul.

Bill, înfigînd cu nădejde pintenii în burta roibului, a găsit în sinea lui că tonul cu care Martin i se adresase era prea lugubru, dar, o dată săltat pe coama colinei, a scos o înjurătură groaznică.

Colina avea panta cealaltă sub forma unui versant abrupt de vreo douăzeci de metri. În fundul rîpei curgea un torent înspumat, cine știe cît de adînc. Bill a sărit jos și calul s-a scuturat ca eliberat de un coșmar. Cei doi fugari au făcut un tur de orizont, dar atît spre răsărit cît și spre apus retragerea era tăiată; indienii, chiuind de bucurie, se pregăteau de ultimul asalt!

ULTIMUL ȘERIF DIN FAR WEST

Martin s-a dat și el jos de pe cal, a scos pistolul din toc și a lipit țeava de capul animalului. Era calm ca un cioclu:

— N-avem încotro, îngerașule; îl omorîm și ne pitim cît om putea în spatele lor. Vezi altă soluție?

Bill a înțeles foarte bine că treaba aceasta i-ar face să cîștige un scurt răgaz, dar momentul cînd nu vor mai avea muniții părea să nu fie prea departe.

— Nu trage, omule! O să mai avem nevoie de ei! Să sărim în ripă, căci n-avem încotro!

— Cum să sărim? Ce ești nebun? O să ne frîngem gîturile!

— Poate că da, poate că nu. Nu se știe. Dar n-avem de ales!

Bill a trecut buclea lasoului peste capul calului, făcîndu-l să avanseze pînă pe buza micului platou de pe creastă apoi i-a ars o palmă zdravănă pe crupă. Calul s-a înțepenit pe picioare, încordîndu-și gîtul, dar fără să se urnească din loc.

— Dă-i un brînci, Martin! Împinge-l și aruncă-l în ripă! Hai, repede!

Sărind pe cal, „Viforosul" a dat buzna așa, călare, peste calul lui Bill. Un moment roibul a părut suspendat în aer, apoi a plutit în jos, în gol, sforăind și dînd disperat din copite. A atins apoi panta cu un zgomot surd, rostogolindu-se aproape pînă la torentul care clocotea în fundul prăpastiei. Cei doi l-au văzut căzînd, apoi, după ce a stat o secundă nemișcat, a scos un pocnet de suferință. După cîteva clipe calul s-a pornit pe picioarele tremurînde și s-a ridicat.

— Acum e rîndul meu să-mi dau drumul! — a zis Bill. Poți să te descurci singur și să faci și pe calul tău să sară?

— Numai dacă-i leg ochii!

Bill s-a lăsat să alunece în lungul ripei; s-a agățat de un bolovan o clipă, apoi și-a dat drumul. Zburînd spre fund, i se părea că pămîntul urcă către el. Izbitura a fost puternică și deși încercase să se facă ghem, picioarele i s-au îndoit la violența șocului cu solul iar genunchii i-au plesnit pieptul ca două baroase, tăindu-i răsuflarea. Cîteva clipe a zăcut fără cunoștință, iar cînd și-a revenit în fire, zăcea întins la marginea apei; calul era lîngă el, cu lasoul atîrnîndu-i încă la gît.

S-a ridicat în capul oaselor și văzînd că are încă toate mădularele întregi, a apucat capătul frînghiei și a tras după el calul în apă dar curentul i-a făcut să-și piardă echilibrul. „Viforosul" ajunsese, cine știe cum, înaintea lui pe celălalt mal și l-a tras de mînă pe uscat. Abia atunci Bill s-a trîntit în iarbă istovit, pe jumătate leșinat.

Venindu-și mult în fire l-a văzut pe Martin culcat lîngă el. Cai, proțăpiți unul într-altul ceva mai departe, tulemniseră cu boturile în jos, în timp ce coastele li se mișcau ritmic. Instinctiv și-a aruncat ochii spre creasta de deasupra lor: nici un chip nu se vedea, cel puțin pentru moment.

— Ar trebui s-o tulim cît mai repede, băiete! — a zis Bill lui Martin. Dacă rămînem aici în curînd o să tragă în noi ca în porumbei!

Ca să încalece cei doi au trebuit să facă un nou efort; cai, istoviți și ei, nu mai simțeau pintenii și ți duceau clătinîndu-se de parcă ar fi fost beți. După vreo sută de metri, Bill Tilghman a întors capul: o coloană de indieni se detașa clar pe fundalul cerului!

Mai mult în joacă a ochit și a tras două focuri. Imediat indienii s-au lăsat să alunece de pe cai la pămînt. Norocul celor doi părea acum că le surîde: ideea nebună de a sări și ei în prăpastie nu le-a venit deloc urmăritorilor...

PEȚIT NEOBIȘNUIT LA SUN CITY

Pățaniile de felul celei despre care am povestit mai sus nu erau, pe vremea aceea, un lucru deosebit prin părțile locului. Mart Childers avusese noroc: enorma lui cireadă a fost, în cele din urmă, aproape integral regăsită, adunată și adusă la Dodge City. Era vorba de aproape 9 000 de capete, boi texani din rasa cu coarne lungi, care erau acum închiși în oborul de lîngă gara orașului. Cu cinci dolari de fiecare vită, aceasta însemna că Bill Tilghman și Martin „Viforosul" aveau de încasat o sumă frumușică, ca și ceilalți deșltfel, care, ca și cei doi, își riscaseră luni întregi viața pe întinderile nesfîrșite. În momentul cînd i se plăteau banii, Bill se simțea stingherit.

— Îmi pare rău patroane, sincer îmi pare rău că eu și Martin a trebuit să lăsăm ultimul lot de vite în mîinile flăminzilor aceștia. Fără ca să mai vorbim de duzina de cai...

Lucru de mirare, Mart Childers, cunoscut îndeobște ca un zgîrie-brînză, deși putred de bogat, i-a tăiat vorba:

— Lasă, băiete, în orice afacere știi care e zicala: cîștigi, pagubești, negustor te numești! Și-apoi 200—300 capete lipsă n-o să mă ducă la sapă de lemn; nu e cine știe ce. Principalul e că voi doi ați rămas în viață!

Zicînd aceste cuvinte, negustorul cîntărea din ochi pe vînjosul flăcău din Kansas.

— Băiete, tu ai într-adevăr stofă de cow-boy. Ce-ai zice, de pildă, dacă ți-aș spune să lucrezi mai departe pentru mine vreo cîțiva ani; treabă am destulă, slavă Domnului, dar nu aici. Pentru tine am ceva interesant în Texas...

Din politețe, Bill s-a făcut că chibzuiește cîteva clipe asupra ofertei, apoi a replicat:

— Cred că n-am să pot, domnule Childers. În orice caz, vă mulțumesc că aveți încă atîta încredere în mine!

— Ce ai de gînd să faci de acum încolo?

— Zău că nu știu, nu m-am hotărît încă; dar într-o bună zi am să ajung șerif!

Dodge City trăia atunci un fel de sărbătoare permanentă. Patronii restaurantelor, trișorii de profesie, proxeneții, cămătarii și cocotele nu mai pridideau. Toți făceau parale bune, ușurînd pungile cow-boys-ilor care soseau în oraș în goană după plăceri trecătoare, și mai ales costisitoare, sperînd astfel să uite într-o singură noapte toate mizeriile, pericolele și amărîciunile vieții lor aspre de fiecare zi.

După ce fiecare a încasat partea lui în bani peșin, Bill Tilghman a fost luat de grămadă de tovarăși veseli ca niște copii care scapă în recreație și îmbrînciți literalmente într-o cîrciumă. Dar ajuns acolo el a refuzat să bea altceva decît răcoritoare.

— Îmi simt capul mai bine așa! — a zis el lui Martin.

„Viforosul", consternat, i-a propus atunci să încalece și să meargă cu el la o seară care trebuia să aibă loc în seara aceea la Sun City, orășel cam la vreo sută de kilometri. Bill a consimțit. În stradă, forfota de gură-cască și plimbăreți nu dădea nici o atenție celor doi prieteni. Dezlegîndu-și calul de la unul din stîlpii de afară, Bill Tilghman habar n-avea că această clipă de slăbiciune față de ideea lui Martin va avea consecințe atît de importante pentru el.

Atunci cînd cei doi și-au legat caii în spatele șopronului în care se dădea balul, Martin a zis într-o doară:

— Hai să ne facem ferchezuiți la fîntînă, că or fi și fete pe aici! Dar pe cînd se spălau pe față și-și netezeau cu palmele ude claia de păr îmbîcsit de praf, Bill, puțin jenat, i-a mărturisit lui Martin:

— Știi, eu nu-s ca tine. Nu numai că nu știu să beau, dar nici de dansat habar n-am...

Martin a dat din mînă a lehamite și, fără o vorbă, l-a tîrît în sală. Nu avea timp de mărturisiri la ora aceea...

Aproape de ușă se opriseră o grămadă de tineri cu tulele în bărbie și care, deși avuseseră destul curaj să intre, nu mai găseau restul de îndrăzneală necesară spre a se apropia de grupul de fete nemăritate, supravegheate de matroanele îmbrăcate în rochii de duminică. Martin „Viforosul" a străbătut cu curaj sala, făcînd însă greșeala să slăbească strînsoarea mîinii cu care trăgea de Bill. Acesta a profitat și s-a întors din drum pentru a se amesteca în grupul timizilor de la intrare. Dar răgazul a fost de scurtă durată: „Viforosul" venea către el rînjind și ținînd în dreapta și în stînga cîte o față cu ochii în pămînt. Bill Tilghman simțea că-i trec fiorii.

După prezentări, Martin a luat-o la dans pe cea care se numea Mollie, lăsîndu-i pe Bill fără grai în fața celeilalte, care se prezentase Flora. Automat, fără să știe bine de ce, în chip reflex, văzînd ce făceau alții în jurul său, Bill și-a petrecut brațul în jurul taliei acestei codane și a început să țopăie cu dînsa.

Își dădea bine seama acum cînd dansa — dacă un om care nu făcuse niciodată așa putea să numească mișcările sale astfel — că se petrecea o minune. Picioarele și le simțea ca de plumb și permanent i se părea că o călea pe plăpînda creatură pe care o purta în brațe și de aceea, tot timpul cît a ținut muzica, nici nu a avut curajul să se uite în ochii ei. Abia cînd au stat locului a cercetat chipul palid din fața sa: o fetișoară încîntătoare, cu un păr bruneț și bucluc, cu doi ochi căprui, luminoși, care îi pătrundeau pînă în rărunchi. Se vedea bine că miss Flora aștepta ca mutul de lîngă ea să înceapă măcar acum să lege vreo cîteva vorbe, dar Bill nu găsea nimic de spus.

— Mersi, domnule Tilghman — a zis fata într-un sfîrșit cu o voce care în urechile lui Bill răsuna ca o harfă cerească.

Și așa s-a terminat totul: toată seara fata a așteptat zadarnic ca flăcăul pe care-l îndrăgise de la primul dans, s-o mai invite din nou.

În săptămînile care au urmat Bill Tilghman n-a mai fost văzut prea des pe străzile din Dodge City, iar cînd totuși era întîlnit, tuturor li se părea cludat acrul lui absent. „Viforosul", care ultase de mult tentă afacerea, a revenit, în sfîrșit, în oraș după cîteva luni, timp în care un nou „job" îl făcuse să ducă cîteva cirezi spre Vest. Aflînd repede de la amicii lui că se petrecea ceva suspect cu Bill, el l-a supravegheat intens cîteva zile, pînă cînd s-a hotărît să-l întrebe:

— Faci pe ocupatul, hai? Ia spune drept, ce-i cu tine, pe unde umbli, pe unde-ți faci veacul?

Martin mirosea ca de obicei a rachiu și, fiind băiat dintr-o bucată, mergea drept la țintă. Odată cu vorba, i-a tras lui Bill un ghiont amical în coaste.

— Am vrut mereu să vorbesc cu tine despre asta — a replicat Bill liniștit — dar nu mai erai de găsit. Vino cu mine, vreau să-ți arăt ceva!

Au sărit amîndoi în șa și au pornit către Sud. După o oră urcau în trap un deluțor la poalele cărunia șerpuia un rîu. Aci, nu departe de apă, se aflau o fermă modestă cu două șopronașe și o căsuță mică dar curată, iar în spatele ei un țarc destul de încăpător. Cîteva vite pășteau liniștite iarba verde și grasă.

— Martin, vezi tu toate astea? Ei bine, toate sînt ale mele! „Viforosul", care-și oprise calul, a rămas holbat și cu gura căscată în fața lui Bill.

— Tu... tu te-ai apucat de viață pașnică?

Era atunci în vigoare o lege denumită „Homestead Act", în virtutea căreia oricine putea să obțină o concesiune de 65 de hectare, prelevate asupra domeniilor publice, în schimbul unei redevențe aproape simbolice. La capătul a cinci ani colonistul, devenind în mod oficial proprietarul pămîntului, primea actul de stăpîn. Singura condiție era să pună pămîntul în valoare...

Martin însă a rămas stupefiat pur și simplu pentru că nu credea nici în ruptul capului că un „om liber" ar putea să se lase „domesticit" de bunăvoie:

— Pun rămășag că toate astea s-au întîmplat numai și numai din cauza unei femei. Așa fac toți pînă la urmă... Care va să zică ai de gînd să-ți pui singur lațul de gît, dacă nu cumva ai și făcut-o, hai?

— Ușurel, ușurel — și-a descleștat în fine Bill Tilghman gura. De fapt nici nu i-am vorbit încă de asta... Dar ție am să ți-o spun verde: am pus ochii pe Flora Kendall!

— Care Flora? Păpușa aia de la Sun City? Ei, drăcie! Ai mai înlînit-o de atunci?

— Nu, dar i-am scris de două ori pînă acuma. Așa că după ce am pus aici toate la locul lor mă gîndesc să mă duc la ai ei sapămîna viitoare și s-o cer!

A doua zi de-abia a aflat Bill că „pierduse trenul": Flora Kendall se măritase cu o săptămînă înainte cu unul din prietenii lui, un cow-boy cu numele de Joe Robinson. Șase luni mai tîrziu însă Joe a căzut, cine știe cum, de pe cal și din asta i s-a tras moartea.

Bill Tilghman era un flăcău cu inima cît roata carului și cînd a aflat că Flora rămăsese văduvă și o ducea greu, ba mai aștepta și un copil, s-a grăbit să-i vină în ajutor: i-a plătit o pensiune și i-a găsit locuință la o familie în vîrstă chiar în Sun City, apoi, după cuvenitul an de doliu, a cerut-o de nevastă. Flora a primit și astfel, în primăvara anului 1877, tinerii căsătoriți s-au mutat în ferma lui Bill, acolo, pe malul rîului care curgea printre poiene.

CUM SE „FABRICĂ" UN ȘERIF

De-abia în luna septembrie a aceluiași an a avut Bill Tilghman ocazia să pornească la realizarea visului său de pe vremea cînd era numai un copil. Ferma prospera, iar Flora se pregătea să devină a doua oară mamă. Bill muncea ca un apucat cîte patrusprezece ore pe zi, însă cu toată osteneala nu reușea să-și potolească setea de acțiune, înnăscută la el.

Într-o seară ședea, dus pe gînduri, pe o băncuță de lîngă țarcul vițelor cînd un călăreț, venit în galop, a smucit frîiele și, oprindu-și calul, a sărit din șa. Ducînd calul de căpăstru nou venit s-a apropiat de Bill. Era un vechi prieten, Bat Masterson, un tip care ajunsese foarte cunoscut în regiune datorită diverselor meserii pe care le practica: cercetaș, călăuză, vînător, cartofor; în plus, era un bun țintaș. Se spunea despre el că ar fi în stare să nimerească de la douăzeci de pași un dolar de argint aruncat în sus. Masterson umbla totdeauna nu numai curățel, lucru rar printre oamenii de teapa lui, ci, după cum spuneau fetele, chiar elegant: avea un pantalon frumos brodat, după moda mexicană, un chimir de lux, tot bătut cu bumbi ce străluceau de-ți lua ochii, o vestă fină de piele de căprioară cu franjuri pe spate, și o cămașă de mătase de culoare deschisă. Pe vremuri, cînd Masterson apăruse în Dodge City și lumea nu știa încă de ce e în stare, vreo doi-trei cow-boys cam băuți făcuseră prostia să se agațe de el și să-l ia în rîs, invidioși pe ținuta lui. După cîteva luni însă, toată lumea îl saluta și vorbea cu Bat Masterson cu un deosebit respect.

— Am venit la tine — i s-a adresat el lui Tilghman — ca să-ți cer o părere: cei din Dodge City vor să mă aleagă șerif începînd din toamna asta. Te miri, băiete, dar vremurile se schimbă: vezi și tu că în oraș sînt biserici, prăvălii, femei respectabile... De fiecare dată cînd o gîlcată de văcari beți năvălesc în oraș stîmpără seara ca să facă pe nebunii și să se distreze trăgînd la nimereală, e firesc ca să fie împușcat din greșeală și cîte un nevinovat. Așa că oamenii cu frica lui Dumnezeu, și mai ales fără cu trecere, nu mai vor să accepte de-alde astea. Și au găsit cu cale că eu aș putea fi omul lor...

— Eu cred că au ales bine — a răspuns Bill Tilghman, căci și el știa că Masterson era unul dintre cei mai buni trăgători din Vest.

— Toate sînt bune și frumoase, dar de unul singur o să-mi fie greu să mă descurc. De aia m-am gîndit la tine să-mi fii ajutor.

Bill a acceptat imediat să devină adjunctul lui Masterson și ziua cînd a ajuns pentru prima oară în viață să poarte steaua de metal pe piept a fost aceea cînd noul șerif și-a prețuit funcția. Era ziua memorabilă de 14 ianuarie 1878. Ferma a dat-o în arendă unui gospodar liniștit și s-a mutat cu toată familia în Dodge City, începea deci în profesiunea de apărător al legii...

Masterson a fost de părere că încă de la bun început ar fi foarte nimerit ca Bill să se plimbe cît mai mult prin oraș ca să i se vadă bine insigna. De aceea Tilghman umbla de dimineață prin oraș, ajungînd să cunoască fiecare fundătură și fiecare mahala unde un delincvent s-ar fi putut ascunde. Cunoștea fiecare poartă sau zid dărîmat de unde se putea trage fără ca să se știe de la cine și de unde a venit glonțul. E drept că, într-una din primele zile, a fost primit într-un loc cu risete obraznice și glume în doi peri; altă dată s-a făcut că n-aude și nu s-a mai întors cînd în urma lui au fluierat unii în batjocură.

— Cînd o să mă îmbăt de bucurie că în sfîrșit e liniște în orașul nostru, șerifule? — l-a întrebat odată un bețiv.

Un altul, șezînd pe vine pe treptele băcăniei lui Josuah Stern, s-a răstoit și el:

— Bill, noi am fost la școală împreună și acum and că vrei să-l faci să plece de aici pe toți băieții mai înfipți. Știi că și eu sînt unul dintre ăștia; nu cumva trebuie în curînd să mă chrăbănesc și eu, la spune?

Pînă la amiază nu s-a mai întîmplat nimic de seamă în oraș: nici o încăierare, nici măcar o încăierare.

La ora aceea noul ajutor de șerif stătea de vorbă cu un oarecare Jeff, un funcționar de la serviciul de colet̨ărie de la gară. Cînd au răsunat focurile de armă amîndoi au tresărit. Părea că s-a tras dinspre strada mare. Tilghman s-a repezit într-acolo și cînd a ajuns la o răscruce, a văzut mergînd prin mijlocul străzii și răscolind praful drumului un om care purta joben. Individul mergea liniștit și Tilghman se întreba tocmai dacă nu o luase într-o direcție greșită. Dar deodată s-a întîmplat ceva neașteptat: Bill a văzut cum cineva se repede înaintea omului cu joben, ridică pistolul, ochește și trage. O secundă mai tîrziu un alt trecător a făcut același lucru. Toți trăseseră de la mică distanță, ochind la cap și totuși, ca prin minune, omul cu cilindru, continua să umble.

Tilghman, trezit ca dintr-un vis urît, s-a repezit cu revolverul în mînă spre presupusa victimă. Dar cînd omul și-a întors fața spre el, liniștit, surîzîndu-i larg ca un aer pișicher, Bill l-a recunoscut pe Luke Shore, patronul localului „La cinele roșu".

— Salutare, șerifule. (Luke clipea strengărește din ochiul stîng.) Ei, ai pus mîna pe bandit?

— Credeam... Mi s-a părut că au tras asupra dumitale — a răspuns destul de încurcat Tilghman.

— Vai, cum se poate șerifule, cine ar fi avut curajul? Toți prietenii mei au ochit, așa cum ne-am înțeles, numai în pălăria mea; vezi dumneata, făcusem un rămășag... Și Luke Shore, scoțîndu-și de pe cap, la aceste cuvinte, jobenul ciuruit, i l-a arătat rîzînd.

— Am trei nepoți, după cum știi, și vreau „să-și facă mînă". În ziua de azi trebuie să știi să te aperi singur, deși vă avem, de la o vreme, pe Masterson și pe mata! De fapt — a continuat el ironic — de vină sînt numai cei doi negustori de la Denver: ei au susținut că nimeni n-ar putea să facă să-mi sară jobenul din cap cu focuri de pistol în timp ce traversez drumul.

Bill Tilghman înțelesese de mult că această mică piesă de teatru — în fond o comedie de prost-gust și obraznică — fusese montată în mod deliberat împotriva lui, cu singurul scop de a-l face ridicol în ochii lumii încă de la începutul exercitării funcției sale. Își dădea seama că, așa cum se oprise cu revolverul în mînă, fără roși, arăta ca un personaj de vodevil: măreț și caraghios în același timp.

Gloata începea să șoptească și să-și dea coate, iar la ușile prăvăliilor și pe la ferestre apăreau mereu alte capete curioase. Bill a văzut, de pildă, în fața lui, zîmbind, amuzați de întîmplare, cîțiva notabili ai orașului, prieteni cu Luke, printre care Ben Thompson și Joe Holliday. De-abia cînd Holliday — supranumit „Doc" din cauză că fusese dentist înainte de a se apuca de whisky și de cărți — a început și el să rîdă, de-abia atunci Bill Tilghman, cu obrajii dogorînd de rușine, și-a vîrît arma în tocul de piele, a întors spatele fără să zică nici un cuvînt și, trecînd printre lumea adunată care se dădea la o parte în drumul său, a plecat cu pași măsurați spre biroul șerifului.

— Am mai învățat ceva pe ziua de azi — i-a zis el pe un ton moale lui Bat Masterson spre seară, într-un moment de răgaz. Mi-am jurat să nu mai scot pistolul decît atunci cînd sînt hotărît să trag!

Masterson își freca gînditor bărbia.

— Iată o hotărîre înțeleaptă. Dar, dragul meu Bill, mie mi se pare că e cam greu nici ca să te ții de ea.

— Greu sau ușor, așa voi face!

ULTIMUL ŞERIF DIN FAR WEST

Încetul cu încetul cetăţenii din oraş au început să înţeleagă că în persoana lui Bill Tilghman aveau un adjunct de şerif dintr-un aluat deosebit. Cît despre Bat Masterson, era un tip tradiţional de şerif, întreprinzător, hotărît, mobil şi energic, considerîndu-se nu numai „poliţist", ci citeodată şi judecător şi jurat. Anumiţi oameni ai ordinii publice pe vremea aceea — trebuie s-o spunem — îşi făceau din nevoie datoria, balansîndu-se pe marginea legii, oscilînd între legal şi ilegal.

Bill Tilghman era însă croit după alt tipar; el nu ridica niciodată vocea, nu-i plăcea să ameninţe cu arma şi de dragul datoriei nu folosea nici o metodă drastică pentru apărarea justiţiei, ferindu-se totodată de orice încălcare a legii. Puţină vreme după numirea sa, Tilghman a făcut o vizită lui Mike Sutton, procurorul districtului.

— Domnule Sutton — i-a zis Bill — v-aş fi foarte recunoscător dacă m-aţi învăţa cîte ceva din ştiinţele juridice, adică dreptul...

Procurorul surprins a făcut ochii mari, apoi, regăsindu-şi glasul, a răspuns cu un gest larg către cele trei rafturi de cărţi groase legate în piele:

— Dreptul? Dacă vrei să te măsori cu el, uite-l colo: vreo cincizeci de volume. Şi nici nu sînt toate. Cîteva cărţi le-am împrumutat şi nu mi s-au mai adus înapoi!

— Nu vreau să învăţ totul ca un avocat — însă măcar să ştiu atît cît îmi trebuie în meseria mea. Căci n-am dreptul să arestez un om numai pentru faptul că figura lui nu-mi place, aşa cum ştiţi şi dumneavoastră că fac destui de mulţi dintre şerifi. Eu pot să arestez pe cineva numai dacă a călcat legea. Prin urmare nu este aşa că trebuie să o cunosc bine?

— Bravo! — s-a entuziasmat procurorul — care va să zică vrei să ştii ceea ce ai voie să faci şi ceea ce nu! Admirabil! Bine. O să te-nvăţ legea, pentru ca să poţi s-o aplici!

Cîţiva ani mai tîrziu, această grijă a lui Tilghman ca să respecte el însuşi legea pe care şi ceilalţi cetăţeni trebuiau s-o respecte a umplut de mirare pe unul din colegii săi de breaslă, în Texas. Şi iată în ce împrejurări.

Într-o bună zi, un anumit George Snyder a furat un cal la Dodge City. După ce l-a urmărit pe hoţ pînă la Mobeetie, în fundul Texasului, Bill, scrupulos cum era, găsindu-i urma s-a dus să obţină actul de extrădare la Austin, de la guvernatorul statului. Cu actul în buzunar, Tilghman a avut şansa să-şi găsească omul într-un tripou, aşezat la o masă de pocher. În picioare, liniştit, Bill i-a zis:

— Snyder, am un mandat emis la Dodge City. Eşti arestat!

Snyder s-a ridicat galben la faţă.

— Nu ai dreptul — a ţipat el cu glas ascuţit. Sîntem în Texas!

— Da. Dar guvernatorul mi-a semnat extrădarea. Sus mîinile!

George Snyder s-a azvîrlit sub masă şi trecînd de-a buşilea printre picioarele jucătorilor de la o masă la alta, a căutat să se facă nevăzut. Tilghman a sărit atunci peste cîteva mese răsturnîndu-le şi împrăştiind de-a valmă cărţi de joc şi jucători, bani şi scaune. În momentul cînd hoţul de cai a ieşit la iveală şi tocmai se ridica în picioare, Tilghman, cu o directă la maxilar, l-a expediat la pămînt.

În clipa aceea a apărut ca prin minune şi şeriful din Mobeetie, cu pistolul în mînă. Bill i s-a prezentat:

— N-am putut să te găsesc pînă acum, colega — a spus liniştit Tilghman — însă iată, am aici toate hîrtiile necesare pentru omul ăsta pe care o să-l iau cu mine la Dodge!

Şeriful texan a privit o clipă documentele pe care Tilghman le scosese din buzunar, ultindu-se cu coada ochiului şi la Snyder care zăcea încă ameţit pe podea.

— Nu înţeleg de ce te-ai complicat în aşa hal, şerifule. Păcat de osteneală pentru o tichea ca asta: dacă e hoţ de cai, de ce nu l-ai curăţat acum pe loc, aici? Era mai simplu!

... La Dodge City şeriful şi adjunctul erau în principiu nu numai în serviciul oraşului, ci şi al districtului, aşa că aveau treabă nu glumă. De aceea s-a decis ca Bill să se ocupe numai de cazurile care priveau oraşul, împărţindu-şi astfel toată munca în două. Cîtăva vreme după aceea, mărindu-se bugetul municipal, s-a putut angaja un al treilea şerif sau, dacă vreţi, un al doilea ajutor de şerif. Masterson şi Tilghman, de comun acord, l-au angajat pe Tom Nixon, un bun cunoscut de-al lor, un om care prezenta destule garanţii şi care în momentul acela avea în antrepriză un grajd cu cai de închiriat. Bill nu a avut nevoie de un discurs prea lung pentru a-l pune „în temă".

— Uite despre ce e vorba, Tom. Ştii că eu şi Bat ne luptăm din răsputeri ca să schimbăm cîte ceva pe aici şi am vrea cu să se poată spune cît mai curînd că la noi nu se mai scoate revolverul numai pentru un „da" sau un „nu"! Sper că eşti de aceeaşi părere, aşa-i?

Cei trei s-au decis să asigure un serviciu permanent şi au împărţit programul în două schimburi, Tilghman luîndu-şi prima tură, cea mai periculoasă şi cea mai obositoare, cuprinsă între trei după-amiază şi trei dimineaţa. Încetul cu încetul el căpătase un fel de intuiţie, care îl făcea să presimtă infracţiunea. Îi ajungea cu ochiul său să observe, oricît de fi fost, lumea din jur: o atitudine crispată sau o tăcere semnificativă însemna aproape întotdeauna că în clipele următoare va urma un incident. O expresie de furie sau ochi micşoraţi în timp ce muşchii fălcilor strînse se zbăteau imperceptibil anunţau îndeobşte cîteva focuri de pistol. Şi în oraş oricare locuitor, dacă ar fi fost întrebat, ar fi răspuns că la cinci minute după ce se dă o lovitură Bill Tilghman poate fi găsit la locul faptei.

Într-o bună zi, Tilghman s-a dus la primar:

— Aş vrea — i-a spus el lui Bob Wright — să mi se dea aprobarea consiliului municipal pentru ca să pot introduce o dispoziţie nouă şi s-o afişez peste tot!

— Şi care ar fi asta?

— Dispoziţia interzicerii de portarmă!

Bob Wright, om în vîrstă, frecat de viaţă şi de necazuri, părea că n-a auzit bine. Înlemnise cu mîna pe toc.

— Nu-i aşa că glumeşti, Tilghman? Sper că nu-ţi închipui că, chiar dacă te gîndeşti serios la asta, ai să şi ajungi s-o faci? Ne-am compromite catastrofal încercînd ceva şi dînd chix. Aici în Vest nu se poate închipui bărbat fără pistol; e nemaiauzit! Aici toată lumea poartă armă fiindcă aşa e obiceiul pămîntului. Se pare că însuşi bunul Dumnezeu a lăsat aşa. Nu înţelegi? E o tradiţie, Tilghman!

— O fi, dar e o tradiţie proastă, după părerea mea. Orice învăţ are şi dezvăţ, şi aşa trebuie să fie. În orice caz, eu am să încerc!

Din momentul acela Tilghman sau tovarăşul său, după cum era cazul, întîmpinau pe nou-veniţii în oraşel cu o mică predică ce suna cam aşa:

— Trebuie să ştiţi că noi avem aici o lege care interzice purtarea armelor pe tot cuprinsul oraşelului. Această lege e făcută pentru ca să vă împiedice să omoriţi pe cineva, dar şi în scopul ca să evitaţi să fiţi dumneavoastră înşivă omorît. Predaţi-ne deci arma, pe care o veţi reprimi, cînd ieşiţi la barieră, de la bazarul lui Joe Wright. În concluzie, vă urăm bun venit în Dodge City şi vă dorim succes în afaceri şi distracţie frumoasă. Ne-am bucura, totodată, dacă atît timp cît sînteţi la noi n-o să ne daţi de furcă!

Se înţelege că după o astfel de primire puţini erau acei care se hotărau să reziste şi care nu pricepeau repede că interlocutorii lor nu erau în nici un caz oameni de vorbă lungă. Lucru curios însă, erau destui şi cei care ieşind din biroul şerifului îşi spuneau în sinea lor că, în fond, nici ei nu ţineau neapărat să simtă un revolver sau două bălăngănindu-li-se pe şolduri.

Mai ales după treaba aceasta, reputaţia lui Bill Tilghman a început să se răspîndească în Far West pînă hăt-departe, dincolo de graniţele districtului sau ale statului. Rămăseseră puţini aceia care rîdeau şi se lăudau că „o să-i plătească poliţa cînd vor avea iarăşi treabă la Dodge City".

Şi iată că prin 1884, către sfîrşitul verii, o vară secetoasă cum nu se mai pomenise de mult prin partea locului, doi străini au sosit în oraş şi au intrat într-un restaurant. Turnîndu-le în pahare, chelnerul le-a spus că în oraş era interzis portul de armă.

Unul dintre ei şi-a strîns dispreţuitor buzele, măsurînd cu silă pe chelner din cap pînă în picioare:

— Ia spune, tu eşti plătit ca să tranşăneşti sau ca să ne torni whisky?

— Ba ca să vă servesc!

— În regulă. Atunci, care va să zică, nu eşti pus aici ca să dai sfaturi. Şi bagă la cap, băiete: în viaţă nu e bine să lucrezi de pomană!

Toată lumea din restaurant amuţise urmărind scena. Chelnerul s-a roşit încurcat, dar nu a mai suflat o vorbă. Cei doi şi-au luat sticla de whisky şi s-au aşezat la o masă lîngă perete. După ce au golit cu sete cîte unul sau două pahare fiecare, au început să zbiere:

— Unde e şeriful ăla? Vrem şi noi să-l vedem pe căpcăunul vostru! Dacă e vorba că în oraşul ăsta e un şerif aşa teribil, ce mai aşteaptă? De ce nu vine să ne aresteze pentru port ilegal de armă?

Anunţat imediat de cele întîmplate Tilghman s-a îndreptat către restaurantul cu pricina. Cînd a împins uşile bătante, în local s-a produs mişcare, fiecare client încercînd să se depărteze de colţul în care şedeau cei doi străini. Bill, fără să piardă vremea, s-a dus direct către masa lor.

— Hai, băieţi — a zis el întinzînd mîinile — vreţi, nu vreţi o să-mi daţi amîndoi pistoalele. La noi nu e voie!

Necunoscuţii aveau oare intenţia să scoată în clipa aceea revolverele şi să tragă în şerif? Iată o întrebare care, chiar după ce afacerea a fost lichidată, a constituit subiectul discuţiilor tot restul serii. În orice caz, un anumit număr de clienţi fuseseră ferm convinşi că se va trage — şi de aceea se şi pregătiseră atunci să intervină, la nevoie, în ajutorul lui Tilghman. Sesizînd imediat atmosfera amîndoi străinii, fără un cuvînt, şi-au predat armele.

Lucrul principal în toată această poveste era însă faptul că s-au găsit clienţi ai localului dispuşi, pentru prima oară, să dea o mînă de ajutor unui om al legii. Şi asta tocmai în Dodge City!

CUM A LUAT NAȘTERE OKLAHOMA AVENUE

Tilghman și-a îndeplinit conștiincios serviciul timp de șase ani la Dodge City — patru ani ca șerif secund al districtului și doi ani ca șerif plin al orașului. Dar cînd viața în localitatea atît de rău-famată devenise destul de liniștită și cînd nu mai era atît de mult de lucru pentru a face să domnească ordinea, el și-a dat demisia și s-a reîntors la ferma arendată, care, contrar așteptărilor sale, nu mersese chiar pe roate.

Din păcate însă el și soția sa nu au avut răgazul să o facă iarăși înfloritoare, căci în anul 1886 s-a năpustit din senin asupra regiunii o furtună neobișnuită. După grindină au urmat în scurtă vreme, viscole. A fost un dezastru care a compromis iremediabil, pentru anul în curs, pășunile și în plus a făcut să piară lamentabil cea mai mare parte a șeptelului. Familia Tilghman, ruinată și ca ca atîtea alte familii, s-a decis să nu mai aștepte primăvara următoare.

— Mă gîndesc că e momentul să ne găsim altundeva un rost — a zis Bill soției sale. Am auzit deunăzi că guvernul deschide noi concesiuni în fostul teritoriu indian. De aceea cred că n-ar fi rău să mă reped și să dau o raită pe acolo!

În adevăr, mii de coloniști plecau pe atunci către fostele teritorii libere ale pieilor-roșii, mai precis către un perimetru despre care era vorba că va fi alipit statului Oklahoma. Toți ar fi vrut să fie la fața locului chiar în ziua cînd trebuia să înceapă repartizarea loturilor individuale, căci primii sosiți aveau parte de pămînturile mai de soi. Cînd Bill Tilghman a ajuns și el, s-a simțit destul de bine acolo; locurile erau încărcate de amintiri. Mai ales că s-a întîlnit cu multe dintre vechile sale cunoștințe, oameni feluriți pe care nu-i mai văzuse de mult, vînători de bizoni, cow-boys și mai ales mulți, foarte mulți indivizi cu o proastă reputație, dintre care unii fuseseră chiar invitați de el să părăsească pe vremuri City! Era o lume pestriță, în care fermierii pe care îi ruinaseră calamitățile naturale reprezentau majoritatea.

Cei sosiți mai înainte vedeau venind mereu și mereu noi coloniști: numărul lor a ajuns repede la aproape o sută de mii. Cu sufletul la gură gloata aștepta ziua fatidică: 22 aprilie. În acea zi se deschideau porțile perimetrului proaspăt dat colonizării, după ce notabilitățile federale aveau să organizeze o ceremonie oficială.

Pe măsură ce se apropia momentul, fiecare familie, cu o grabă febrilă, căuta să se plaseze cît mai bine de-a lungul celor 275 de kilometri ai liniei de plecare. Se îmbulzeau cît vedeai cu ochii toate felurile de căruțe și furgoane. În seara care a precedat năvala către Țara Făgăduinței, Tilghman s-a sfătuit cu cinci-șase vechi prieteni, veniți și ei tot din Kansas.

— Oameni buni, în noaptea asta o să trebuie să fim cu ochii în patru. Sînt de părere că ar fi bine să rămînem împreună și să facem de planton cu rîndul. În ultimele zile am băgat de seamă că unii se uită cam chioriș la calul meu!

Într-adevăr, în tabăra viitorilor coloniști se înregistraseră cîteva furturi de cai, dar Bill Tilghman și prietenii lui scăpaseră pînă acum.

Solemnitatea de deschidere a început, așa cum se stabilise, a doua zi la prînz și s-a sfîrșit repede. Un soldat a suflat lung în goarnă și apoi un pluton de cavaleriști, ridicînd puștile în sus, au tras o salvă. Pe dată, mii de oameni s-au repezit ca unul singur, zgomotul focurilor de armă fiind imediat înăbușit de tropăituri.

Tilghman și prietenii lui se pregătiseră cu grijă pentru momentul acesta. Ei au plecat ceva mai tîrziu decît ceilalți, însă după aceea au început să ia avans; caii lor erau odihniți și de rasă bună. Încă pe la orele 4 după-amiază au ajuns la țintă, o viitoare așezare care avea să se numească Guthrie și unde Bill se gîndea să se apuce de negoț. Membrii grupului lor și-au oprit caii, cîntărind din ochi pămîntul, apoi și-au înfipt țărușii reglementari. Cu aceasta se puteau considera ca primii cetățeni ai noului oraș. Pînă înspre seară toate concesiunile, toate parcelele erau demarcate, astfel încît orașul Guthrie se putea făli din prima zi cu vreo 15 000 de suflete!

În noaptea următoare toată lumea își făcea proiecte de viitor. Rugăciunile au fost, pare-se, mai fierbinți decît de obicei, încăierările între bețivi mai violente și tîrguielile dintre coloniști mai aprinse. A doua zi de dimineață însă deșteptarea a adus multă dezamăgire. Trezirea la realitate a fost penibilă, căci orașul era de-abia în formare și se afla cufundat într-un soi de haos. Nu exista apă potabilă, grămezi de gunoaie zăceau peste tot, mirosul latrinelor improvizate nu era deloc plăcut, nu se știa cine reprezenta serviciul de ordine; în fine, nimeni nu se gîndise la vreo precauție împotriva incendiilor. Mai mult: Guthrie nu era, în fond, decît un talmeș-balmeș de corturi și barăci, fără ulițe trasate. Un „comitet al celor 50", ca primă formă de viață publică organizată, se constituise în scopul de a alege pe cei care trebuiau să reprezinte consiliul municipal și să dea primele „edicte". Cei „50" aleseră în cele din urmă ca primar pe un anumit D. B. Dyer, care, ca primă măsură, l-a chemat la dînsul pe Bill Tilghman. Iar cel dintîi act oficial semnat de proaspătul primar a fost numirea lui Tilghman ca șerif. În sfîrșit, cea dintîi întrebare a noului primar, în noul oraș, i-a fost adresată tot lui Tilghman și suna:

— Ce crezi că ar trebui făcut, omule, în harababura asta?

Șeriful i-a răspuns calm:

— După părerea mea, domnule primar, ceea ce ar trebui făcut imediat ar fi să trasăm niște străzi ca lumea!

La sfatul lui Bill primarul a afișat o decizie. Hîrtia, pusă la vedere într-un loc botezat „Oklahoma Avenue", a fost citită și răscitită de toți trecătorii. Dacă stăteai acolo și ascultai, ai fi auzit numai văicăreli și scrîșnete din dinți, căci deși strada fusese marcată de țărușii respectivi, mulți cetățeni, fără să le dea importanță, intraseră ici-colo într-însa cînd își hotărnicisеră proprietățile. De aceea acum se simțeau păgubiți cînd trebuiau să renunțe la cîțiva metri de teren. În afară de aceasta existau de pe acum în Guthrie un număr destul de mare de circotași recalcitranți, proprietari de tripouri și de baruri, șmecheri care, punînd ochii pe concesiunile cele mai apte pentru speculații, nu aveau deloc de gînd să renunțe la ele.

Într-o seară, noul șerif și adjunctul său, Jim Masterson — fratele lui Bat Masterson din Dodge City — s-au sfătuit:

— Pînă unde crezi că este nimerit să întindem coarda? Vreau să zic, dacă un tip refuză să se retragă, trebuie să-l evacuăm cu forța?

— Situația noastră e clară — a răspuns Tilghman hotărît. Noi reprezentăm aici legea, Jim, și ea trebuie să fie respectată. Căci dacă nu degajăm strada, orașul n-o să mai fie oraș, ci o adevărată harababură.

În ziua următoare la orele 10 precis Tilghman stătea la un capăt al uliței care trebuia să fie Strada Mare. Lîngă el se aflau Jim Masterson, șeriful secund, și doi oameni, aceștia din urmă mînînd fiecare catîri. Animalele trăgeau niște lanțuri, care aveau la capăt cîte o prăjină lungă și grea.

Puse cap în cap, cele două prăjini dădeau exact lățimea carosabilă prevăzută. Acest „dispozitiv" improvizat era menit să dărîme în curînd toate corturile „nelegale" din calea sa.

Tilghman a pus mîna pe șleaurile calului și s-a întors către cei doi argați.

— Dați-i drumul, băieți! Înainte! Dar ușurel!... Nu mergeți prea repede, ca să aibă fiecare timp să-și adune boarfele. Cînd prăjinile s-au smucit din loc, cetățenii „vizați" au început în grabă să-și demonteze corturile și să care totul mai încolo. Un timp comedia s-a desfășurat lent, dar sistematic. Deodată, un individ a răsărit în fața lor, barîndu-le drumul și stînd înfipt, cu picioarele desfăcute și cu pistolul în mînă. Individul a început să strige:

— N-o să vă meargă, să știți! N-o să-mi furați pămîntul meu! Iar pe tine, Tilghman, o să te tratez ca pe un hoț!

Lumea se îngrămădise în jurul lor și o tăcere de moarte, rău prevestitoare, plutea în aer. Șeriful se coborîse de pe cal și înainta încet către disperatul din mijlocul uliței. El știa că majoritatea celor de față înțelegeau foarte bine necesitatea măsurii de a se trasa străzi omenești în orășel, dar tot atît de bine mai știa că nu vor întîrzia să ia partea rebelului dacă oesupusul ar fi avut cîștig de cauză. În Vest acesta era obiceiul: oamenii aveau adînc înrădăcinat spiritul de independență, dar totodată și simțul respectului autorității deja instituite.

Apropiindu-se de adversarul său, Bill își trăgea ușor revolverul din toc, fără însă ca să îl scoată complet. La un moment dat, cei doi bărbați s-au găsit cam la un metru distanță unul de altul, cînd brusc Tilghman a atacat primul. Faptele s-au petrecut apoi atît de repede încît mulți dintre cei de față nu au știut niciodată bine ce se întîmplase. Cu mîna stîngă șeriful a zvîrlit revolverul adversarului său în aer, în timp ce cu un zgomot sec i-a aplicat un pumn în plină bărbie. Individul s-a prăbușit la pămînt și nu mai mișca.

Bill Tilghman s-a răsucit în călcîie și a spus calm:

— Cărați-l la o parte!

În secunda următoare au răsunat aplauze: mulțimea și-a recunoscut idolul. Și Oklahoma Avenue era aliniată pe toată lungimea ei...

Tilghman și-a deschis în Guthrie o dugheană, care de la bun început a mers bine. Doi ani mai tîrziu, cînd a luat și el o concesiune pentru a-și încropi o nouă fermă în apropierea unui alt orășel care se născuse, Chandler, ajunsese iar în stare să-și cumpere cîteva vite. Reușise, de asemenea, să-și ridice o căsuță cu un cat pentru Flora și cei patru copii pe care îi avea acum.

Cu toate acestea și cu toate că ajunsese să adune ceva bani, nu era complet mulțumit; de aceea a acceptat un post de șerif federal adjunct. Pe măsură ce nemărginitele spații din Vest se acopereau de concesiuni și preria se popula, cow-boys-ii găseau din ce în ce mai puțin de lucru. Mulți dintre ei ajungeau să îngroașe tagma aventurierilor, care trăiau din expediente și sfîrșeau cu furtișagurile.

La început, acești dezmoșteniți ai soartei „lucrau" fiecare de capul lui, de unul singur. Apoi au început să se constituie în bande și să atace trenurile sau băncile. Cîteodată, lovitura era organizată minuțios și cu socoteală, vădind uneori o disciplină

ULTIMUL ŞERIF DIN FAR WEST

de tip militar. Poliţia obişnuită, incapabilă să le ţină piept, a trebuit să se recurgă la mărirea substanţială a numărului de serifi, iar Tilghman devenise unul din cei mai vestiţi dintre aceştia. Se povestea despre el că nimeni nu-l văzuse vreodată scos din fire şi pierzîndu-şi aingele rece, nici ridicînd vocea, nici trăgînd fără voie, la mînie. Dar se ştia, de asemenea, că niciodată Tilghman n-a tras fără ca să-şi fi doborît adversarul. Într-o bună zi, într-un local, Crescent Sam, bot de drumul mare şi ucigaş notoriu, încercase să tragă în el, dar Tilghman l-a doborît mai înainte ca celălalt să aibă timpul măcar să-şi tragă afară pistolul din toc.

Graţie reputaţiei pe care şi-o făcuse, i se încredinţau, inevitabil, misiunile cele mai periculoase. Cei certaţi cu legea se temeau de el şi-l urau, dar în ainea lor îl considerau un om drept şi cinstit. Tilghman dăduse dovezi de omenie, care mergeau mînă în mînă cu inflexibilitatea lui. Una dintre acestea este şi povestea cu Raidler, zis şi „Bill-Mititelul", care s-a întîmplat cam pe vremea cînd Tilghman era pe urmele bandei conduse de un oarecare Doolin, afacere cu care trebuise să-şi piardă cea mai mare parte din ultimii patru ani şi mai bine.

Raidler era creierul bandei. Se trăgea din emigranţi germani stabiliţi în Pennsylvania şi avusese parte de ceva şcoală pînă cînd apucase pe drumuri greşite. Avea obiceiul, cînd era beat, să înceapă să recite cu glas tunător şi răguşit replici din Shakespeare, spre marea plictiseală a acoliţilor săi, de multe ori analfabeţi. Raidler se baricadase într-o fermă izolată, unde îl dibuise Tilghman. A urmat un viu schimb de focuri, în cursul căruia banditul a fost grav rănit. Imediat ce şi-a dat seama că Raidler mai trăieşte, Bill a împrumutat o căruţă, a pus rănitul pe ea cu braţe de fin şi a mînat toată noaptea ca să ajungă la un doctor. După ce Raidler a primit ajutorul necesar, a fost instalat pe un pat de campanie într-un vagon de marfă al „Căii Ferate Santa Fé". Tilghman a stat lîngă el pînă la Guthrie — povesteşte lumea — avînd grijă să-i dea doctoria necesară la fiecare oră... În felul acesta Raidler putea mai tîrziu să declare, pe bună dreptate, că-i datoră viaţa. „Bill-Mititelul" a fost găsit în cele din urmă vinovat de tîlhărie la drumul mare şi a fost condamnat la zece ani de închisoare. După şase ani de detenţie Raidler a scris o scrisoare prin care îi cerea lui Tilghman să-i ajute ca să fie eliberat înainte de termen, pe cuvînt de onoare. Şeriful a compărut atunci în faţa comisiei statului care se ocupa de astfel de probleme şi a intervenit ca cererea lui Raidler să fie satisfăcută. Ba a mers şi mai departe, sprijinindu-l pe fostul infractor să se apuce de o meserie cinstită. Şi astfel Raidler şi-a deschis o tutungerie... Viaţa sa devenind foarte monotonă, el a avut de atunci încolo timp suficient ca să laude calităţile ţigărilor sale de foi din rafturi şi să recite din dramaturgii clasici...

O SCRISOARE DE LA PREŞEDINTE

Puţină vreme după această întîmplare, Tilghman era în doliu. Soţia îi murise după o boală grea şi decesul ei îl afectase puternic. Nemaifiind posibil să trăiască singur la ferma unde cei doi soţi îşi petrecuseră cei mai frumoşi ani, el s-a decis s-o vîndă şi să se mute la Chandler. A pus pe picioare acolo, nu departe de oraş, o creşcătorie de cai pursînge. Planurile lui erau mari şi au reuşit! Vizitatori veniţi de departe îl asaltau cu felurite cereri şi propuneri, şi primind atîţia musafiri, Tilghman ajunsese să înnoade multe prietenii, citeodată cu oameni de vază.

Oaspeţii lui luau gustări în grădină, asistau la curse de cai şi la lupte de cocoşi, şi fiecare fiinea să-i prezinte şerifului, devenit celebru, pe fiii lui, atraşi de faima sa care se răspîndise în multe state învecinate. Pentru Tilghman, ajuns acum un om cu oarecare vază şi stare, multe din zile deveniseră un fel de sărbători, lucru care, după ani şi ani de viaţă zbuciumată şi extenuantă, nu-i prindea deloc rău. El a fost ales şerif al comitatului Lincoln în anul 1900 şi reales în 1902 cu o majoritate cum nu se mai pomenise de mult.

În anul 1903, în cursul celui de-al doilea mandat al său, Tilghman s-a recăsătorit cu Zoe Stratton, fiica unui fermier prieten. Noua lui soţie avea 23 de ani. Era o fiinţă de foarte energică care-şi făcuse studiile la Universitatea din Oklahoma, dar ştia de asemenea să sară în şa tot atît de bine ca un cowboy. Cu tot atîta curaj şi tot cu atîta îndeminare, Zoe ştia să despartă viţeii de restul cirezii, să-i prindă de pe cal cu lasoul şi să-i însemne cu fierul roşu. Ore întregi ea era în stare să discute despre creşterea vitelor cu oameni bătrîni în meserie. Soţia lui Tilghman îşi încheia ziua scriind poezii, la lumina lămpii, pînă tîrziu în noapte. Îl admira sincer pe soţul ei şi l-a dăruit la rîndul său alţi trei copii, fiind, cum spunea toată lumea, o tovarăşă de viaţă ideală.

În toamna anului 1904, la expirarea celui de-al doilea mandat, Tilghman a declarat la toată lumea că nu va mai candida. Proprietăţile şi cirezile sale de vite îi răpeau tot timpul şi se gîndea că nici vrista nu l-ar mai fi permis să aibă funcţia de om al legii. Împlinise atunci cincizeci de ani. Considera că, în fond, îşi făcuse datoria faţă de cetăţeni şi municipalităţi cît de bine putuse şi că trebuia să lase, în sfîrşit, celor mai tineri decît el sarcina de a veghea asupra ordinii publice.

Zoe a fost încîntată la vestea că soţul ei îi va consacra de acum înainte mult mai multă vreme, dar bucuria ei a fost de scurtă durată. La numai două luni şi jumătate de la expirarea mandatului de şerif, Bill i-a adus la cunoştinţă într-o seară, la cină, că trebuia să plece în Mexic.

— Draga mea, casierul societăţii căilor ferate „San Francisco" a şters-o cu mai multe mii de dolari şi se pare că s-a ascuns undeva în Mexic. Mi s-a cerut să pun mîna pe el şi să-l aduc înapoi pentru ca justiţia să-şi spună cuvîntul...

— Sperăm — a replicat Zoe dezamăgită — că, în sfîrşit, te-ai decis definitiv să laşi altora treburile astea!

Nu fără o oarecare mîndrie Tilghman i-a arătat atunci o scrisoare cu antetul Casei Albe, prin care era rugat de a primi această misiune, ca mărturie a încrederii preşedintelui Statelor Unite în el. Scrisoarea îl desemna „reprezentant special al preşedintelui Theodore Roosevelt".

— Cînd un preşedinte cere aşa ceva — a zis zîmbind Tilghman — nimeni nu are inima să refuze...

Pentru accelerarea formalităţilor de extrădare, secretariatul Casei Albe anexase la scrisoare o notă personală adresată de către Theodore Roosevelt preşedintelui Mexicului, Porfirio Diaz. Aşa că Diaz a contrasemnat fără ezitare actul de extrădare, apoi, întorcîndu-se către adjunctul care introdusese în cabinetul său pe american, a ordonat:

— Colonel Aiguierrez, veţi pune la dispoziţia domnului Tilghman atîţi oameni cîţi îţi va cere şi-i veţi îndeplini orice cerere sau dorinţă!

În anticameră, Aiguierrez l-a asigurat pe reprezentantul special:

— Am să cer şefului poliţiei să fie la dispoziţia dumneavoastră!

— Sînteţi foarte binevoitor — i-a replicat Bill Tilghman — dar vă rog să nu mi-o luaţi în nume de rău şi să nu vă simţiţi în nici un caz jignit dacă voi declina orice ofertă de ajutor. Vedeţi dumneavoastră, ţin să-l arestez eu singur pe vinovat!

— Spuneaţi că urmăritul se găseşte la Aguascalientes?

— Da, într-adevăr.

Urma pe care Tilghman o mirosise după o anchetă îndelungată şi migăloasă ducea în această localitate.

— Am de gînd să mă duc singur şi să văd ce pot face la locul cu pricina!

— Bine, dar regiunea mişunâ de banditi. Vă riscaţi viaţa!

— Se poate — a admis flegmatic, americanul. Dar dacă mă duc cu o companie înarmată nu voi avea nici o şansă să ajung neobservat şi să am în favoarea mea avantajul surprizei. Aşa că ar fi slabe speranţe să pot pune mîna pe omul meu!

Tilghman a reuşit să-l găsească pe delapidator, să-l aresteze şi să-l aducă triumfător înapoi în Statele Unite. Întoarcerea sa, cu misiunea îndeplinită, a constituit pe vremea aceea un norocesperat pentru gazetele de senzaţie, care au înserat titluri de o şchioapă: „Încă o dată Tilghman cîştigă partida!" sau: „Nu s-a născut încă omul care să scape de Tilghman..."

Şi aşa s-a făcut că arhicunoscutul şerif a primit invitaţia de a se prezenta la Casa Albă, pentru a arăta raportul lui Theodore Roosevelt în persoană.

Ascultîndu-l pe Tilghman, care îi povestea peripeţiile acestei senzaţionale şi dificile capturi, preşedintele se răsucea într-una în fotoliu.

Cînd interlocutorul său şi-a sfîrşit povestea, preşedintele l-a privit fix, cu un aer oarecum perplex:

— Bill, dumneata ai fost şerif în Vest aproape toată viaţa. Cu toate acestea văd că te ţii bine şi cred că nu ţi-au stăbit nici mîna şi nici ochiul. Nu ai obosit deloc? Cum îţi explici asta?

— Cred că este o pură chestie de şansă...

Preşedintele a respins ipoteza cu o mişcare rapidă a mîinii.

— Nu. Nu cred. Explicaţia aceasta nu ajunge. Se spune că ai fi cel mai bun ţintaş din tot Far Westul. Şi mai ales cel mai rapid. De aceea eu personal cred că lucrurile acestea contează mai mult decît norocul.

— E adevărat — a admis politicos Tilghman.

— Da, dar dacă vreodată ai cădea într-o ambuscadă, toate aceste talente omeneşti am impresia că nu ţi-ar sluji la nimic. Să căutăm o altă explicaţie deci!

— Ei bine, dacă doriţi, domnule preşedinte, iată: eu cred ferm că faptul de a avea legea de partea ta este cel mai preţios avantaj asupra adversarului, care are, firesc, conştiinţa nesigură. Şi deci, şi mîna...

ULTIMA RUNDĂ

Anul 1924 l-a găsit pe Bill Tilghman trăind retras de mult din viața publică. El fusese timp de doi ani șeful poliției din Oklahoma City și apoi fusese ales senator al statului. În repetate rînduri trebuise să-și ia răspunderea multor probleme delicate, dar de vreo douăzeci de ani ducea o viață calmă și plăcută, pe care, în treacăt fie spus, o merita pe deplin: la ferma sa de lîngă crescătoria de cai, zilele treceau incolore și monotone...

Nimeni însă nu se înșela cînd spunea că bătrînul Bill Tilghman rămăsese în fundul sufletului același șerif de altădată. Așa se face că atunci cînd a fost chemat de guvernator iarăși la datorie pentru ca să aducă liniștea și ordinea, de data aceasta la Cromwell — ultimul orășel răsărit în Far West și, natural, aflat în plină dezordine — Tilghman a ezitat totuși pentru prima dată în viața lui. Un prieten plin de bune intenții îi spusese:

— N-are rost să primești, Bill. Nu-ți dai seama că ai șaptezeci de ani? N-ai să-mi spui că poți scoate revolverul tot așa de repede cum făceai altădată și nici că ai vederea de atunci. Ar trebui să-ți dai singur seama că anii sînt ani!

Nici nu i-a trebuit altceva lui Tilghman ca să-l facă să aleagă... tocmai contrariul. Tilghman era deci hotărît, iar Zoe, soția sa, se resemnase: știa că el luase decizia numai fiindcă îi fusese atins orgoliul. Și că această decizie, o dată luată, nimeni și nimic nu mai puteau s-o clintească.

La patruzeci și opt de ore după sosirea sa la Cromwell, Bill a primit vizita lui Wiley Lynn, care avea sarcina să facă să fie respectate legile privind prohibiția.

— Întrucît noi doi sîntem „polițiștii" orașului — a spus acesta — m-am gîndit că ar fi nimerit să ne cunoaștem mai bine și să ne ajutăm între noi...

— Mă bucur că sînteți dispus să colaborați cu mine — i-a răspuns Tilghman. O să vă cer ajutorul, desigur, în cazul cînd voi avea nevoie.

— Dacă puneți mîna pe traficanții de alcool — i-a declarat Lynn — aș vrea să mi-i predați mie. Misiunea mea se rezumă la asta și lucrul nu mă deranjează. Prefer să mă ocup de ei, căci sînt în general oameni rezonabili, decît să am de-a face cu criminalii care mișună prin oraș. Știți, de pildă, domnule Tilghman, cîte asasinate au rămas nepedepsite aci? Zece! Și mai știți pentru ce respectivii ucigași se plimbă încă nesupărați? Pentru că pînă acum nu s-au găsit niciodată corpurile victimelor! Iar dacă mă gîndesc bine, cred că știu unde se află, cel puțin unele, și sper că nu mă înșel... Ați remarcat rezervoarele acelea uriașe de țiței? Ei bine, un cadavru băgat acolo nu poate fi găsit decît în momentul golirii rezervorului pentru curățire, ceea ce se întîmplă numai la trei ani odată. Știi ce i s-a întîmplat predecesorului dumitale?

— Nu.

— În fond, nimeni nu este sigur, dar pe mine mă bate gîndul că și cadavrul său se află tot în rezervoare!

Un timp, Tilghman s-a întrebat care fusese adevăratul motiv al acestei vizite. Era oare o invitație de a accepta unele compromisuri? Sau o amenințare discretă? Dar apoi nu s-a mai gîndit la aceasta, deoarece avea treabă pînă peste cap pentru a menține ordinea. Își făcea simțită prezența, ostentativ, peste tot, pentru a preveni orice incident. De pildă, a dat dispoziție să se așeze la fiecare colț de stradă și la răscruci butoaie pline cu apă și a pus pe picioare o formație de pompieri voluntari, gata să intervină în caz de pîrjol — măsură de primă urgență într-o așezare cu atîtea case din lemn. A instituit de asemenea restricții de circulație, începînd de la ora nouă seara, pentru femei și copii. În sfîrșit, a reușit să convingă administrația unui consorțiu petrolier ca să cedeze consiliului comunal unul din autocamioane pentru a fi transformat în ambulanță municipală.

Cu toate acestea, noianul de înțelepte măsuri polițienești și administrative nu îmbunătățise viața publică decît sub unele aspecte. Leacul radical pentru plăgile Cromwellului — contrabanda de alcool și traficul de stupefiante — era greu de găsit, se pare...

La un moment dat Tilghman a aflat că un avion venind din Mexic era așteptat cu o încărcătură de cocaină; parașutarea trebuia să se producă pe un cîmp în apropiere de sondele de la Amerada. Atunci Tilghman s-a hotărît să joace cartea cea mare: orî, orî. „Va fi punctul final al carierei mele" — își spunea el. Se simțea într-adevăr prea obosit pentru a lăsa lucrurile să treneze în continuare.

În după-amiaza aceea a țîrîit telefonul: șeriful era chemat de un informator.

— Am aflat data: în noaptea aceasta — a spus agentul și a închis imediat.

Tilghman a convocat imediat la el în birou trei cetățeni din Cromwell, oameni demni de încredere și i-a numit adjuncții săi. Le-a spus că deja cunoștea locul, nu însă și ora parașutării și că, poate, vor trebui să vegheze toată noaptea.

— E totuși sigur că vor veni să-și ridice marfa livrată? — a întrebat unul dintre ei.

— Nimic nu e sigur pe lumea asta. Toată istoria ar putea fi numai o manevră de diversiune, pentru ca să ne atragă afară din oraș, spre sud, în timp ce parașutarea se va face în nord...

În seara aceea, după căderea întunericului, au mers pe jos pînă la locul cu pricina, mai precis pînă la locurile de pîndă. Fix la orele zece și jumătate un mic biplan a apărut zbîrnîind deasupra lor și, după cîteva viraje, a coborît, lăsîndu-se pe o aripă și aruncînd la pămînt un pachet voluminos. Apoi a luat înălțime și a dispărut către miazăzi.

Oamenii legii, la pîndă, așteptau în liniște fără să se miște. „Traficanții — gîndeau ei — puteau să vină într-o mașină", astfel că nu părăseau din ochi singurul drum de acces, o șosea vicinală care tăia de-a curmezișul cîmpurile. Zbîrnîitul avionului tocmai se stinsese în depărtare, cînd s-a auzit motorul unui automobil ce se apropia dinspre nord. Toată lumea din regiune știa că agentul de schimb cu pricina era proprietarul a trei mașini, un Chrysler, un Stevens-Duryea și un Pierce-Arrow. Tilghman s-a forțat să distingă automobilul care se apropia. Mașina se vedea acum bine, avea farurile plasate jos și foarte distanțat, făcînd bloc cu bara de protecție din față: era vorba deci de un Pierce-Arrow!

Mașina a stopat brusc la vreo cincizeci de metri de lizieră pășunilor, cu farurile aprinse și cu motorul „au ralenti". Cei patru așteptau crispați, dar nimeni nu cobora din mașină! Deodată, fără veste, cu un uruit surd, automobilul a demarat și, cu un scrîșnit al ambreiajului, a virat brusc la stînga făcînd cale-ntoarsă și îndepărtîndu-se în plină viteză către oraș. Era limpede: într-un fel sau altul, oamenii legii fuseseră simțiți!

Înfuriat la culme de pierderea prețioasei mărfi, traficantul de stupefiante s-a dus glonț la Wiley Lynn, care juca rolul de paratrăsnet: el trebuia să evite bandei tocmai neplăceri de acest gen. Traficantul, roșu de furie, îl acoperise de înjurii, de amenințări și de reproșuri; Lynn fierbea și el de indignare împotriva șerifului.

Toată viața lui, Tilghman avusese parte să se măsoare cu oameni violenți, care nu cunoșteau altă lege decît pe aceea a revolverului; însă pleava Vestului, răufăcătorii cei mai turăiți, respectau totuși un anumit cod al onoarei — dacă se putea spune astfel. Tocmai din această cauză Tilghman nutrea un fel de respect pentru acest gen de oameni. Ba chiar ajunsese să atribuie tuturor adversarilor săi un simț al loialității. Nici nu-și putea închipui, de pildă, o trădare sau o crimă săvîrșită pe la spate, cu sînge rece. Această credință oarbă avea să-i fie în curînd fatală.

În seara următoare, în timp ce își bea cafeaua împreună cu cîțiva prieteni în cofetăria bătrînei Murphy, a răsunat deodată o împușcătură în stradă. Tilghman s-a ridicat de pe scaun și s-a îndreptat către ușă.

— O clipă, vreau să văd ce se întîmplă — a zis cineva dintre cei de la masă.

Dar șeriful, hotărît, i-a pus mîna pe braț:

— Nu, lasă-mă pe mine, e treaba mea. Dar dacă vreți, veniți și dumneavoastră după mine pentru ca să mă „acoperiți" în caz de nevoie.

Cînd Tilghman a deschis ușa, silueta lui Wiley Lynn a apărut în plină lumină: cu revolverul în mînă, se cam clătina pe marginea trotuarului. Iute ca fulgerul, Bill a scos revolverul și, din două salturi, a ajuns la el. La șaptezeci de ani desigur că nu mai avea reflexele de altădată, însă atîtea cîte îi mai rămăseseră, valorau în orice caz mai mult decît cele ale unui adversar îmbibat de alcool. Înfigîndu-i țeava pistolului în coaste, el l-a obligat pe Lynn să-și ridice brațele în aer.

— Să vină cineva să-l dezarmeze! — a strigat atunci Tilghman.

Cel mai apropiat dintre oamenii care fuseseră martori ai scenei s-a repezit și, în minutul următor, a luat revolverul lui Lynn. Tilghman atunci a slăbit puțin strînsoarea.

— Ești beat criță, Wiley. Întoarce-te acasă și caută să te dezmeticești!

Lynn a mormăit cu o voce cavernoasă ceva ce nu se putea înțelege și, fără veste, și-a eliberat brațul. Smulgînd de la brîu un alt revolver, a tras trei focuri în abdomenul șerifului mai înainte ca cineva să-și fi putut da seama ce se întîmplă. Bătrînului i s-a zugrăvit pe față o expresie de vagă mirare. Părea că nu înțelege, ca un om ușor surprins de un lucru care nu e în regulă. Vroia să zică ceva, dar cuvintele nu-i veneau pe buze. A închis gura, apoi ochii, și s-a prăbușit. Era mort.

Nu a fost ușor să i se găsească succesor. În cele din urmă, judecătorul l-a depus Joe Hagen, amicul și protejatul decedatului. Joe nu a primit funcția decît după multe insistențe, dar, intrînd în activitate, a constatat că, ciudat lucru, nu mai erau multe de făcut. Crima stîrnise la Cromwell o reacție violentă. Sub presiunea populației, care a dat un neașteptat ajutor organelor respective, banda de traficanți și-a văzut afacerile paralizate definitiv. Apoi stigmatizați și, într-un fel, excluși din viața publică și socială de valul de indignare aproape general, membrii bandei au trebuit să părăsească regiunea. Toate acestea s-au întîmplat în mod cu totul spontan.

Joe Hagen a spus într-o zi cuiva:

— Bill Tilghman este acela care a curățit orașul de pleavă, și a făcut-o și din mormînt. Nu am văzut în viața mea și nici nu cred că am să apuc să mai trăiesc o întîmplare ca asta...

În românește de Dinu HĂNUȘ

SECOLUL 20 văzut de bunicii noştri

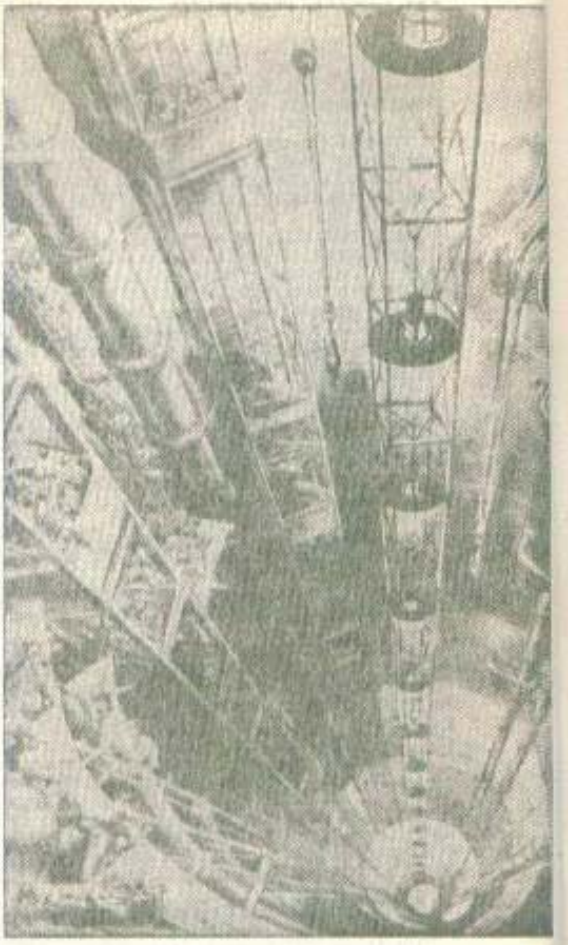

1

2

În ultimul deceniu al secolului trecut omul stăpînea două mari forţe care-i îngăduiau visurile cele mai îndrăzneţe pentru viitor: electricitatea şi aburul. Pentru comunicaţii avea trenul, vaporul, balonul, telefonul şi telegrafia. Medicina se descurca mulţumitor cu miraculoasele produse chimice aduse în slujba sănătăţii: aspirina, acidul boric, tinctura de iod şi vaccinurile. Ce-i mai trebuia omului de acum optzeci de ani? Multe. Imaginaţia lui nu se lăsa mulţumită cu uluitorul progres existent atunci; dorea mai mult. Dorea totul: posibilul şi imposibilul. Intuiţia lui îi spunea că electricitatea, această energie misterioasă, invizibilă, are încă multe faţete ascunse. Ce se va mai realiza în viitor? Cum va arăta lumea în secolul XX — secolul electricităţii? Iată întrebarea stăruitoare pe care şi-o puneau bunicii noştri, la sfîrşitul secolului trecut. Viitorologii timpului — au existat destui şi pe atunci — au căutat să dea răspunsuri la această întrebare. Vom reproduce, după revistele europene şi americane, din perioada 1890—1900, şi din cărţile apărute tot în vremea aceea, cîteva păreri, cîteva „viziuni" mai mult sau mai puţin îndrăzneţe, unele dintre ele fiind însoţite chiar şi de imagini desenate.

SPRE CENTRUL PĂMÎNTULUI

Ideea de a pătrunde în măruntaiele pămîntului nu era nouă. O enunţase, în scrierile sale, Jules Verne, acest neîntrecut vizionar, încrezător în marile posibilităţi ale minţii umane. N-a fost deci o surpriză pentru nimeni atunci cînd astronomul Camille Flammarion a anticipat, pentru un viitor nu prea îndepărtat, săparea unui puţ, cu diametru de 300 de metri, spre centrul pămîntului. Forajul cel mai adînc era, pe atunci, de 2 003 metri (în Silezia); se cunoştea obstacolul principal care va fi întîlnit de cei ce vor săpa un astfel de puţ — dar se susţinea totuşi că lucrarea este realizabilă. *Desenul 1* ne dă o imagine a închipuitei lucrări. Unde ne aflăm, după optzeci de ani, cu acest vis? Forajele n-au depăşit încă o 000 de metri adîncime.

STĂPÎNIREA MĂRILOR

Tot Jules Verne a fost acela care a văzut departe, în viitor, descriind, încă din anul 1870, o călătorie cu submarinul pe o distanţă de 20 000 de leghe, prin mările şi oceanele

globului. Deşi, într-o formă rudimentară, submarinul exista la vremea aceea, s-a făcut mult haz de anticipaţia marelui vizionar. Dar după nouăzeci de ani călătoria era realizată. Să ne amintim că submarinul atomic american *Triton* (foto 2) a făcut ocolul lumii, în anul 1960, cu 183 de oameni la bord, navigînd în apele mărilor şi ale oceanelor 67 000 de km, ieşind la suprafaţă numai de două ori, pentru alimentare. Parcursul a fost realizat în 84 de zile. Înaintea lui *Triton*, alt submarin atomic, *Nautilus* (foto 3), călătorise 96 de ore în adîncuri, trecînd pe sub calota de gheaţă a Polului Nord. Ambele performanţe au întrecut cu mult imaginaţia vizionarilor de pe vremea bunicilor noştri.

3

4

CALEA FERATĂ

Calea ferată era, acum trei sferturi de veac, cel mai dezvoltat şi mai eficient mijloc de transport. Cum va fi în secolul XX? Electricitatea îşi va spune şi aici cuvîntul. Se imagina

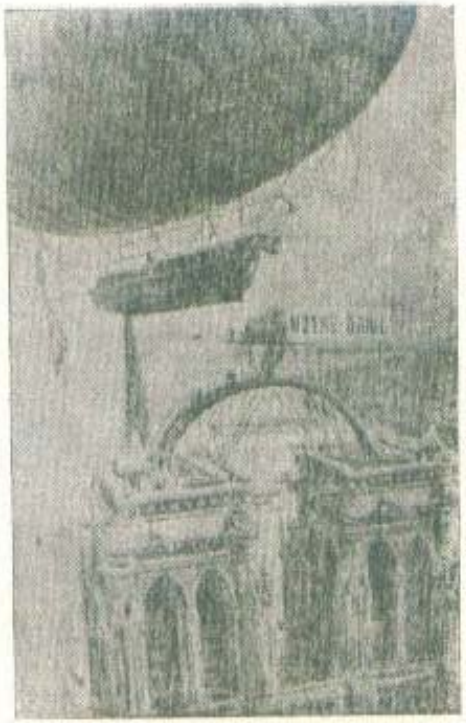

5

un tren expres (foto 4) fără roţi, fără locomotivă — o sferă uriaşă care se rostogoleşte, cu viteza de 1 000 de km pe oră, pe două şine, atrasă de un cîmp magnetic. La distanţe calculate, sfera trece prin nişte inele încărcate cu electricitate; acestea imprimîndu-i viteza. În interiorul sferei se află o altă sferă, compartimentată, în care stau călătorii. Aceasta rămîne în poziţie fixă, patinînd pe stratul de ulei care o separă de sfera turnantă. Au fost şi alte visuri. Cei care credeau în dispariţia trenului cu aburi propuneau mijloace mai moderne, mai silenţioase şi mai economice — trenul dirijabil, aşa cum îl vedem în desenul 5.Calea ferată a rămas pînă în zilele noastre. Aburul a fost aproape abandonat, înlocuindu-se tracţiunea cu electricitate şi cu turboreactoare. Se merge acum pe şine suspendate, cu 400 de km pe oră şi sînt semne că în curînd viteza aceasta se va dubla.

CIRCULAŢIA AERIANĂ

Pare curios, dar avionul, care nu exista la sfîrşitul secolului trecut, n-a fost prevăzut ca vedetă principală pentru călătoriile aeriene ale secolului XX. S-a crezut, neclintit, în progresul dirijabilului. În desenul 6 vedem o gamă întreagă de maşini de zbor — mai toate baloane dirijabile. Avionul, fără compartiment de gaz care să-l ridice în aer, are numai un aspect de bicicletă aeriană acţionată de un motor. Un alt tip de astfel de biciclete, prevăzute tot cu gaz înmagazinat ca la dirijabile, erau imaginate sub denumirea *aerovelocipezi* (7), şi destinate întrecerilor sportive. Ambele desene au apărut în anul 1892, în renumita revistă pariziană „La Science Illustrée".

RADIO ŞI TELEVIZIUNEA

Cea mai uimitoare anticipaţie a bunicilor noştri a fost posibilitatea transmiterii la distanţă a sunetelor însoţite de imagini. Emisiunile radiofonice au apărut abia acum cîteva zeci de ani, iar cele de televiziune în anul 1930. Bravii noştri înaintaşi au prevăzut însă din anul 1892. Un anume cez, A. Robida, a publicat o carte în ultimul deceniu al secolului trecut, arătînd, cu desene care nu-şi dau loc la nici un echivoc, recepţionarea la domiciliu a programelor de radio şi de televiziune (8,9). Să nu uităm că la baza acestei uimitoare imaginaţii era, atunci, numai fonograful lui Edison. Citim pe desenul 8, imprimat sub pîlnia aparatului, cuvîntul *journal* — deci bravul Robida a prevăzut apariţia radiojurnalului cu patru decenii înainte. Televiziunea era imaginată în forma unei cabine *telefonoscopice*, cu aparat de radioreceptie şi cu ecran mare pentru imagini. Un singur lucru n-a prevăzut Robida — transmiterea sunetului şi imaginii prin eter, sistemele preconizate de el bazîndu-se pe folosirea unor cabluri subterane.

ARHITECTURA ŞI AGRICULTURA

Revistele ilustrate străine apărute în 1971 ne-au adus o fotografie surprinzătoare: o casă rotativă, construită de un arhitect năstruşnic în California (10). Casa aceasta, deocamdată unică în lume, posedă mecanismele

SECOLUL 20 văzut de bunicii noştri

necesare care o rotesc aşa fel ca în mod permanent să fie orientată cu faţada principală spre soare, sau, dacă aşa doreşte locatarul, spre umbră. Realizarea pare interesantă, arhitectul meritînd admiraţie. Numai că ideea nu este a lui. Un desen al lui Robida, din anul 1892 (11) anticipează o astfel de construcţie — un hotel turnant.

Alte reviste ne comunică, din timp în timp, progresele realizate în agricultura practicată pe terenurile aride, mai ales în deşerturile continentului african. Nimic nou în asta. Bunicii noştri au prevăzut minunea. În desenul 12 („La Revue Universelle", 1895), vedem sfinxul egiptean înconjurat de plantaţii, de terenuri fertilizate şi de instalaţii pentru reglarea climei.

RĂZBOIUL

Tancul, ca maşină de război, şi-a făcut prima apariţie în anul 1917. Vizionarii din trecut îl „inventaseră" însă cu două decenii mai înainte (desenul 13). Tot în primul război mondial au fost folosite şi primele gaze de luptă, dar nici asta nu era o noutate, deoarece „războiul miasmatic" fusese preconizat tot cu două decenii mai înainte (14).

OMUL ŞI SĂNĂTATEA

Plin de înţelepciune şi de cunoştinţe ştiinţifice, capul omului din anul 1950 era văzut, cu cinci decenii mai înainte, ca „un dom enorm cu un creier peste măsură de dezvoltat" (15). Dar va rezista oare omenirea în faţa atacului tot mai înverşunat al principalilor săi duşmani, care sînt microbii? Sigur că da. Savantul secolului XX (16) va elabora „medicamentul miraculos" — o injecţie obligatorie pentru toţi cetăţenii, care-i va pune la adăpost de contractarea oricărei boli, în felul acesta ajungîndu-se la stîrpirea tuturor microbilor şi, implicit, la eradicarea tuturor bolilor. Dar poluarea? Sigur că bunicii noştri s-au gîndit şi la ea. N-a crezut nimeni — ce curios! — în evoluţia automobilului; aproape nici un vizionar neindicîndu-i supremaţia pe care

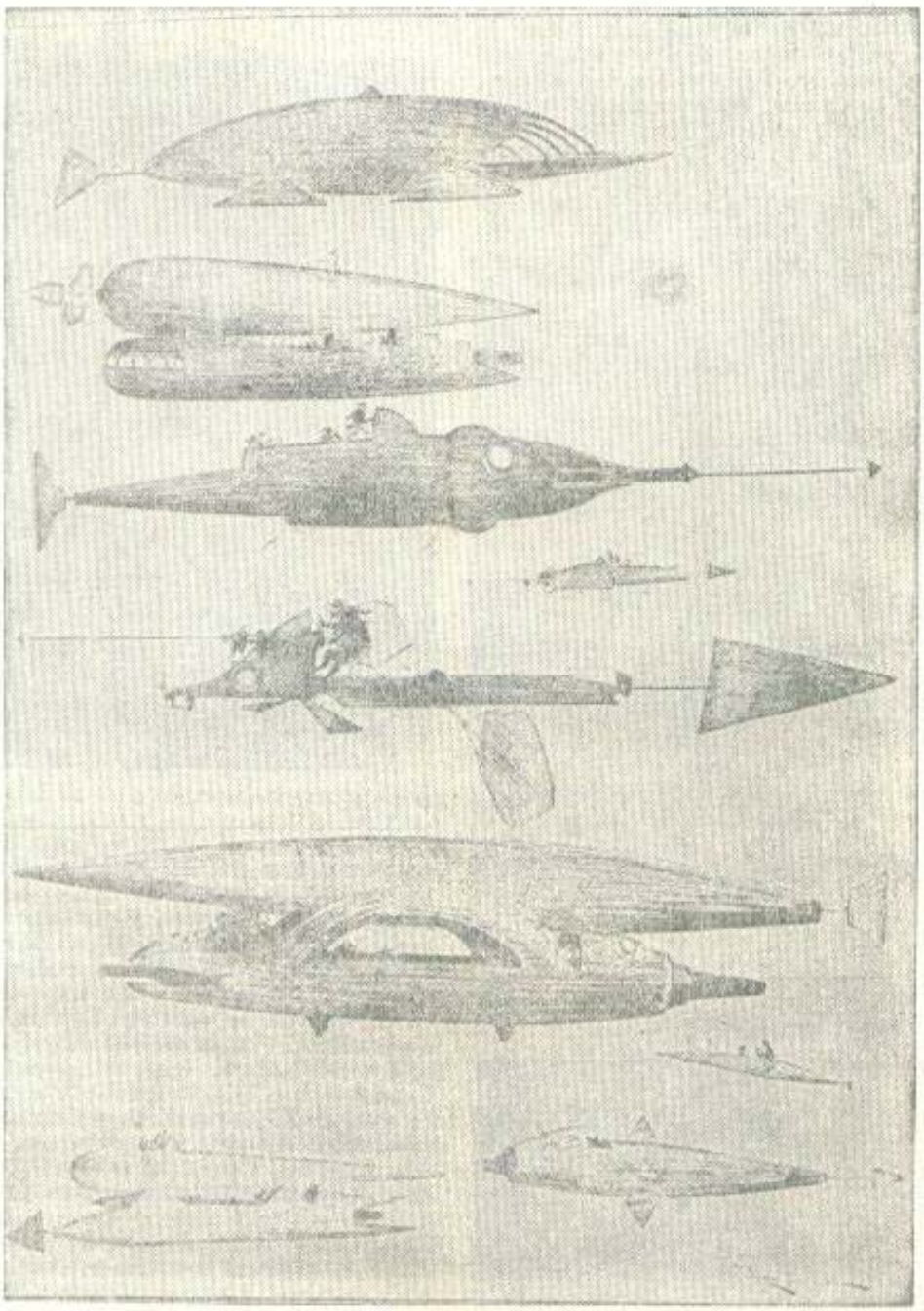

6

7

8

9

10

11

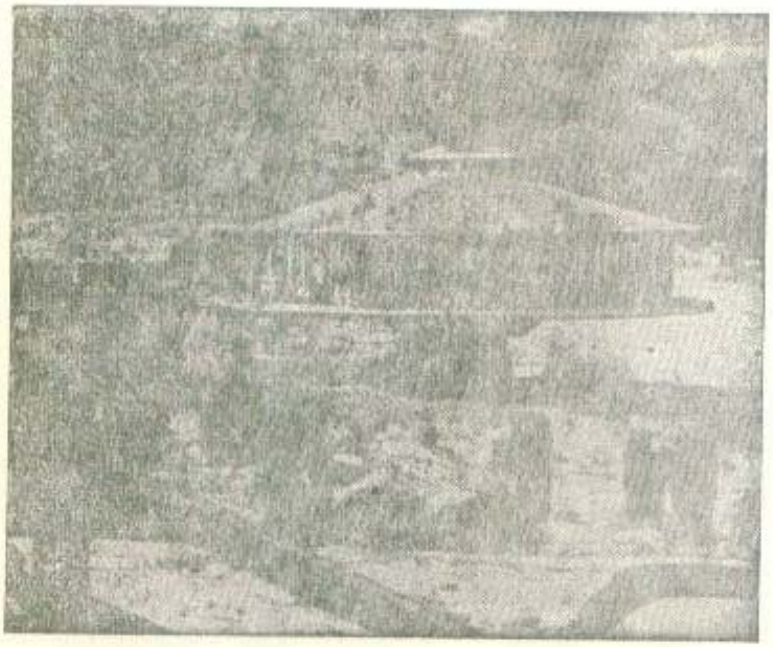

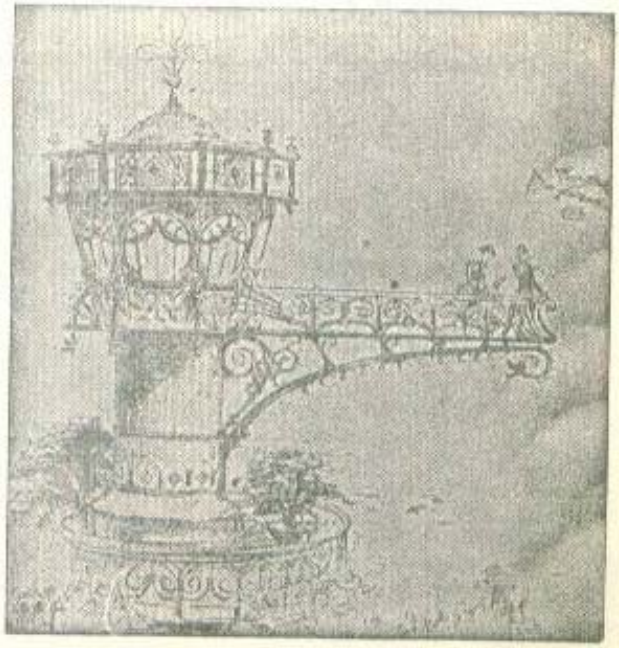

SECOLUL 20 văzut de bunicii noştri

o are astăzi, dar au fost mulţi oameni de ştiinţă care au anunţat că în secolul XX va fi o epocă de saturaţie a atmosferei terestre şi a apelor, otrăvite de deşeurile industriale, de gazele motoarelor din uzine şi de fumul atotstăpînitor. Şi, în final, au mai prevăzut epilogul logic al situaţiei: întoarcerea omului la viaţa igienică din trecut, debarasat de încleştarea industrială şi, deci, revenit la tihna şi binefacerea unei existenţe în mijlocul naturii. Acesta a fost, poate, singurul vis al bunicilor noştri, care va rămîne nerealizat.

Ion MUNTEANU

12

13

14

15

16

„Pietri ce-au căzut din ceriu“

Considerate ca obiecte miraculoase, pietrele căzătoare din cer, adică meteoriții, au fost, totdeauna, din cele mai vechi timpuri și pînă la înscăunarea științei și în acest domeniu, cauze de spaimă, de închipuiri fantastice și de prevederi funeste. Pe vremea romanilor, bunăoară, fenomenele acestea erau socotite ca avînd mare influență asupra destinelor locuitorilor și, în același timp, semne prevestitoare de mînie a zeilor. Cel dintîi învățat care a încercat să dea o explicație științifică în problema meteoriților a fost fizicianul german Chaldi, în 1794. Ceva mai tîrziu — în 1798 și 1803 — s-au făcut primele cercetări colective, la Benares, în India, și la Laigle, în Franța, analizîndu-se meteoriții căzuți recent în regiunile respective, și emițîndu-se ipoteza, verificată apoi ca fiind justă, că este vorba de *corpuri de origine cosmică, ajunse pe pămînt din spațiile interplanetare*. Meteoriții sînt de mărimi care variază între un fir de nisip și mase enorme pînă la un milion de tone de piatră și de minereuri.

URME PE CONTINENTE

După un secol și jumătate de cercetări oamenii de știință au ajuns să descopere nenumărate urme cerîe lăsate de meteoriții care au căzut pe pămînt în trecutul îndepărtat. Aceste urme sînt, în primul rînd craterele formate de căderea marilor meteoriți. S-au găsit cratere uriașe în Africa, în America și în Groenlanda. La Adrar, în Mauritania există un crater cu diametrul de 1 500 de metri care n-a putut fi făcut decît de un meteorit a cărui greutate a fost de peste un milion de tone. Fragmente din meteoritul acesta au fost găsite în crater pînă la o adîncime de 180 de metri. Un alt crater, cu diametrul de 4 000 de metri, se află la Unguva, în Canada de Nord. În perimetrul lui s-a format, probabil acum 30 000 de ani, un lac adînc de 280 de metri. Meteoriți intacți, de mărimi deosebite, au fost descoperiți astfel: în Groenlanda, în Africa de Sud, în Mexic și în statul Oregon — S.U.A. (300, 60, 50 și 16 tone greutate). Un meteorit feros, a cărui greutate a fost estimată la 8 000 de tone (12 metri în diametru), a căzut, cu viteza de 15 km pe secundă, pe un platou din vecinătatea Marelui Canion din Arizona (S.U.A.), făcînd un crater adînc de 60 de metri și cu un diametru de 1 500 de metri (foto 1). Bucăți din meteorit au fost găsite pătrunse în pămînt pînă la 600 de metri adîncime.

MARELE TUNGUS

Dintre meteoriții căzuți pe pămînt în secolul nostru, Marele Tungus deține întîietatea, atît ca mărime cît și ca ravagii provocate în regiune. Teatrul catastrofei a fost o pădure din centrul Siberiei. La 30 iunie 1908, un uriaș glob de foc, vizibil de la o distanță de peste 1 000 de km, a apărut

1

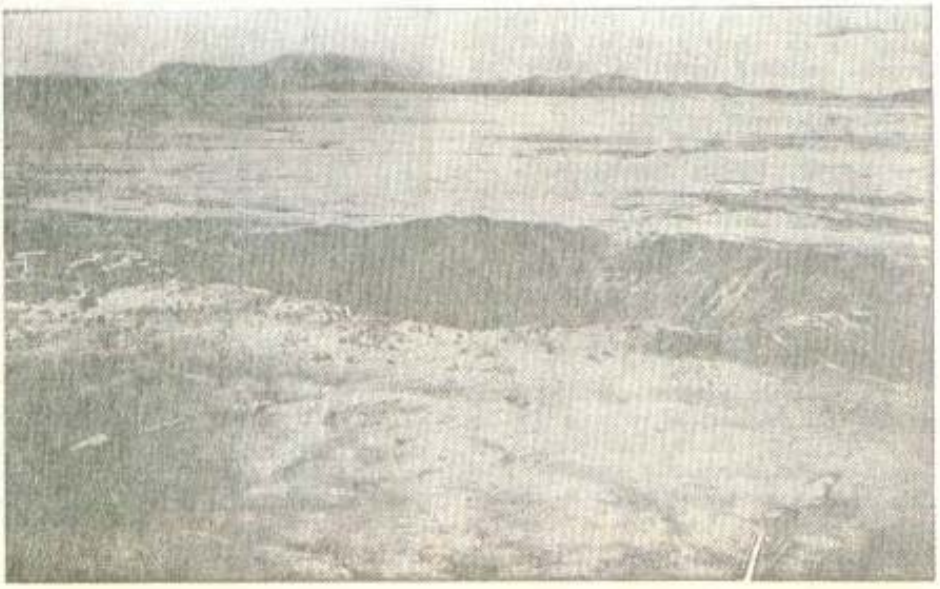

2

„Pietri ce-au căzut din ceriu“

3

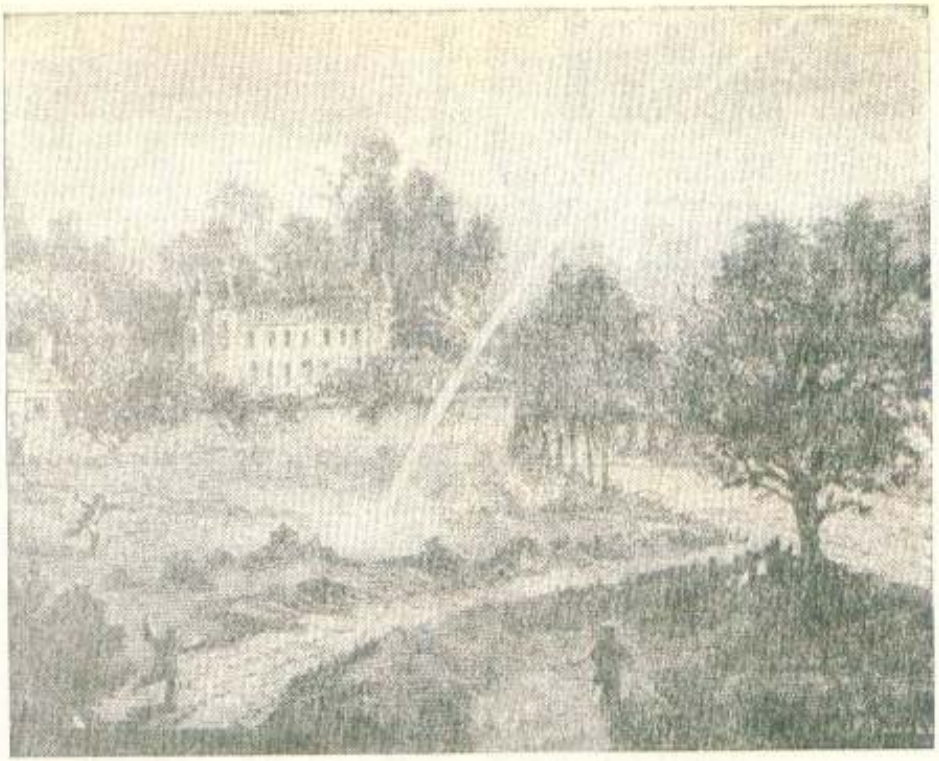

4

pe cer, apoi s-a auzit o explozie formidabilă, care a fost înregistrată de aparatele observatoarelor de pe toate continentele. Cercetînd urmele lăsate de căderea meteoritului (peste 2 000 de km² de teren devastat, sute de cratere formate, peste optzeci de milioane de arbori distruși) oamenii de știință au apreciat că acesta a avut o masă de 40 000 de tone. Aprecieri mai recente fac să se înțeleagă că explozia meteoritului Tunguș a întrecut cu mult, în putere, explozia bombei de la Hiroshima.

Mai puțin spectaculos, dar tot din categoria marilor căderi, face parte și meteoritul căzut în Polonia, la Pultuk, în ziua de 30 ianuarie 1868. Din explozia acestui corp ceresc s-au format peste o sută de mii de fragmente pietroase care s-au răspîndit pe largi întinderi de pămînt.

LA NOI ÎN ȚARĂ

Cea mai veche mențiune despre meteoriții căzuți pe teritoriul țării noastre datează din anul 1709. Scrie cronicarul Radu Greceanu logofătul despre întîmplarea plină de spaimă de la 28 ianuarie 1709:

„...iar într-acel an al domniei mă-riei sale lui vodă, la ghenarie 28, leat 7217, la 10 ceasuri din zi, fiind vreme frumoasă, senin și soare, la județul Buzăului, de ceia parte de apa Buzăului, au trăznit atît de tare cît oamenii și dobitoacele au căzut la pămînt și au căzut și cîteva pietri de sus. Care pietri dă minune le-au adus la curte, de s-au minunat toți văzîndu-le, pietri mari, bucăți negre cazgura, care nu au căzut peste tot locul, ci numai în două locuri și puține, nu multe. Ce va fi semnul acesta singur împăratul ceresc va ști...“

Mai tîrziu — la 2 septembrie 1837 — ziarul „Albina românească“, de la Iași, scrie: *„În noaptea de 29—30 august s-au văzut un meteor, sau arătare fizică... s-au văzut un glob luminos, de formă sferoidică, lunguleț, în mărime de 12 palme... să cobore din atmosferă, spre apus, luminînd toate poenile cu o foarte vie și sclipicioasă lucoare...“*

În muzeele noastre sînt păstrate fragmente de meteoriți căzuți în diferite regiuni; unele identificate cu dată precisă, iar altele anonime. Cele mai interesante provin de la meteoritul căzut în ziua de 27 aprilie 1927, la Sopot, în Dolj (foto 2). Fenomenul petrecîndu-se în timpul zilei, a putut fi observat de mai mulți oameni, fragmentele ajunse pe pămînt fiind astfel adunate. Au fost, în total, șase bucăți, a căror greutate ajungea de la 61 la 294 de grame. Ele pot fi văzute în vitrinele Muzeului regional din Craiova.

5

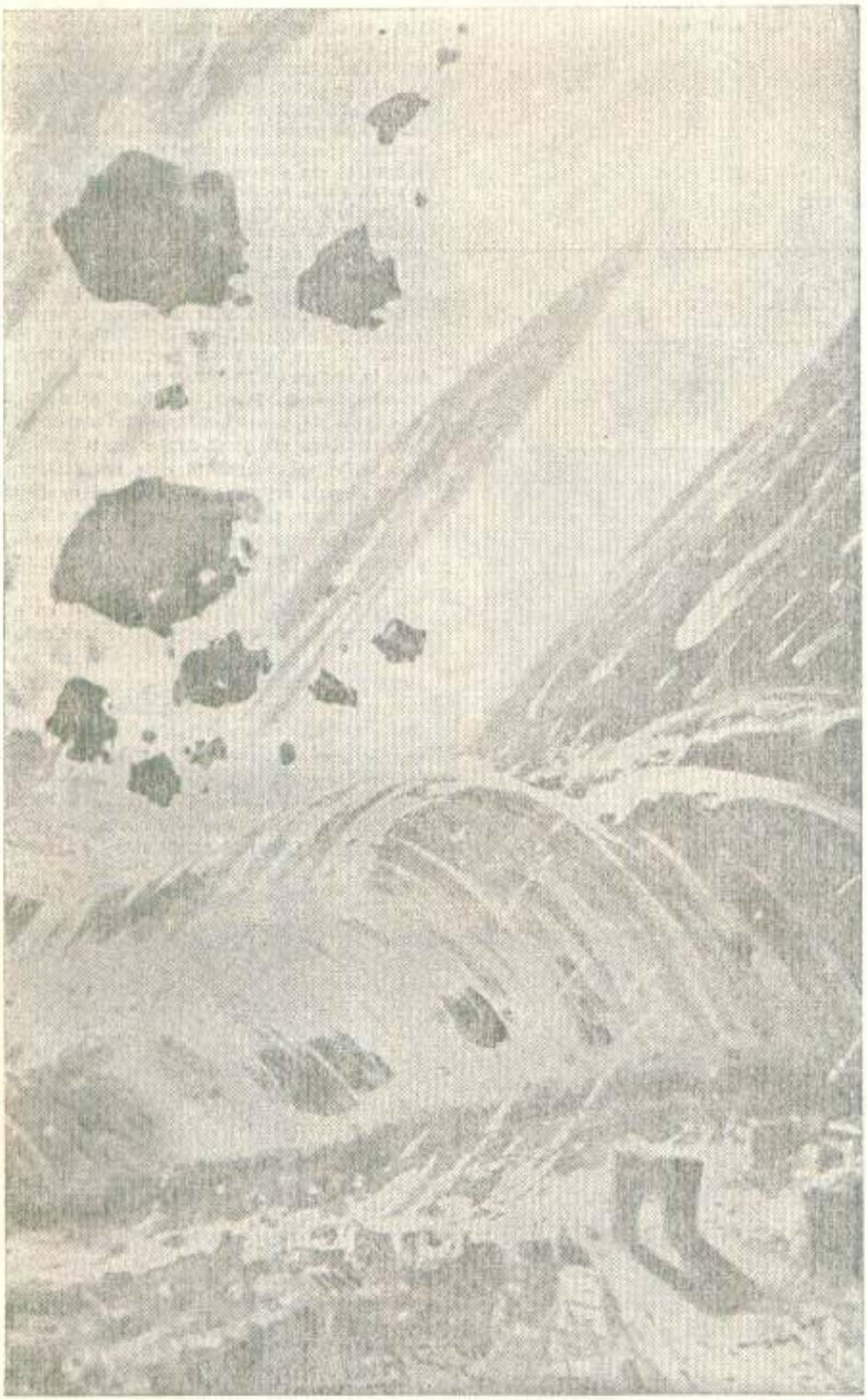

Cea mai mare colecție de meteoriți (550 de bucăți) o are Muzeul de istorie naturală din Paris (foto 3 — o vitrină). Sînt adunate aici fragmente găsite pe toate meridianele și avînd tot felul de compoziții: fier, nichel, cobalt, cupru, fosfor, carbon, calciu.

În desenul 4: căderea unui meteorit, așa cum l-a văzut un desenator francez în anul 1892. Foto 5: dîra luminoasă a unui meteorit, într-o noapte de vară. Desenul 6: un meteorit uriaș, explodînd deasupra Parisului — viziunea unui desenator, acum 70 de ani, despre o probabilă catastrofă pricinuită de pietrele căzute din cer.

TECTITELE

Între corpurile cerești căzute pe Pămînt pot fi socotite ca meteoriți și *tectitele*, despre care se afirmă că ar fi provenite din Lună. Savantul american Dean R. Chapmann, de la centrul de cercetări din Ames (S.U.A.), este de părere că de-a lungul mileniilor au căzut pe suprafața globului nostru cel puțin o sută de milioane de tone de roci lunare. Este vorba de cunoscutele *tectite*, descoperite mai ales în Madagascar, în Filipine, în Tasmania și în Indonezia. Cele mai „tinere" dintre ele ar fi căzut pe Pămînt acum treizeci și cinci de milioane de ani, în S.U.A. și în Cehoslovacia. Savantul explică astfel proveniența tectitelor pe Pămînt: acum șapte sute de milioane de ani Luna s-a ciocnit cu un meteorit gigant (de cel puțin 5 km diametru), care s-a zdrobit și a aruncat în cosmos o mare parte din „teritoriul selenar". În decursul milioanelor de ani care s-au scurs de atunci, rocile expulzate din Lună au intrat în zona de atracție a Pămîntului, căzînd astfel în regiunile arătate. Ipoteza aceasta este întemeiată pe faptul că rocile aduse de cosmonauți de pe Lună au, în general, aceeași compoziție ca tectitele.

Doi impostori celebri

DAVID PALACHE ŞI PSALMANAZAR

Titlul de cel mai mare impostor din lume revine, fără îndoială, spaniolului David Palache. Acesta a reuşit să-şi însuşească titlul de trimis special imperial şi să se bucure de toate drepturile şi onorurile cuvenite unei persoane cu rang diplomatic, timp de mai multe luni. Era fiul lui Joseph Palache, care în anul 1630 a avut funcţia (veritabilă), de agent al Marocului în Olanda. În anul 1631 David Palache s-a prezentat la curtea regelui Ludovic al XIII-lea al Franţei cu o scrisoare de plenipotenţă din partea sultanului Marocului, „pentru încheierea unor tratate, între care unul de alianţă". Tratatele respective au fost semnate, regele Franţei s-a grăbit să-i acorde falsului diplomat speze de voiaj şi de şedere în ţară şi astfel îndrăzneţul impostor a petrecut o vară întreagă, în onoruri şi belşug, la Paris. După câteva luni, când falsul a fost descoperit, David Palache s-a refugiat în Olanda, unde tatăl său continua să fie agent legal al Marocului. Prin numeroase intervenţii, regele Franţei a cerut extrădarea impostorului, dar n-a obţinut-o niciodată. Partea cea mai curioasă a imposturii o constituie faptul că în anul 1637, când moare Palache-tatăl, David este numit de către sultanul Marocului — de astă dată oficial — succesor în postul de agent devenit vacant la Amsterdam.

◀1

▲3

2 ▼

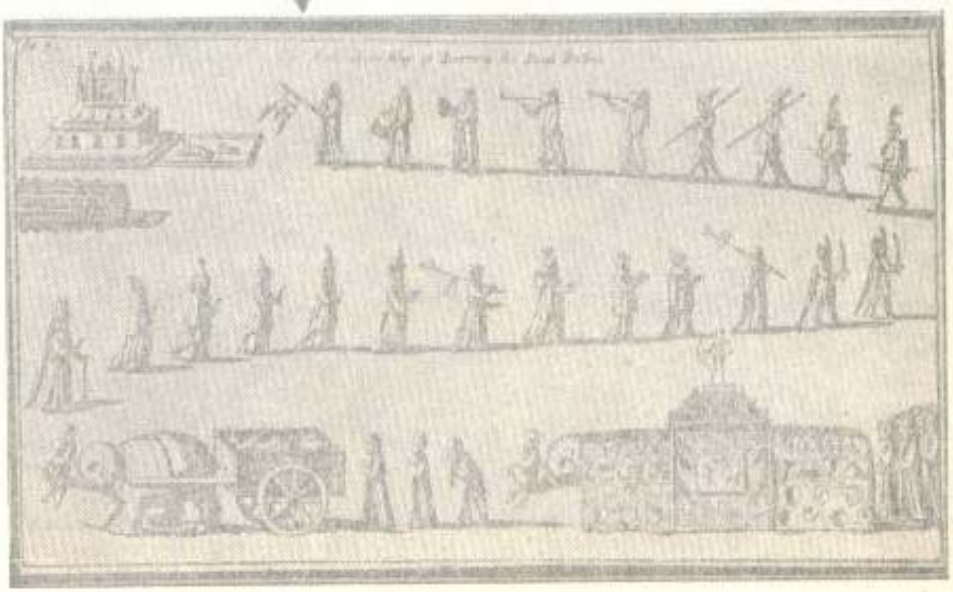

Un alt mare impostor a fost celebrul Psalmanazar, pe care-l găsim în *Dicţionarul universal de istorie* (Bouillet, 1908) cu menţiunea: „Aventurier, născut în Franţa, în anul 1679, mort la Londra, în 1763". Cei ce s-au ocupat de Psalmanazar ni-l descriu ca o persoană care „a primit o educaţie distinsă, dar n-a uzat de talentele sale decît pentru a-şi asuma calităţi şi titluri iluzorii". Între altele, el a venit la Londra prezentîndu-se drept nobil indigen din Insula Formosa şi a tipărit acolo, în anul 1704, o carte despre această insulă, pe care o descrie ca un neîntrecut erudit şi bun cunoscător al poporului respectiv, al obiceiurilor, culturii şi ştiinţei locale. Cartea este îmbogăţită cu numeroase desene reprezentînd monedele aflate în circulaţie pe insulă (1), ceremonii funerare (2) şi altele. Privit ca un mare învăţat, Psalmanazar ajunge la *Royal Society*, savanţii de acolo apreciindu-i cartea ca o capodoperă. Încurajat de succes, impostorul tipăreşte o nouă carte — gramatica limbii vorbite pe Insula Formosa (3). Apoi ţine o serie de conferinţe în care vorbeşte numai şi numai despre tema sa favorită: Formosa. Într-un timp celebritatea sa este umbrită. Făcuse două greşeli inadmisibile: afirmase, în repetate rînduri, că Insula Formosa aparţine Japoniei, nu Chinei, deci denaturînd realitatea şi susţinînd că locuitorii insulei ucid în fiecare an 18 000 de copii sugari, pe care-i mănîncă. Două minciuni gogonate. Duşmanii săi, porniţi să dărîme un idol care-i incomoda, au reuşit să arate lumii ştiinţifice britanice eroarea în care se instalase: *Royal Society* acordase încredere şi onoruri unui impostor. Psalmanazar nu fusese niciodată pe Insula Formosa, nu-i cunoştea poporul, iar cărţile scrise de „eruditul" indigen erau integral fictive.

Eroul scandalului a rămas totuşi cu o aureolă care i-a permis să-şi continue activitatea. A făcut numeroase traduceri, a colaborat la unele reviste istorice şi, anonim, şi-a dat contribuţia la redactarea unei geografii universale, în care... menţionează că un oarecare Psalmanaazaar, într-o carte despre Formosa, dovedită ca o impostură, descrie fapte şi stări de lucruri inexistente. În 1753 a scris ultima sa carte, un eseu religios, pentru tineri. A murit într-un azil de bătrîni, în anul 1763.

4 desene de ANDO

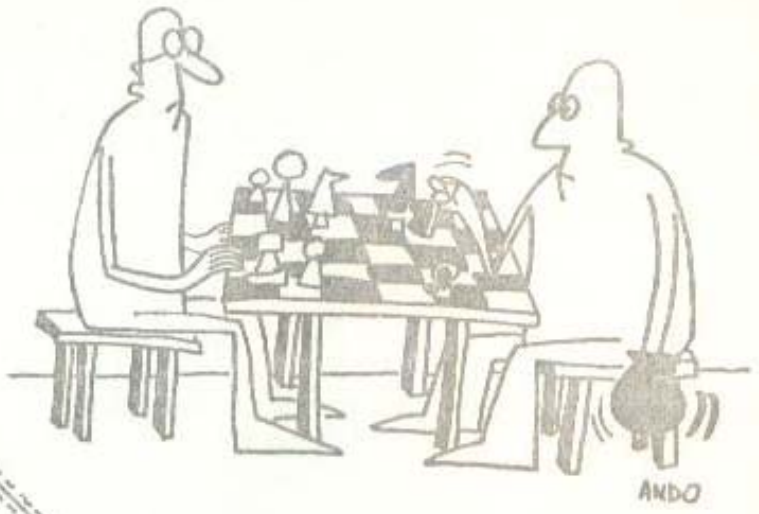

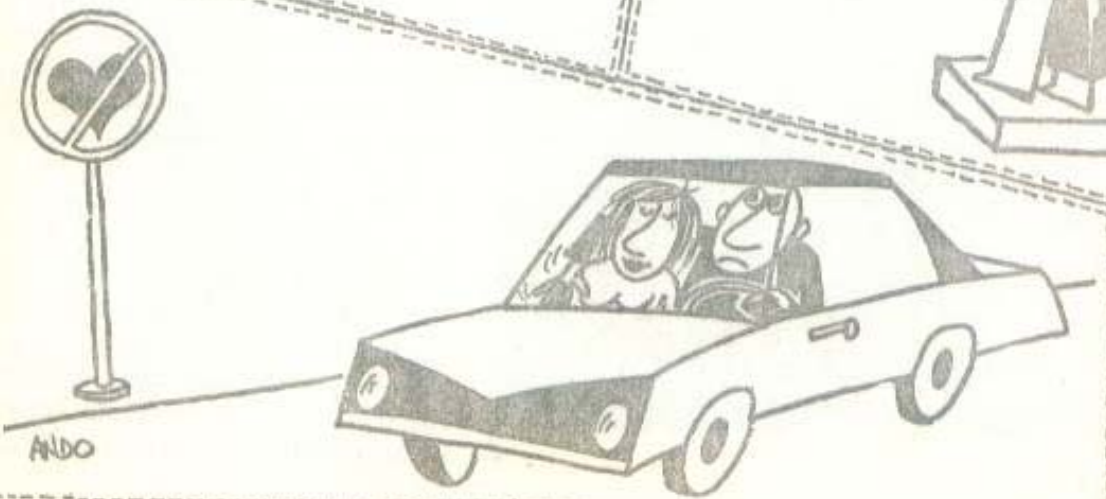

F UMOR

„Dați un leu pentru ATENEU“

La început cîntecul popular spunea:

Am un leu
Vreau să-l beu
Car nici ăla nu-i al meu.

În anul 1886 inițiatorii construirii Ateneului Român i-au schimbat semnificația, dîndu-i o nouă redactare:

Am un leu
Dar nu-l mai beu
C-am să-l dau la Ateneu.

Cu acest cîntec modernizat a început campania pentru strîngerea, prin subscripție publică, a fondurilor necesare construirii mărețului palat ce se va numi *Ateneul Român*. Cînd a fost construit? Cu ce mijloace? Care i-au fost ctitorii? De ce i s-a dat forma pe care o are?

1

În anul 1869 a luat ființă la Iași o societate culturală denumită *Ateneul Român*, care va fi mutată la București, în anul 1865, unde își va începe o susținută activitate, mai ales prin conferințe publice menite „să răspîndească cugetările, faptele și plăsmuirile de folos“. Aceste conferințe s-au ținut, în primii ani, în sala Ministerului Instrucțiunii, aflată în vecinătatea Cișmigiului. În noua sa organizare, societatea *Ateneul Român* a fost formată la 24 noiembrie 1865. Dintre numeroșii săi susținători, trei oameni de seamă pot fi socotiți ca adevărați ctitori: Constantin Esarcu (foto 1) V.A. Urechia și P.S. Aurelian. Cel mai atașat ideii de prosperitate a societății a fost Esarcu. În bună măsură lui i se datorează și construirea palatului.

DAȚI PENTRU ATENEU

Sala în care se țineau conferințele devenind neîncăpătoare, conducătorii *Ateneului Român* și-au pus problema construirii unui local propriu; proiect îndrăzneț, greu de realizat, oficialitățile absentînd din sfera acestor elanuri. După multe stăruințe se obține, din partea primăriei, un teren situat pe Calea Mogoșoaiei, lîngă grădina Episcopiei. Acolo se aflau atunci fundațiile, durate de *Societatea ecvestră*, pentru clădirea unui manej necesar școlii de călăreți. Pe aceste fundații abandonate — din fericire călăreții renunțaseră la proiectul lor — urma să fie construit palatul Ateneului. Arhitectul francez Albert Galeron a întocmit proiectul respectiv, acceptînd forma ciudată a viitoarei clădiri care se va înălța într-adevăr măreață, dar cu o cupolă necorespunzătoare, prea mare față de ansamblu. Aceasta a fost, dealtfel, singura „piesă“ ca obiect de critică adusă construcției, în totalitatea sa

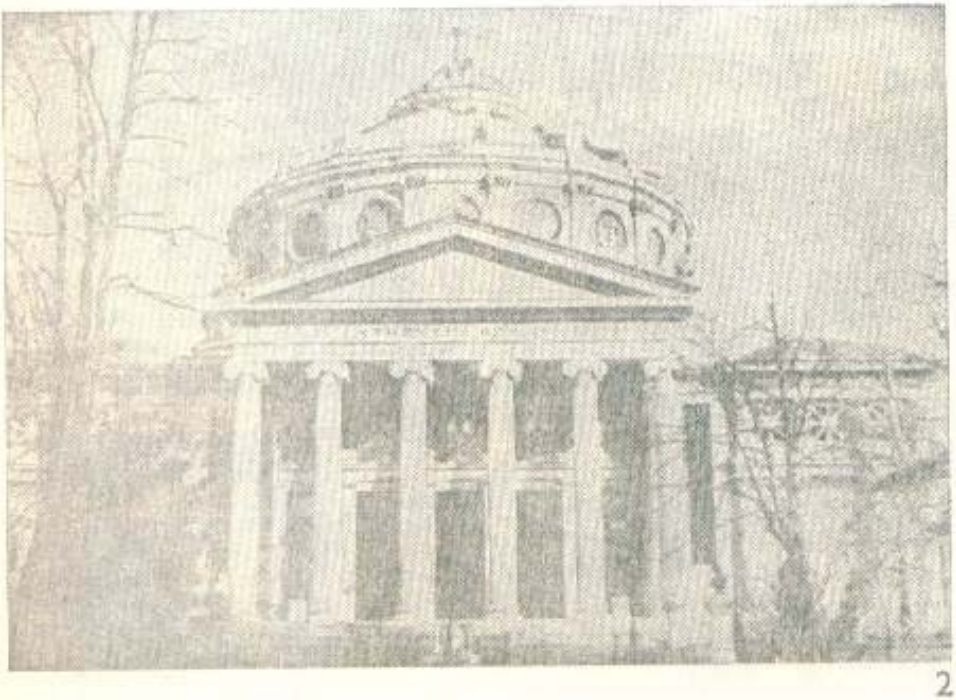

2

3

monumentul arhitectonic corespunzînd, ca aspect și ca împărțire interioară, scopului pentru care a fost creat.

Arhitectul a urmărit obținerea unor elemente de construcție demne de instituția beneficiară. Pentru fațadă (2) a luat ca model coloanele templului Erechtheion de pe Acropole. Sînt opt la număr și susțin frontonul triunghiular. Interiorul are, la parter, rotonda (3), sprijinită de 12 coloane. Patru scări construite în spirală duc la sala principală, de la etaj (4). Aceasta are 16 metri înălțime și 28,50 metri în diametru și poate primi 775 de spectatori în loji și staluri. Cupola se află la 41 de metri de la sol. Are 20 de ferestre ornamentate, iar plafonul bolții este împodobit cu medalioane în care sînt scrise denumirile ramurilor științelor, ale îndeletnicirilor de seamă și numele unor fruntași ai neamului românesc.

4

Lansînd lozinca *Dați un leu pentru Ateneu*, organizînd o loterie publică, primind donații de la diferiți oameni de bine, Societatea Ateneul Român a strîns fondurile necesare, astfel că la 26 octombrie 1886 lucrările de construire a Palatului Ateneului au putut fi începute. După trei ani — la 19 martie 1889 — se ținea prima conferință publică în sala cea mare, care era terminată. S-a bătut atunci o medalie comemorativă (5) din care s-ar înțelege etapele de construire a edificiului: 1886 — 1889. Totuși, finisarea și amenajarea spațiilor interioare vor mai dura, abia prin lucrările întreprinse între anii 1893 și 1897 dîndu-se în folosință întregul palat.

După trei sferturi de veac de serviciu, în care timp au fost organizate sub cupola sa sute și sute de conferințe, concerte, expoziții, spectacole, concursuri, ședințe, recepții, bătrînul palat a fost complet renovat — între anii 1963 și 1969 — dîndu-i-se o nouă strălucire și adăugîndu-i-se noi instalații tehnice menite să-i asigure și o mai ideală funcționare.

I. M.

5

MONUMENTE CIUDATE

CEA MAI MARE SCULPTURĂ DIN LUME

Pe Muntele Rushmore din statul Dakota de Sud (S.U.A.) se află aşa-numitul *Mount Rushmore National Memorial* — operă artistică de proporţii nemaiîntîlnite în altă parte a lumii, care înfăţişează chipurile a patru preşedinţi ai Statelor Unite: George Washington, Thomas Jefferson, Theodore Roosevelt şi Abraham Lincoln. Corpul fiecăruia dintre aceştia este de două ori mai mare decît Sfinxul, iar busturile de două ori mai mari decît statuia Libertăţii de la New York. Autorul sculpturii, americanul John Borglum (născut din părinţi olandezi, în anul 1867), a început lucrarea, cu sprijinul statului, în anul 1927. A sculptat în stînca dură a muntelui timp de 15 ani, pînă la 1941, cînd a murit. Opera începută a fost definitivată de fiul său, Lincoln Borglum. În fiecare vară, o echipă de specialişti curăţă statuile şi le repară (în fotografia 1 — curăţirea ochiului unei statui). Toaleta aceasta a devenit o adevărată atracţie turistică, în epoca respectivă regiunea fiind vizitată de peste un milion de turişti.

1

LUPOAICA

Oraşul Roma are ca simbol al înfiinţării sale o lupoaică, despre care legenda spune că ar fi adoptat şi alăptat pe Romulus şi Remus, întemeietorii oraşului, în anul 753 dinaintea erei noastre. Statuia acestei lupoaice a fost ridicată în capitala Italiei. Trei copii executate după ea au fost dăruite ţării noastre şi se află acum la Bucureşti, Timişoara şi Cluj — ca simbol al originii noastre comune cu poporul italian (2).

2

CEA MAI ÎNALTĂ STATUIE DIN LUME

Francezii au cea mai înaltă statuie din lume. Este Coloana Marii Armate, inaugurată în anul 1841,

3

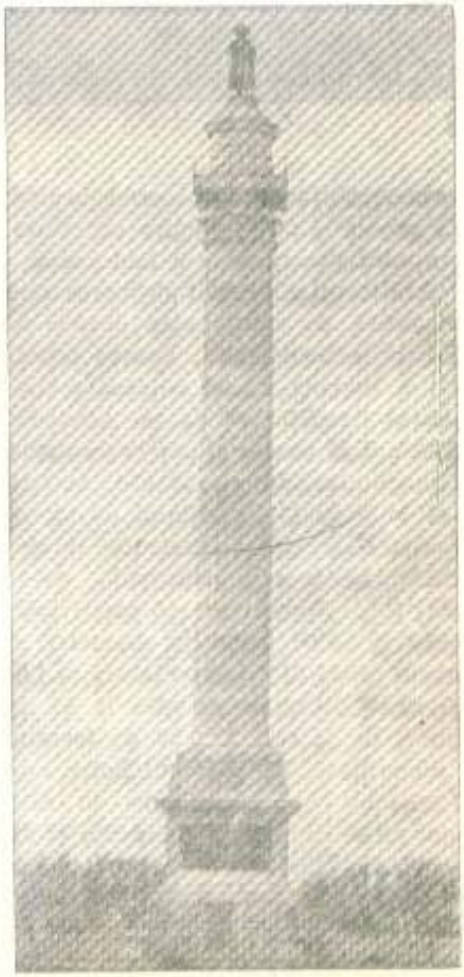

la Boulogne-sur-Mer. Are 54 de metri înălțime și în vîrful ei stă Napoleon, în ținuta tradițională, cu redingotă și avînd mîna dreaptă pe piept, în încheietura vestei (3).

MONUMENTUL JOIANEI

4

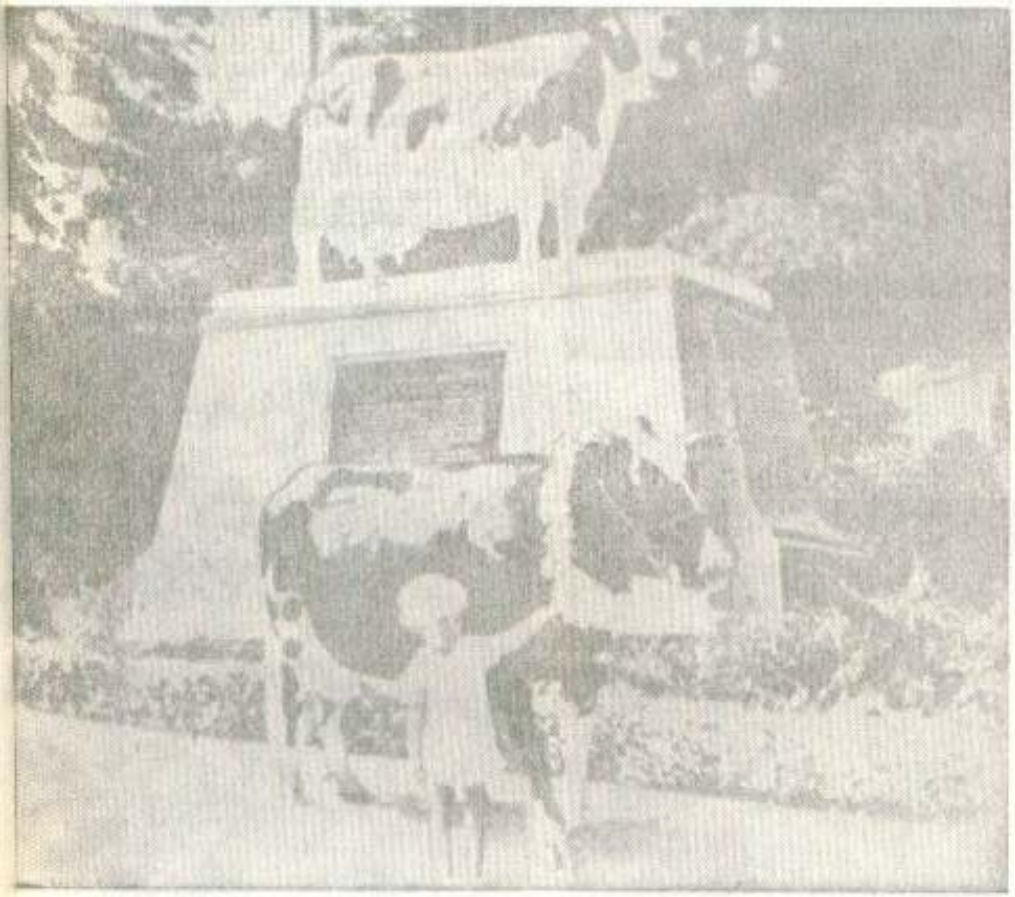

Blînda Joiană, cea dătătoare de lapte în toată lumea, a fost onorată cu un monument, înălțat acum patruzeci de ani în orașul Seattle, din S.U.A., de către cetățenii simpli „ca semn de recunoștință pentru umilele ființe patrupede care ne hrănesc cu laptele lor binefăcător" — cum scrie pe piedestal (4). Și în Uniunea Sovietică există un monument asemănător. În regiunea Vladimir, pe marginea unui lac din orășelul al cărui nume, tradus în românește, înseamnă Gisca de Cristal, se află ridicată, pe un piedestal de metal, statuia unei gîște, avînd aripile întinse, gata de zbor. O legendă populară spune că demult, un artist a suflat în cristal o gîscă și toată populația regiunii venea s-o admire, fapt care a făcut ca să se dea orașului numele poetic pe care-l poartă.

STATUIA CARTOFULUI

În cinstea cartofului a fost ridicată o statuie (5), acum o jumătate de veac, în localitatea Braunlage, din Republica Democrată Germană. Pe inscripția săpată pe placa de bronz de pe soclu se precizează: „Aici, la 1748, s-au făcut primele încercări de cultivare a cartofului". Așadar, locuitorii regiunii respective au ținut să onoreze principalul lor aliment, atît cu un monument, cît și cu o denumire certă a locului de cultivare, spre știința generațiilor viitoare.

5

IEPURAȘUL ALB...

6

...Din cartea *Alice în țara minunilor*, își are statuia sa în Țara Galilor, ca semn comemorativ pentru Lewis Carroll, autorul cărții. În fo-

MONUMENTE CIUDATE

tografia 6: momentul inaugurării (1930).

Alte animale care au statui comemorative: la Marsilia — un taur, în mărime naturală (erou al arenelor); la Edinburgh — un cîine, care şi-a urmat stăpînul pînă la moarte, cu devotament; la Stuttgart — un peşte, pentru comemorarea... lui Wilhelm I al Prusiei; la Boden, în Suedia — statuia cîinelui poliţist Pirat, care a descoperit, în zece ani, peste 250 de delincvenţi; la Berlin — monumentul cailor căzuţi pe fronturile de luptă.

LEUL DIN BUCUREŞTI

Un monument oarecum ciudat poate fi socotit şi *Leul* de la Bucureşti (7). A fost inaugurat la 29 iunie 1929 „ca omagiu adus eroilor din arma geniului". Principala piesă a monumentului este un leu uriaş, aşezat în vîrful soclului, ca simbol, ales de artistul respectiv, al vitejiei şi curajului. La fel de ciudat poate părea — fiind vorba tot de fapte de arme — monumentul ridicat în anul 1922, la Cairo, ca omagiu eroilor căzuţi în bătăliile pentru Franţa. Ciudăţenia constă în simbolul ales: un cocoş suit pe un glob (8).

PORUMBEII...

...Au un monument al lor, la Lille, în Franţa. Este vorba de porumbeii călători care au adus mari servicii armatei franceze, în războiul din 1914—1918, transportînd mesaje urgente între unităţile combatante. În fotografia 9: solemnitatea inaugurării monumentului (1936), la care au asistat cîteva mii de persoane, iubitoare ale graţioaselor zburătoare.

7

8

FÎNTÎNA CONSILIERILOR

Ciudat, sau mai de grabă umoristic, este monumentul numit „Fîntîna consilierilor", construit în oraşul Karlsruhe (R.F.G.), în anul 1905. El reprezintă (10), în principal, capetele celor patru mari consilieri comunali iniţiatori ai dotării oraşului cu fîntîna modernă respectivă. Din gurile domnilor consilieri curge, continuu, apa care umple bazinul decorativ al fîntînii.

9

10

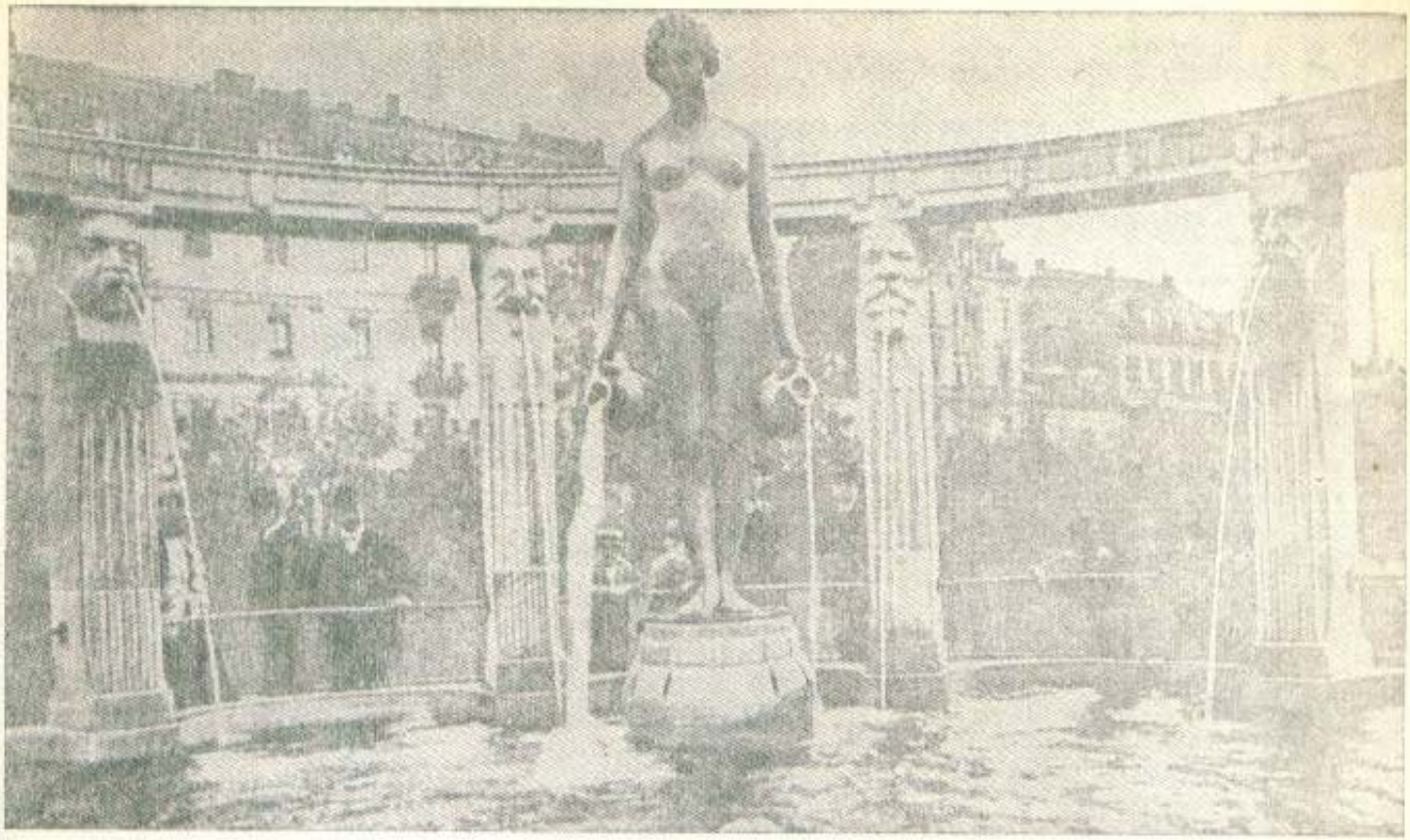

11

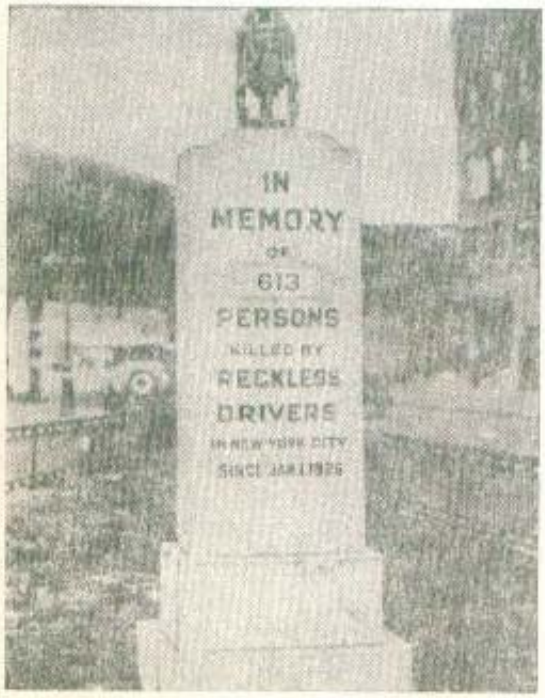

VICTIMELE AUTOMOBILULUI

În anul 1926, cînd în S.U.A. existau 20 de automobile la fiecare 100 de locuitori, accidentele rutiere se soldau cu 45—50 de morți și 1 400 de răniți în fiecare zi. Ca un avertisment și ca semn comemorativ pentru victimele din New York ale automobilului *Liga apărătorilor pietonilor* a înălțat într-una din marile piețe (11) un monument pe care era scrisă cifra morților din epoca respectivă (ianuarie-septembrie 1926).

Monumentul acesta există și astăzi, dar fără să se mai menționeze pe el bilanțul funerar, întrucît a fost imposibilă ținerea unei evidențe a sutelor de mii de morți de mai tîrziu.

M. I.

TREI PREMIERE

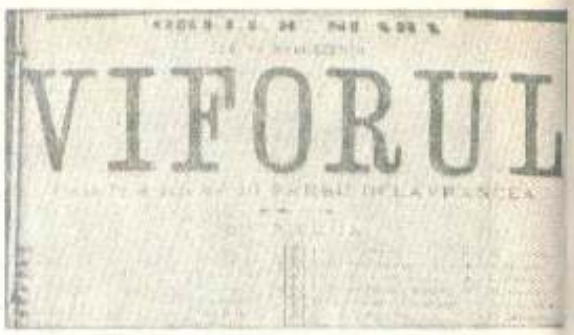

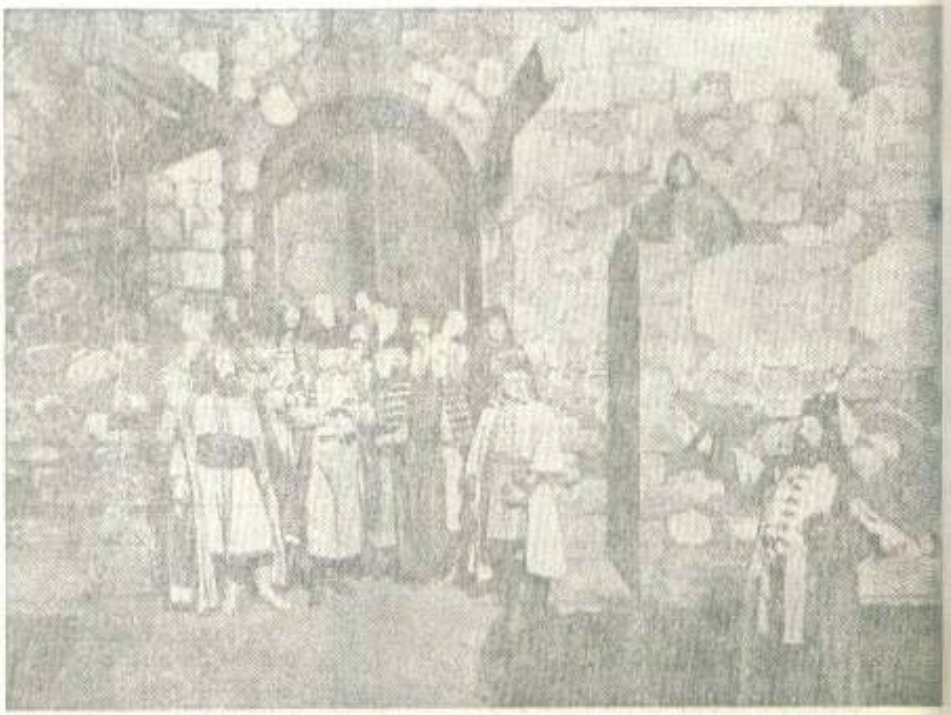

Trilogia lui Delavrancea: *Apus de soare*, *Viforul* și *Luceafărul* a întrunit, unanim, elogiile cronicarilor și admirația publicului, neexistînd, de-a lungul timpului, nici măcar un singur glas în discordanță. *„Acest monument de cugetare a marelui nostru scriitor Barbu Ștefănescu-Delavrancea este o glorie pentru literatura noastră și pentru prima noastră scenă națională"* — spuneau ziarele după ultima premieră. Au fost totuși cronicari care au tăcut în fața succesului acestor piese, socotind că și tăcerea este o opinie. Dar mai tîrziu, luați de valul entuziasmului general s-au aliniat corului care de mai bine de șase decenii aduc, continuu, laude marelui Delavrancea.

Cele trei premiere s-au succedat astfel: *Apus de soare* — la 2 februarie 1909; *Viforul* — la 26 noiembrie 1909 și *Luceafărul* — la 8 decembrie 1910. În douăzeci de luni trei capodopere care au rămas în zestrea de aur a teatrului românesc.

Afișele păstrate de la aceste premiere ne arată că rolurile principale ale pieselor au fost interpretate de marii actori ai timpului: C. Nottara, P. Liciu, I. Manolescu, I. Brezeanu, I. Livescu, Tina Barbu, Marioara Voiculescu.

La 14 mai 1910 Academia Română încununează pe Delavrancea cu premiul „Herescu-Năsturel", pentru dramaturgie; elogiu adus piesei *Apus de soare*.

În fotografii: scene din *Apus de soare*, *Viforul* și *Luceafărul*, la premiere.

LUCEAFARUL

FEMEILE ÎN DIPLOMAȚIE

1

Primul nume de femeie înscris în anuarele diplomației mondiale a fost al bulgăroaicei Nadia Stanciov (foto 1) care în anul 1922 a primit investitura în funcția de secretar principal al ambasadei Bulgariei de la Washington. Ea era fiica ministrului Bulgariei la Londra și avea, la vremea aceea, 27 de ani. Vorbea șase limbi. În vara anului

2

1922, înainte de a pleca la post, Nadia Stanciov a fost la București. Profesorul Nicolae Iorga, care a cunoscut-o, i-a dedicat atunci un articol apărut în „Neamul Românesc" (numărul din 3 august), dînd-o ca exemplu „pentru cutezanța de a merge dincolo de ocean, unde printr-o inteligentă propagandă poate aduce mari servicii țării sale."

Prima femeie din lume care a avut titlul de ministru plenipotențiar a fost Alexandra Kollontai. Aceasta a fost numită, în august 1924, ca reprezentantă a guvernului Uniunii Sovietice în Norvegia (o vedem în fotografia 2, în ținuta de prezentare a scrisorilor de acreditare). În 1930 Alexandra Kollontai a fost mutată la Stockholm, cu titlul de ambasador al Uniunii Sovietice în Suedia.

Prima româncă diplomată a fost Elena Văcărescu (foto 3), numită în anul 1924 ca secretară a delegației noastre la Liga Națiunilor.

3

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

Douăzeci de actori în dialog amical cu SANDA FAUR

Fotografii de S. STEINER

SANDA TOMA

— Descopăr aici, în casa dumitale, o Sanda Toma care mă intrigă și-mi contrazice total imaginea pe care mi-o făcusem despre ea: așadar, actrița cerebrală și intelectualizată, cu un subțire zîmbet maliție urcat mereu pe buze, este în civilitate o fetișcană înamorată de păpuși. Cîte păpuși, și păpușele, și cățeluși, și pisicuțe și nu mai știu ce jucărioare sînt. Doamne iartă-mă, pe rafturile acestea? Zeci? Sute?

— Nu știu și nu pot spune că n-are importanță, pentru că are. Chiar dacă surpriza aceasta te dezamăgește, trebuie să-ți spun că pasiunea pentru jucării mă exprimă total: sînt, de fapt, o adolescentă întîrziată.

— *E totuși un bun cîștigat... Altceva?*

— Sînt și ca femeie destul de demodată. Înțeleg, de pildă, dragostea ca o credință, ca un sacrificiu. Iar asupra cuplului, am o viziune de-a dreptul medievală: bărbatul e domnul și stăpînul tău, trebuie să-i faci viața agreabilă clipă de clipă, cu tot ce se poate. Drept care: gătesc, îi cos nasturii, îi servesc cafeaua la fotoliu... Un bărbat cu o sacoșă în mînă mi se pare o oroare!

— *Sanda Toma, mă uluiești și trezești în mine indignări de sufragetă. Dar, mă rog, dacă o asemenea concepție ți-a adus fericirea...*

— Să trecem peste căsătoriile mele: nu sînt exemplul care ar pleda cel mai bine pentru punctul meu de vedere. Dar cum sînt încăpățînată, perseverez în greșeli. Am, crede-mă, un suflet de fermieră ratată: mi-ar fi plăcut să trăiesc la țară, să trebăluiesc din greu, să mă ardă soarele și să mă bată vîntul, să cresc cai și cîini. Dar n-aș fi dat de mîncare găinilor, pentru că nu-mi plac de loc.

— *Vrei să-mi servești lovitură după lovitură... Ce surpriză îmi mai rezervi?*

— Să zicem una care nu te-ar mai contraria: îmi place enorm să citesc și, uneori, să scriu, dar de la scris mă abțin pentru că sînt foarte orgolioasă și îmi place să fac totul foarte bine. Sau să-ți mai spun, de pildă, despre mine că în formă pot părea lașă dar că în fond sînt capabilă de eroismele cele mai stupide, pentru că le fac în numele credințelor sau judecăților mele personale care, îmi dau perfect seama, pot fi dramatic de subiective.

— *Să înțeleg deci că ești un om lîngă care alt om poate fi fericit?*

— Sînt departe de a fi ideală, crede-mă. Îmi place să vorbesc și cred că vorbesc prea mult pentru o femeie ideală. Dau prea multe indicații. Sînt prea meticuloasă și pedantă. Îmi plac bijuteriile și blănurile, obiectele de artă și parfumurile, dar nu țin să le am neapărat, pentru că în ultimă instanță nu dau două parale pe mine.

— *Nici chiar așa: prea multă modestie strică!*

— Poate. Dar nu-mi place în civilitate să fiu văzută, cunoscută, privită ca o gînganie sub lupă. Dac-aș folosi machiajul plastic, l-aș pune pe stradă, nu pe scenă: să nu fiu recunoscută. Aș umbla cu un cearșaf în cap dacă nu mi-ar fi teamă că asta ar atrage și mai rău atenția...

PENTRU ALBUMUL CELOR SENTIMENTALI...

Credința noastră este
că orice cinefil
este și un sentimental,
declarat sau nu.
Față de sentimentalii
deceniului nostru
ne-am făcut — sperăm noi —
cît de cît datoria,
publicînd în repetate rînduri
fotografii ale
vedetelor îndrăgite,
secvențe din filmele iubite.
De data aceasta
întindem o mînă celor care
au adormit cîndva
cu fotografiile Gretei Garbo sub pernă,
ale Marlenei Dietrich
și Clark Gable,
ale Lorettei Young și Gary Cooper,
ale atîtor mari vedete
ce au dat o strălucire aparte
cinematografului anilor '30—'40.

Greta Garbo

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

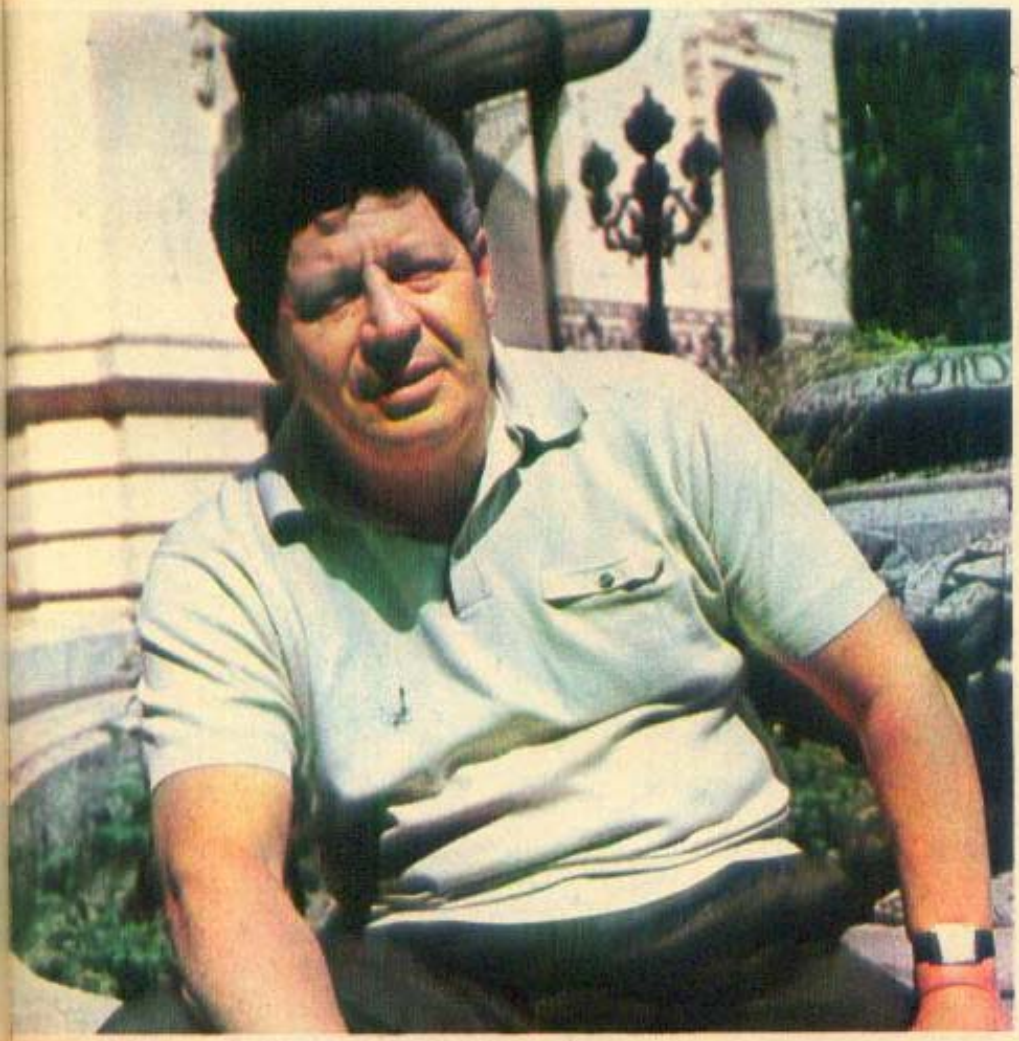

SANDU STICLARU

— Ce ce ascunde după bonomia greoaie și după umorul fermecător de bolovănos al lui Sandu Sticlaru cel de pe scenă?

— Cu voia dumitale, bonomia greoaie și umorul bolovănos al lui Sandu Sticlaru cel de toate zilele. Dacă ele există, bineînțeles, și nu sînt vorbe meșteșugit măgulitoare de gazetar.

— Sper că nu te îndoiești de farmecul frust al hazului dumitale. Și de priza pe care o ai la public.

— ...Iar acum îți neapărat să-mi dezamăgesc publicul spunîndu-i: ăsta sînt, exact cum arăt. Adică greoi. Adică tăcut. Și poate mai de treabă decît par să fiu cîteodată pe scenă... Poftim, îl dezamăgesc.

— E o deziluzie minunată, ca să spun așa. Dar cum urnim interviul, dacă ești într-adevăr o ființă imposibil de tăcută?

— Dumneata mă-ntrebi: «Ce se mai aude prin teatru?», și eu îți răspund: «Ce să se audă?»; dumneata perseverezi: «Și ce roluri ți-ai mai dori?», iar eu replic: «Ce roluri să-mi doresc?», și uite așa — cam cum decurg și conversațiile cu soția mea, ființă de o răbdare îngerească, dealtfel — ajungem rapid la capătul interviului.

— Ei bine, nu, dă-mi voie să pun eu în scenă conversația noastră. Sandu Sticlaru, nu mi te înfățișa drept o ființă abulică, e zadarnic, știu că ai o pasiune devorantă: mașina.

— Cum s-ar spune, m-ai prins. Da, îmi place să conduc mașina. Am reflexe bune și, imaginează-ți, sînt la volan mult mai vioi decît te-ai aștepta.

— Și ce valențe anume îți satisface mașina, care mie mi se pare totuși un obiect pur funcțional?

— Îmi dă un puternic sentiment al libertății, îmi creează senzația că fac ce vreu, cu mine, cu mașinăria asta pe care o domin. Dealtfel, conduc de mult, încă din 1957...

— Vezi, îți spuneam eu că aflăm despre dumneata lucruri neașteptate...

— Dar am ajuns la nevoia de viteză din nevoia de... relaxare: îmi plăcea, îmi place și acum, să merg la pescuit. Să stau cu undița în mînă. Să stau, să nu mă mișc, să nu mă gîndesc. Să mai prind și-un pește de-un deget. Pentru toate astea aveam nevoie de un mijloc de transport.

— Și-ai început c-o motocicletă!

— Exact, de unde știi? A, am uitat că sîntem vecini și că te-am deranjat poate și pe dumneata cu motocicluI meu... În '57, cînd mi l-am cumpărat, n-aveam bani mai deloc: ca băieții! Mi-am vîndut radioul, am amanetat ceasul de aur al fratelui meu, m-am împrumutat. Și cînd m-am mutat într-o casă nouă, aveam doar un pat și motocicleta, pe care-mi atîrnam și hainele: cînd mă trezeam dimineața, îmi aruncam ochii pe ea și mă ungea la inimă.

— Cine-ar mai putea spune acum că Sandu Sticlaru nu e un om al surprizelor?!...

Greta Garbo

Greta Garbo

ION MARINESCU

— Dacă ţii neapărat să afli ce fac cu timpul meu liber, ei bine, află Sanda Faur, că mi-l petrec gîndindu-mă ce bine ar fi fost dacă n-aş fi fost actor. Dac-aş fi avut o meserie mai puţin dependentă.

— *Crezi într-adevăr că există meserii total independente?*

— Am spus «mai puţin dependentă». În orice caz, o meserie în care criteriul valorii să fie mai cert, care să depindă de factori mai puţin sofisticaţi, mai autentici, mai direcţi: nu cred că există o îndeletnicire umană în care profesionalitatea să scape mai cu uşurinţă controlului obiectiv, ca actoria.

— *Dacă nu te-aş cunoaşte, Ion Marinescu, şi dacă n-aş şti că faci teatru cu patimă, cu religiozitate, — şi cu rezultate artistice sigure — aş fi în stare să te cred pînă la urmă că-ţi petreci timpul făcîndu-ţi sînge rău din cauza actoriei. Noroc că m-am învăţat să nu cred tot ce-mi spui.*

— La mine, felul în care fac un lucru nu are nici o legătură cu adeziunea sau neadeziunea mea totală la el. Fac teatru de la 13 ani şi nu ştiu să fac altceva.

— *Mă laşi să-ţi spun că minţi?*

— Da, spune-o, pentru că ai dreptate. Ştiu foarte bine să fac fotografii. Ştiu să gătesc desăvîrşit şi de astă dată nu mă laud: aş putea să fiu bucătar-şef la un mare hotel intercontinental. Ştiu foarte bine să nu fac nimic...

— *Numai că pentru această ultimă pasiune nu prea ai timp, spune sincer! Probabil că tocmai atunci cînd «nu faci nimic» te îndeletniceşti cu versurile, nu-i aşa? Sînt foarte supărată pe dumneata, Ion Marinescu: mie mi-ai spus să duc taină cu mine în mormînt atunci cînd mi-ai citit poeziile dumitale, ca să văd pe urmă că începi să le publici. Iar ai fost puţin cabotin, scump amice?*

— Ce pot face ca să te-mpac?

— *Să-mi dai drept happy-end al acestui interviu una dintre poeziile pe care mi-ai cerut să le duc sub lespede. Fără să-mi mai ceri însă să o păstrez pentru uzul poetic personal. O public, jur.*

— Poftim, alegeţi.

De dragoste

Calule cal
te iubesc
şi-o spun fără sfială
şi fără cuvinte de prisos.
Te iubesc
pentru că tu eşti eu
aşa cum aş fi vrut să fiu:
puternic
bun
şi cu coama în vînt.
Cum izbuteşti tu să fii demn
chiar atunci cînd tragi la saca
neţesălat
flămînd
însetat
lovit?
Eu alerg într-un derbi
pe care n-am să-l cîştig niciodată
şi în care — ca şi tine —
sînt privit de mulţi.
Te iubesc
Calule cal
şi ori de cîte ori
mă apropii de tine
ştiu că tu înţelegi asta
aşa cum ţi-o spun acum
de la bărbat
la bărbat.

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

MIHAI FOTINO

— Îmi dau seama acum, la prima noastră întîlnire profesională...

— Nu din vina mea primă...

— ...îmi dau seama că nu te știu deloc. Mihai Fotino (nu te știu deloc în afara scenei, desigur...).

— Nu ești singura, Sanda Faur. Sînt și oameni care cred că mă știu și se înșală.

— Iată-ne deci în fața unui Mihai Fotino plin de enigme. Pe care din ele o dezvăluim cititorilor? Ai alegerea...

— Cred că primul lucru care nu se știe despre mine e că, deși fac o meserie de curaj și de vitrină, sînt de fapt un mare și incurabil timid. Nu sînt deloc, dar absolut deloc descurcăreț, mă sperie ideea de a cere un lucru, de a deranja pe cineva cu solicitarea mea, de a fi refuzat. Prefer să renunț, crede-mă.

— Asta înseamnă că ți-ai construit drumul în artă numai prin har și muncă.

— Eu aș spune că și prin noroc. Norocul de a fi fost fiul tatii (deși asta poate fi și un dezavantaj; cei vîrstnici spun: «nu-i ca taică-său»; tinerii spun: «datorită lui taică-său a ajuns» etc.); norocul de a fi trăit de mic în lumea scenei: eu nu m-am jucat cu jucării, ci cu mustața și barba din cabina tatii; norocul de a fi angajat (prin concurs!) la Teatrul Național exact cînd trebuia, după 7 ani petrecuți pe scena brașoveană; norocul...

— Mie nu-mi place cuvîntul și nici nu prea cred în noroc: omul își face norocul cu mîna lui, zic eu cu încăpățînare.

— Și nu e totuși un noroc să ai o fire veselă, optimistă, glumeață, care refuză să-și facă probleme inutile și care știe să treacă rapid peste necazuri? Eu fac o meserie de memorie și chiar în direcția asta îmi merge bine: am o memorie dirijată, uit totul, nume, numere de telefon, figuri, îmi uit pînă și tristețile. Reține doar textele.

— Ai dreptate, ești născut cu căiță de aur. Îți iubești meseria?...

— Sînt un om care face exact meseria pe care a dorit-o dintotdeauna și o face cu voluptate. Îmi plac rolurile pe care le primesc și nu visez altele, ca să nu am insomnii. Viața a fost cumsecade cu mine, m-a răsfățat chiar.

— Dumneata ai găsit cheia fericirii, Mihai Fotino. E foarte plăcut pentru interlocutorul dumitale să-ți poată transcrie cuvintele: cîți oameni senini și perfect mulțumiți întîlnești în jurul tău?

— Există totuși un lucru care mă poate face să sufăr: proasta creștere, bădărănia. Nu stressurile, nu poluarea sînt pericolele epocii noastre, ci mitocănia. Nu pot vedea o găină tăiată, dar cred că aș trage fără milă în derbedei și mitocani. Noroc că n-am vederea bună...

— Și nici mitralieră...

— ...că ținte aș găsi, slavă Domnului.

Marlene Dietrich

Marlene
Dietrich

Marlene Dietrich

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

DANIELA ANENCOV

— Ne vine greu să despărțim imaginea Danielei de cea a lui Aşchiuță.

— ...după 14 ani de convieţuire, e de înţeles...

— Acceptăm cu greu ideea că Daniela a trecut pragul adolescenței și că și-a terminat institutul de teatru...

— ...după ce am fost de patru ori respinsă la examenul de admitere.

— ...că e de cîțiva ani actriță la Teatrul «Ion Creangă».

— ...după ce am jucat un an la Constanța, făcînd *zilnic* naveta de-a lungul a cîtorva bune luni de zile.

— Că, așa cum ți-am văzut poza de nuntă în «Săptămîna», te-ai căsătorit cu regizorul Andrei Brădeanu...

— ...după ce ne-am iubit 1000 de ani — ca să nu spun un deceniu și mai mult — și am decis că sîntem profund diferiți și profund asemănători, deci că treaba poate merge de minune.

— Acum, cînd îți știu datele biografice, ce ne mai ajuți să aflăm despre dumneata, Daniela Anencov?

— Că sînt un ghem de contradicții. Că uneori mă surprind pe mine însămi cu reacțiile mele. Că sînt capabilă de trăirile cele mai elevate și de preocupările cele mai pămîntene. Dar mai ales că ador apa, orice — baltă, rîu, mare, lac, mă fac fericită. Cînd plouă, mă apucă o stare de euforie și generozitate indescriptibilă. Orice picătură de apă îmi schimbă în bine dispoziția, ba chiar și ceața, chiar și bruma, numai soarele mă irită.

— Ești o fiică a apei, Daniela.

— Voluptatea mea cea mare e să înot sub apă; nu ca să vînez cu arbaleta, asta îmi displace, ci ca să mă mișc, și mă și mișc ca la mine acasă, prin acea lume ireală și fascinantă, în care pînă și peștii mă acceptă și nu se sperie de mine. Mă apucă, acolo, sub apă, cînd înot cu vizor, labe și tub de respirat (dar eu visez la un adevărat costum de înotător subacvatic cu butelie de oxigen), chiar și dorința de a face ordine printre alge și pietre.

— Tendințe sănătoase de gospodină!

— Din păcate, numai sub apă: acasă la mine ador scrumul, hainele aruncate peste tot, praful de pe cărți. Ordinea mă obosește.

— Mă întreb ce spune despre treaba asta stimatul dumitale soț...

— Mai lasă el, mă mai străduiesc eu. Cred că s-a împăcat cu toate lucrurile mele, și cu cele bune, și cu cele rele. Ne unește o foarte puternică comuniune de idei. Și o totală încredere reciprocă.

Sentimentul acesta este primordial: dacă crezi în cel de lîngă tine, ai marea liniște și poți să suporți toate cutremurele din jurul tău. Să nu rîzi de mine, dar eu cred că există marea iubire. Și asta mă face liniștită. Cred că această iubire trebuie apărată, ocrotită, îngrijită.

— Ești un om echilibrat, Daniela.

— Am echilibru, pentru că am credință. Fără asta nu se poate trăi ca lumea, cred eu.

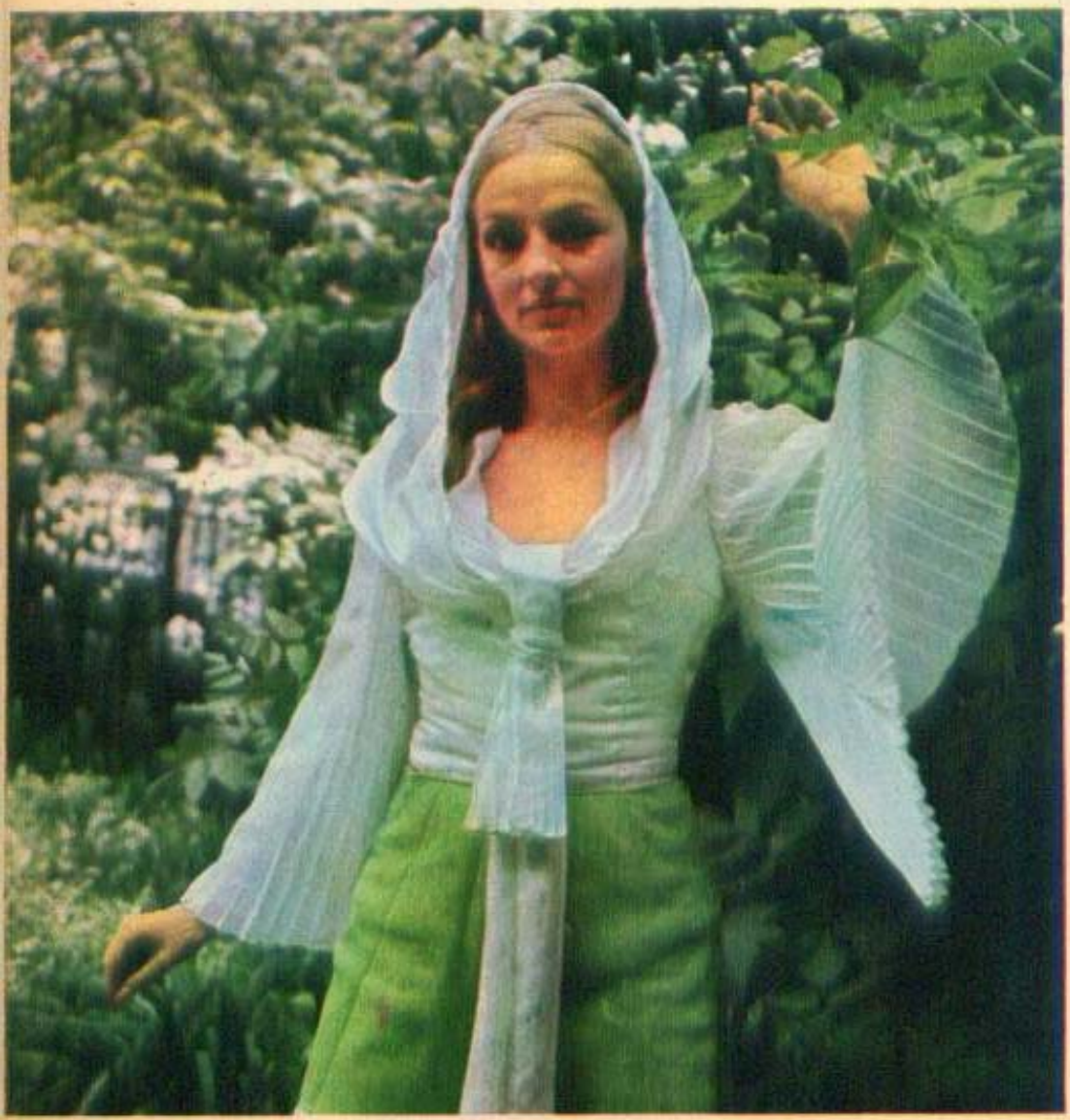

Fredric March

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

PUIU CĂLINESCU

— Mi-ar plăcea să descopăr în Puiu Călinescu un personaj tragic, bîntuit de melancolii și acoperind cu zîmbetul tot șoiul de drame interioare...

— Îmi pare rău, dar nu cred că-ți pot face pe plac. Nu corespund. Se zice că actorul trebuie să se păstreze în mister, să trăiască singuratic, pe post de liliac care iese numai seara, pe scenă, la aplauze. Dacă-l vezi și dimineața, pe stradă, se consumă, se tocește. Eu, ce să fac, mă tocesc. Ies la lumină și ziua. Merg la piață: un ce profit tot am din asta, mi se dă marfă bună de sub tejghea. Mă tocmesc: eu servesc o poantă, ei lasă doi lei... Colind. Sînt popular: ăsta e cusurul meu. Nu stau la Mogoșoaia. Nu stau la Athenée Palace. Intru în cofetării de cartier; mă documentez.

— La cataif cu frișcă? Eu credeam că genul dumitale e mai... acidulat. Ai prieteni?

— Asta mă întreb și eu... Dar parcă mai curînd ar trebui să-mi fac rost de ceva dușmani: să-i știu și eu la față. Măcar acum cînd mă apropii de lichidare. Bate pensia la ușă...

— Nu te recunosc, Puiu Călinescu. Ești totuși chinuit de o tristețe ascunsă, zău așa.

— Servesc marfă la cererea clientului... Dar să știi că eu de fapt rîd, rîd într-una: decît să rîdă viața de mine, mai bine rîd eu de ea. Acasă, asta facem, eu, soția și copiii: rîdem de ne prăpădim toată ziulica.

— Nu știam că ai copii, maestre.

— Două bucăți: viitoare mame. Ele strică totul în casă, eu repar totul. Sînt un gospodar de mîna întîi. Repar mașina de călcat: într-o seară am reușit să ard lumina pe toată strada. Mă scol în zori, mi-a rămas meteahna de la armată și nu mi-a trecut nici azi. Deși pe la mijlocul nopții mi se întîmplă să mă trezesc cu o idee în cap și gata: sar în papuci, mă așez la masă și scriu replica.

— Așadar, Puiu Călinescu face literatură dramatică...

— Pentru un unic protagonist: Puiu Călinescu.

— Cît poți fi dumneata de egoist!!

— E singurul actor pe care îl cunosc mai bine. I-am scris împreună cu Sașa Georgescu «Sonatul lunii» și «Trăsnitul meu drag». Și am terminat — dacă ții neapărat să știi — și o comedie muzicală: «Din cauza ta, geloaso».

— Și crezi că o vom vedea pe ecrane?

— Ei vezi, asta nu mai știu. Deși, dacă m-am visat în viață ceva, profet m-am visat!

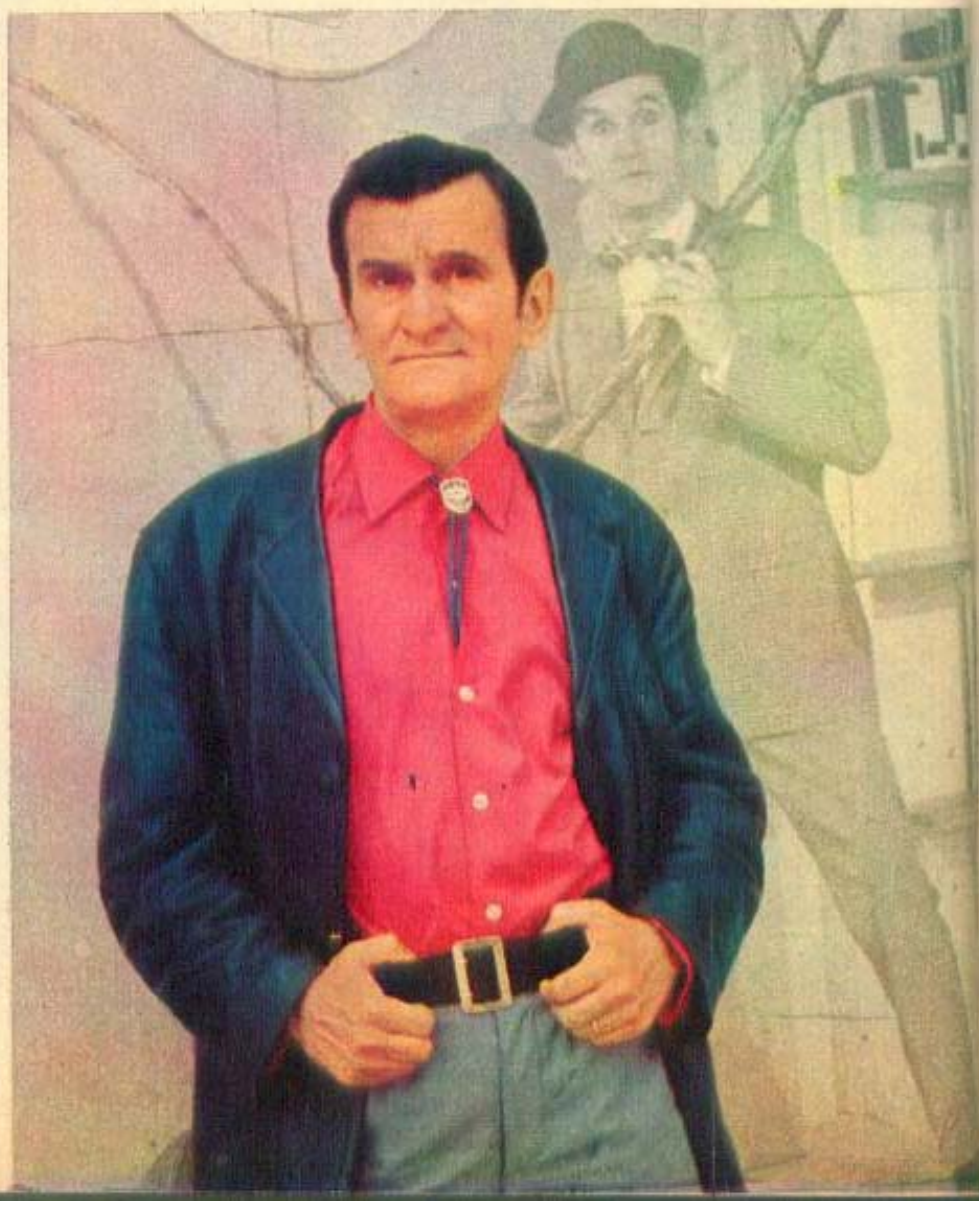

LILIANA TOMESCU

— Care din nenumăratele Liliane Tomescu pe care le ascunzi în dumneata — că sînt o sumedenie, care de care mai interesantă — o scoatem azi la iveală, în ochii lumii?

— Îţi ofer una, să văd dacă îţi convine: pe cea îndrăgostită de toate meseriile lumii. Ori de cîte ori văd un lucru frumos — o casă frumoasă, un tablou frumos, o rochie frumoasă — aş fi vrut să-l fi făcut eu. Dramatic e cînd văd copii frumoşi: aş vrea să fie toţi, dar absolut toţi, ai mei.

— Asta ar fi cel mai greu, ce e drept... Dar ai o meserie în care poţi «profesa», pe rînd, îndeletnicirile cele mai diverse: e o consolare, nu crezi?

— Nu, nu este: orice fac pe scenă e actorie şi nu altceva, nu altă meserie. Iar teatrul e o artă foarte grea: nu spun interesantă, nu spun seducătoare — deşi e şi una, şi alta — ci repet: *grea*, şi e cel mai puţin recunoscută ca atare. Uite de ce: orice altă artă foloseşte un instrument intermediar între tine şi oameni; or, în teatru, tu eşti instrumentul tău, tu, cu nervii tăi, cu sensibilitatea ta, cu trupul tău. Eşti deci responsabil de un instrument destul de fragil şi modificabil, care îţi poate juca feste. Apoi, teatrul este o meserie în care depinzi extrem de mult de alţii...

— Mi-o spunea, cu năduf, şi colegul dumitale Ion Marinescu.

— Depinzi de partener, de talentul sau de caracterul lui, de decorul în care scenograful te sileşte să te mişti, de luminile care ţi se pun pe obraz, depinzi de atîtea lucruri, — iar în primul rînd de repertoriu, de director şi regizor — încît îţi trebuie o imensă energie şi o formidabilă răbdare ca să rezişti.

— Hotărîsem, împreună, să nu vorbim de meserie, să te cunoaştem «şi altfel»...

— Ei vezi, asta e: teatrul mănîncă totul, înghite totul: trupul nostru, viaţa noastră, preocupările noastre. Mi-ar plăcea multe lucruri: să mă plimb, să-mi fac rochii peste rochii, să cultiv flori. Dar n-am timp de ele, n-am răgaz să mă ocup cum mi-ar plăcea de ele. Nu pot face nici un lucru de mîntuială: orice gest schiţez îl armez cu pasiune. De aceea şi cred că orice meserie aş fi învăţat, aş fi făcut-o bine; pentru că aş fi făcut-o cu totul şi cu totul. De asta nici nu sînt capabilă de hobby-uri: tot ce am pun în profesiunea mea de acum. Şi dacă ar fi să o schimb, aş schimba-o cu desăvîrşire...

— Sper că nu ai de gînd, că nu ne ameninţi cu aşa ceva?

— S-ar putea să ai o surpriză... Dar pînă una alta teatrul este meseria pe care o ştiu şi pe care o fac. Şi care mă absoarbe total. Iar eu aş vrea să-mi trăiesc şi viaţa mea, nu numai cea a rolurilor. Îmi doresc deci să fiu în primul rînd o femeie fericită, cu tot ce implică fericirea unei femei.

Dolores del Río

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

SILVIU STĂNCULESCU

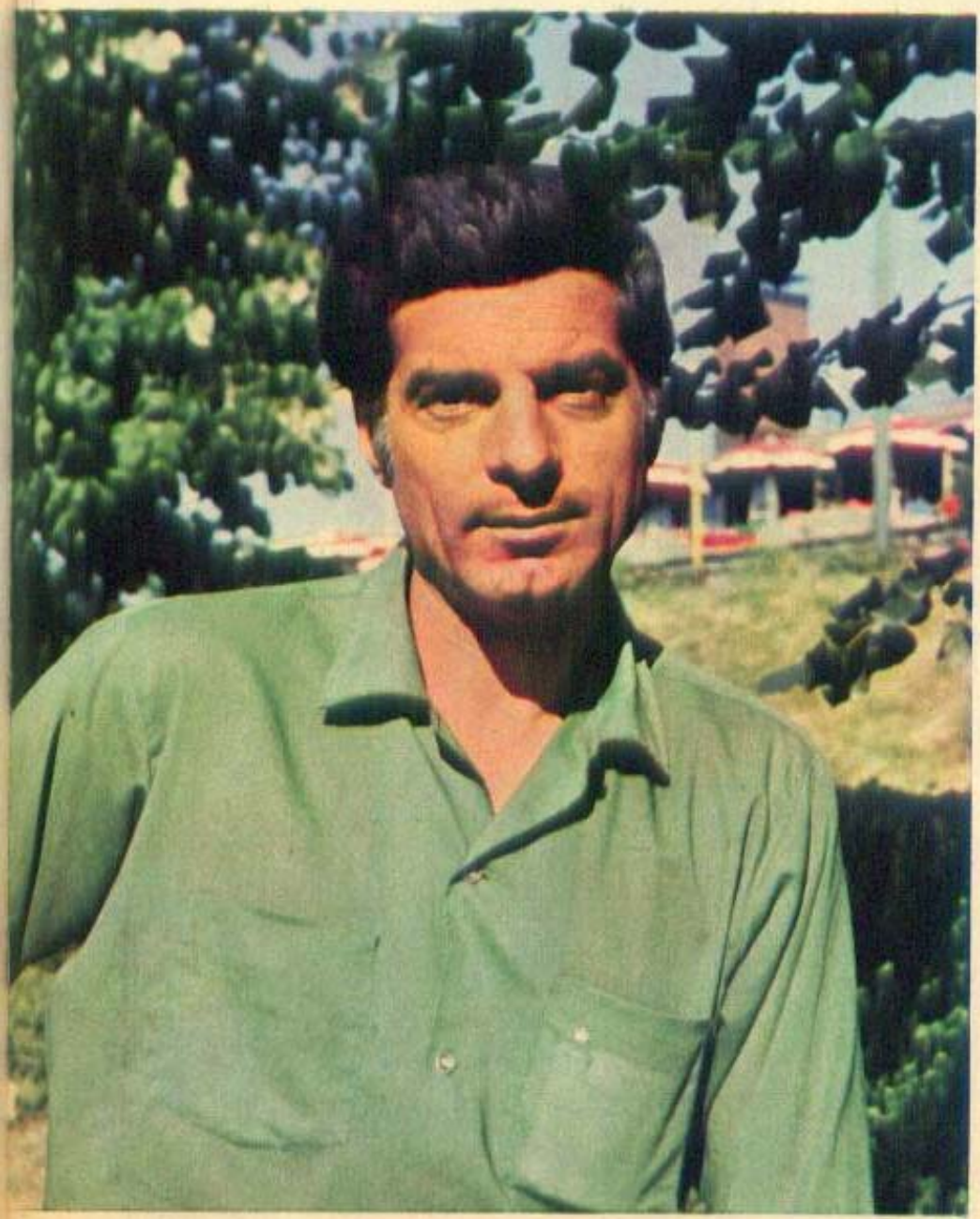

— Știu despre persoana dumitale civilă, Silviu Stănculescu, un lucru formidabil...

— Imposibil: dacă ar fi existat așa ceva, aș fi aflat și eu.

— Nu a sunat încă ceasul modestiilor prefăcute, mai așteaptă... Știu deci, încă din ce-am scris pentru almanahul nostru de anul trecut, că ești un familist cu vocație, că ai doi copii fermecători, că faci cu pasiune piața. Vreau să cunosc acum un alt Silviu Stănculescu. Se poate?

— Nu am la îndemînă decît unul cu probleme. Cu bătăi de cap. Și cu tot soiul de vise. Vise obișnuite.

— Ce vise ai, Silviu Stănculescu?

— Îți ofer două perechi, dintre cele care mă frecventează cel mai des. Visez să am timp, să risipesc timp. Visez să fac sport, să privesc sport. Iar pe deasupra, visez să am cea mai grozavă colecție de...

— De...?

— Nu te impacienta, poți avea deziluzii crîncene: visez să am cea mai grozavă colecție de cutii de chibrituri din cîte există. Cu o pasiune atît de terre-à-terre, recunoaște că am dat lovitura!...

— De ce te ascunzi, Silviu Stănculescu? De cine te ascunzi? Nu-ți dai seama că oricine te vede pe scenă sau măcar îți aude vocea la radio, în momentele poetice, simte în dumneata anume zbateri interioare, anume neliniști, simte că ești mai mult decît vrei să arăți?

— Arăt exact ceea ce simt, crede-mă. Arăt, de pildă, un calm total în acest moment al «istoriei» mele cînd încep să-mi scriu vîrsta cu 4. Și sînt într-adevăr calm: nu fac crize profesionale, nu fac crize de vîrstă, ba dimpotrivă (deși habar n-am cînd s-au adunat peste mine anii și rolurile), încerc un tot mai puternic sentiment de siguranță, de continuitate.

— Cred că asta vine tot din harul dumitale paternel...

— S-ar putea. Îmi place să-mi urmăresc copiii crescînd: îți refaci parcă, astfel, propria traiectorie spirituală. Mă regăsesc adesea în Catrinel care, la cei 4 ani și jumătate ai ei, începe tot mai des să intre în ea, să vorbească tăcînd, să se zgîrcească cu dezvăluirile. Radu e mult mai pozitiv, mai practic: deși e un curios și un neliniștit, veșnic dornic să știe ceva nou, se împlinește meșterind, bricolînd toată ziua, vrînd să repare — și, desigur, stricînd — tot ce e prin casă.

— Cum vezi, Silviu Stănculescu, tot la copii am ajuns cu discuția. Poți scrie, concurîndu-l pe Victor Hugo, o «Artă de a fi tată»... Ce e drept, el se fălea cu calitatea de bunic. Dar pînă cînd vei deveni dumneata bunic, mai avem de fumat ceva tutun și de făcut cîteva interviuri împreună...

Joan Crawford

Joan Crawford

Joan Crawford

Joan Crawford

Joan Crawford

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

R. ZOLLA

— Iată-te fără păpuși, aci, în antractul unui spectacol fără păpuși. Cum te simți fără ele, R. Zolla?

— Ca fără mîini. Ca fără grai. Nu mă mai pot exprima nici pe mine însumi fără păpuși. Oricît ai să scotocești în viața mea și în gîndurile mele, nu ai să găsești prea multe zone neinvadate de aceste aliate ale mele. Acasă, mi-au ocupat încăperile: vechile partenere de scenă ori viitoarele. Sau păpuși adunate din turneele mele prin lume...

— Ai să devii mizantrop, Zolla, dacă ai să-ți socoți păpușile drept «ființe» mai apropiate decît oamenii.

— Nu e nici o primejdie: păpușa reprezintă pentru mine, în primul rînd, omul; și, firește, partenerul ideal.

— Pentru că te ascultă fără să crîcnească...

— Nu totdeauna. Păpușa capătă o personalitate a ei care începe să pună stăpînire pe mine, să mă conducă. Ilie, de pildă, țărănușul cu care dansez «Călușarii», e mereu pus pe pozne, e jucăuș, are umor, e un soi de Păcală care mă trage el pe mine pe sfoară, adesea. Carmen e plină de ironie și maliție-zitate, o cochetă incurabilă, cu ea am de furcă mai ales cînd o prinde gustul parodiei și își distruge pur și simplu «colegele» — cîntărețe de operă. Pisica neagră e superstițioasă, calină, șireată, și-i place să danseze french-can-can...

— Ai dreptate, păpușile te-au vrăjit ele pe dumneata, deși se spune că dumneata ești un vrăjitor care animi lemnul și pînza. Pentru că ții în secret ocupațiile civile ale lui Zolla...

— ...nu le țin în secret, crede-mă. Dar ele se leagă tot de păpuși.

— ...atunci vorbește-mi despre proiectele lui profesionale.

— Sînt pe cale să devin o traistă. «Traista cu povești» din filmul cu același nume al Elisabetei Bostan. Voi avea cap, picioare, mîini, voi trăi, voi suferi, voi spune povești. Și voi cînta: împreună cu Margareta Pîslaru și Angela Moldovan.

— Mă întreb ce ți-ai putea dori mai mult...

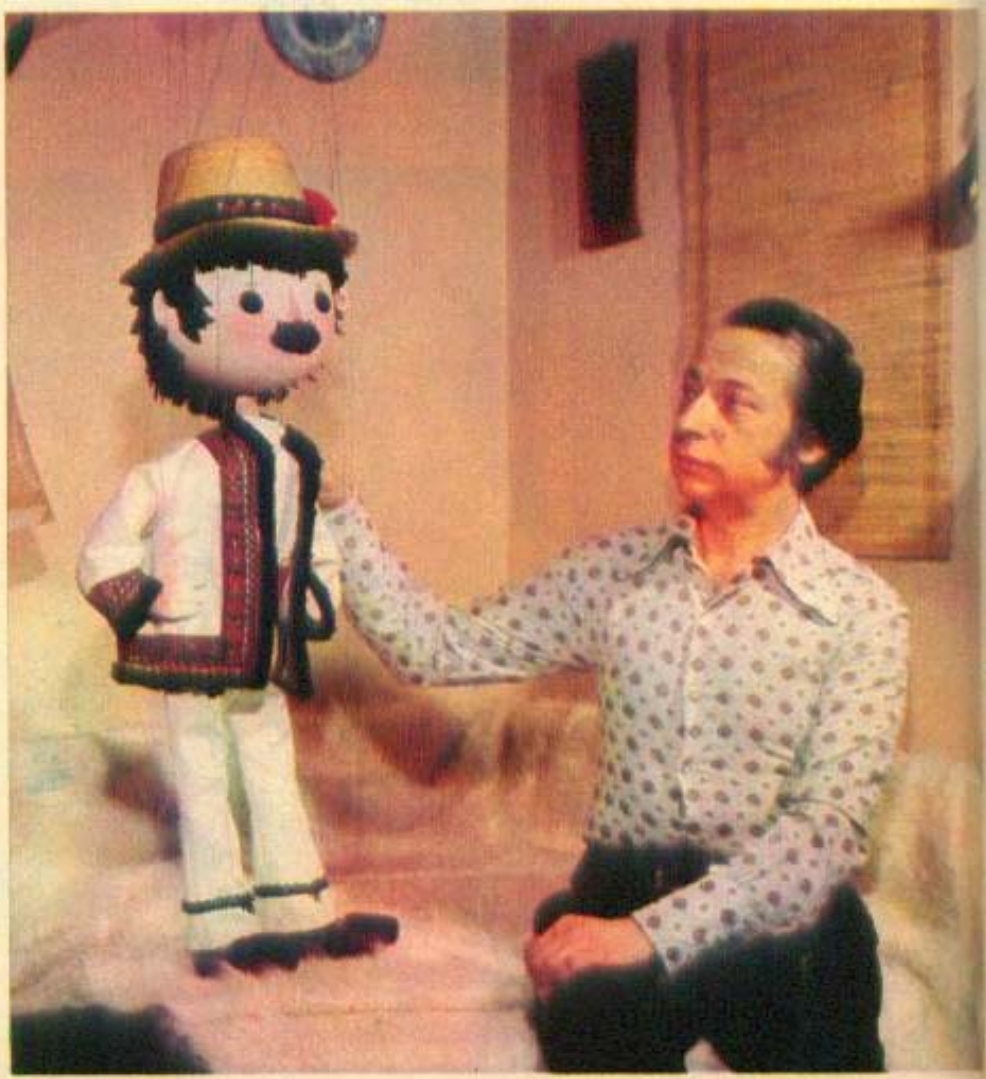

ŞTEFAN TAPALAGĂ

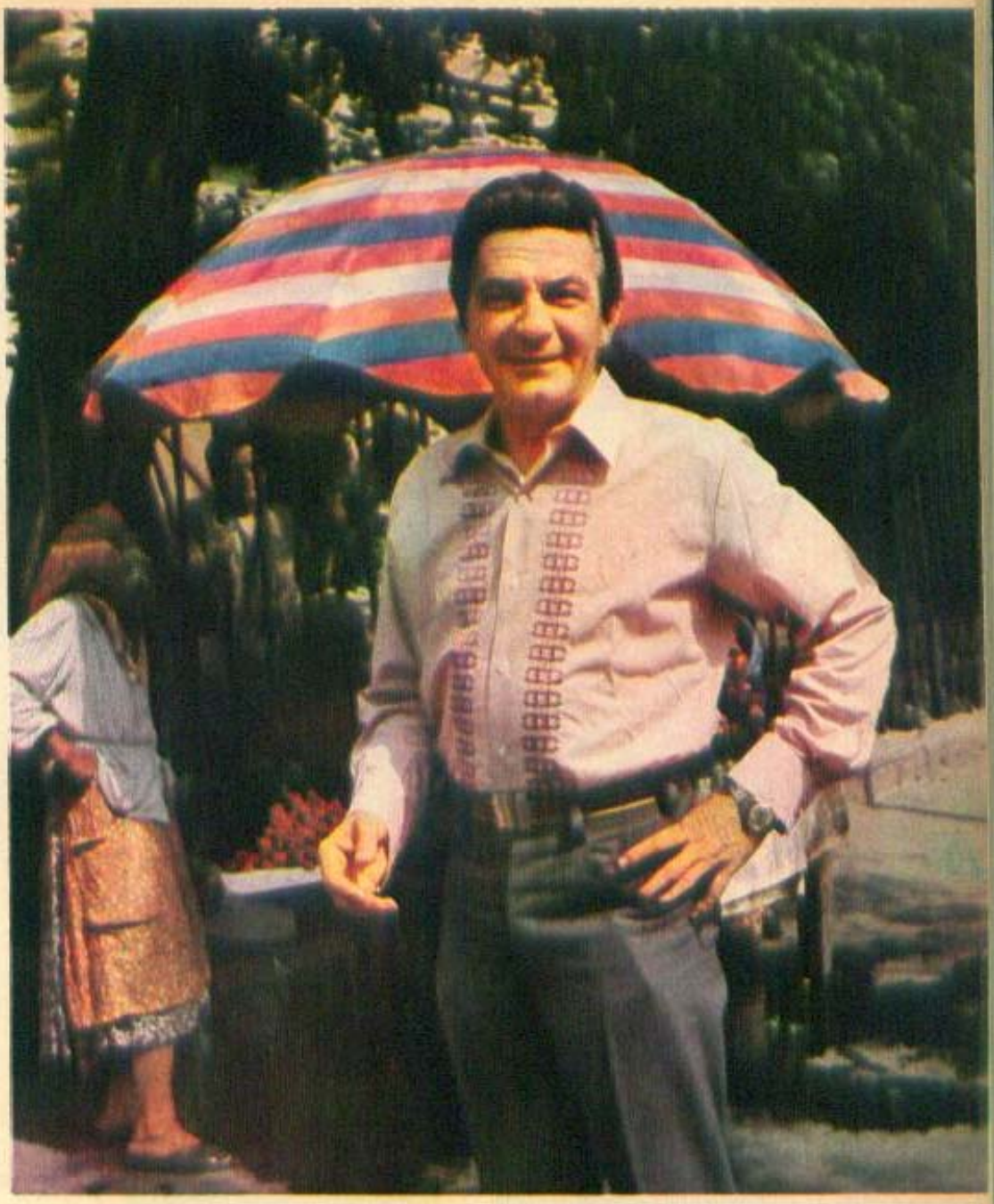

— Mă întreb dacă biografia dumitale actoricească — destul de înghesuită cu succese, ce e drept — a izbutit să te scoată din amintirea suporterilor dumitale sportivi. Mai faci scrimă, stimate maestre al floretei?

— Vrei neapărat să mă complexezi, Sanda Faur? Nu, nu mai fac. Nu mai fac nici pantomimă, dacă vrei să ştii. Am căpătat, odată cu cei 40 de ani pe care îi împlinesc în aprilie, tot soiul de hobby-uri bătrîneşti. Mă ocup, de pildă, de casă.

— Şi dumneata, fiul meu, şi dumneata eşti pasionat de bucătărie?! E prea de tot. Ai fi al nu ştiu cîtelea actor care se doreşte, în visele lui cele mai roz, frecînd creme pe marginea plitei.

— Nu, liniştește-te, eu am mania decoraţiilor de interior, nu a bucătăritului. Toată ziua mi-aş întoarce casa pe dos. Intru deci într-un permanent conflict de principii cu soţia mea.

— Nu-mi vine să cred că ai cîştig uşor de cauză cînd e vorba de Sanda Manu: regizorii sînt învăţaţi, se ştie, să aibă ei primul şi ultimul cuvînt.

— În casa noastră lasă şi ea mai ieftin. Mai ales că eu am o tactică desăvîrşită: fac surprize. Într-o zi am vopsit vestibulul în roşu-carmin, da, eu l-am vopsit, cu bidineaua, cu tempera, cu scară, cu toată recuzita zugravului, şi cînd a venit seara acasă soţia mea a văzut roşu în faţa ochilor.

— La propriu, desigur. Sper însă că alţii n-au văzut, în schimb, verde: la figurat...

— Nu, pentru că gustul meu în ale decoraţiei de interior este bine verificat. Urcă, te rog, sus la clubul teatrului nostru să vezi ce splendoare am făcut dintr-o magherniţă nefericită: două luni am muncit acolo, la zugrăvit, la mobilier, la lămpi. Acum mi-am pus în gînd să amenajez curtea interioară a teatrului, şi prima idee e gata: vopsesc scările în portocaliu. Pînă şi directorul mi-a dat mînă liberă.

— Eşti o comoară la casa omului, Ştefan Tapalagă...

— Şi încă nu ştii totul. Fac şi mobiluri: nişte corăbioare din furnir, talaş şi scobitori, pe care le atîrn de nişte arcuri şi se mişcă la cea mai mică adiere a vîntului. Sînt grozave, jur: îţi fac şi dumitale una. Să ştii că l-am îmbolnăvit şi pe Amza Pellea de mania vapoarelor mobile. Acum sîntem chit: anul trecut m-a îmbolnăvit el de pasiunea veiozelor.

— Dragă Ştefan Tapalagă, mă emoţionezi de-a binelea cu asemenea pasiuni inocente. Zău, eşti un pur.

— Mă faci fericit cu această descoperire: pentru că în teatru mi se spune Fane Durul, iar eu mă ţin că sînt o brută, un monstru. Ca s-o dovedesc, m-am apucat să scriu două scenarii: unul cu Mircea Moldovan, «Patru contra unu», celălalt cu Vasile Chiriţă, «Ultimul birjar».

— Pariez că ţi-ai scris nişte roluri grozave.

— Ei vezi, aici intervine bestialitatea mea: le-am scris pentru colegii mei... Să cadă ei în păcat!

Charles Boyer

Claudette Colbert

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

DRAGA OLTEANU

— Mărturisirea aceasta nu o fac pentru uzul dumitale, Sanda Faur. Dar să știi că nu-mi place să-mi dea lumea atenție. După ce ies din scenă, aș vrea să nu mă mai bage nimeni în seamă. Să nu mă mai privească nimeni.

— *Imposibil, Draga Olteanu: ești condamnată pe viață la atenția și iubirea publicului.*

— Îți mulțumesc pentru vorba frumoasă. Dar asta nu înseamnă totuși că atunci cînd sînt pe stradă sau în holul unui teatru, sau, mă rog, într-o adunare oarecare, și mă simt observată, să nu mă pierd cu totul. Intru în panică: mă împiedic, mă fisticesc, mă bîlbîi. Toate mișcările și gesturile mele se falsifică. Nu știu dacă ai urmărit vreodată copiii jucîndu-se: sînt de o nonșalanță și o sinceritate cuceritoare, dar în clipa în care sînt priviți devin brusc alții, devin puțin cabotini. Exact așa reacționez și eu.

— *Un cabotinism al sfielii stingherite este un spectacol unic (și de valoare!), mai ales pentru clocotitoarea interpretă a Coanei Chirița.*

— Pe scenă sînt alta, mă descătușez total și o uit, o ignorez complet pe Draga Olteanu: nu mai există decît personajul.

— *Dar ce ai cu Draga Olteanu? Este ea însăși un personaj fermecător, o ființă plină de personalitate și savoare. Și de cumsecădenie, după cîte știu.*

— După ce iese din scenă, Draga Olteanu este o femeie obișnuită, cu probleme obișnuite: exact ca toți ceilalți oameni. Gospodărie. Bucătărie. Soț de îngrijit.

— *Vrei neapărat să distrugi mitul actriței — ființă misterioasă și intangibilă.*

— Miturile își modifică și ele structura. Acum, de pildă, se «poartă» actrița gospodină. E foarte șic să-ți placă să gătești, desigur, lucruri rafinate, de la ciuperci în sus. Dar mie-mi place să gătesc pur și simplu așa, ca la mama acasă, și nu neapărat ciuperci; iar cînd plec în străinătate învăț în fiecare țară mîncarea națională cea mai populară cu putință. Din păcate, nu prea am timp: îmi permit plăcerea de a găti doar de două ori pe săptămînă.

— *Draga Olteanu, nu fă demagogie cu mine: cum «plăcerea» de a găti?*

— Dar te rog crede-mă, bucătăresc cu voluptate: îmi plac legumele proaspete (ca și florile, dealtfel), vorbesc cu ele, le tai frumos, cu dragoste. Îmi cert oalele și capacele cînd mă frig: soțul meu se amuză totdeauna auzindu-mi monoloagele din bucătărie. Să știți că și el e un bun gospodar: munca noastră din casă e dealtfel perfect împărțită.

— *Dar ce facem cu silueta, dacă umplem un frigider întreg cu cratițe de mîncare?*

— O salvăm și noi cum putem. Dar kilogramele nu m-au obsedat niciodată: eu am fost inițial dansatoare, — cu exact aceeași siluetă — dansez și acum bine și extrem de ușor. Dacă n-ar fi fost părinții, — care m-au împins aproape cu de-a sila spre teatru — eu rămîneam într-un ansamblu de dansuri populare. Sau urmam Academia de studii economice. Așa, ce să fac: cu teatrul, cu filmul, cu scenariile de film.

— *Cum, și dumneata scrii, Draga Olteanu?*

— Numai de astă dată: împreună cu Petru Vintilă și cu operatorul George Cornea, un scenariu după formidabila nuvelă a lui Vintilă «Păuna». Intrăm curînd în producție cu filmul...

— *Îți doresc, ne dorim, să iasă în sfîrșit și un film formidabil.*

Loretta Young

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

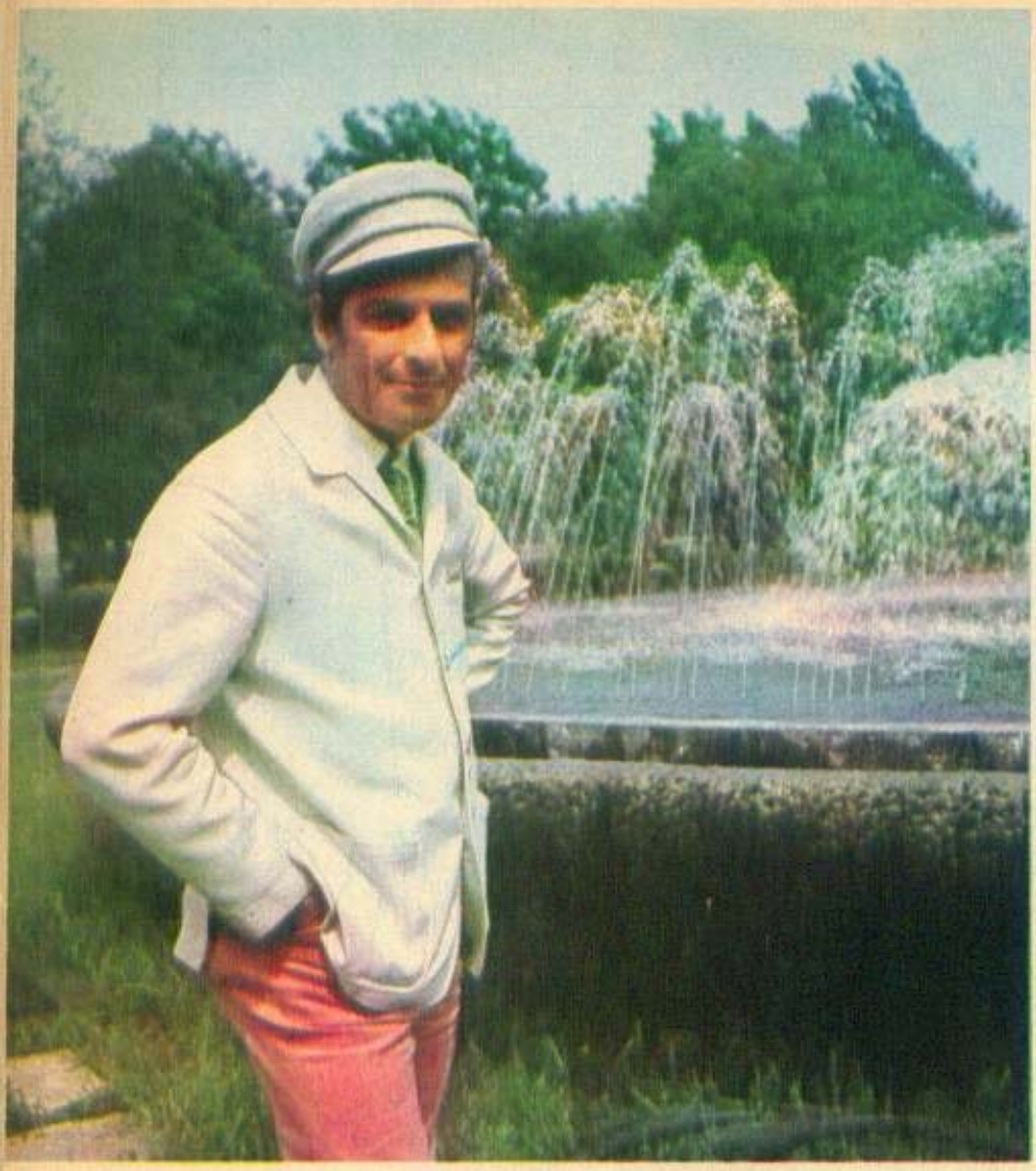

ȘTEFAN BĂNICĂ

— Dumneata, Ștefan Bănică, izbutești să creezi omului din stal impresia că ești prietenul lui cu care-și petrece seara în intimitate, la televizor sau la teatru, că ești vecinul de apartament, omul de lîngă el, că știe totul despre dumneata, tocmai pentru că îi semeni atît de bine. De fapt, ce nu știe spectatorul despre dumneata, ce-ar mai putea afla nou?

— Să zicem o pasiune care e și ea, de fapt, extrem de populară și care îi aparține și lui, ca și mie: fotbalul. Dar să-l și joc, nu numai să-l privesc. Să ne vezi, pe Temistocle Popa, pe Dan Spătaru, pe Mircea Albulescu, pe mine, într-un meci pe viață și pe moarte cu doctorii de la Institutul de medicină: noi gîfîind, ei gîfîind, unii din noi cu tîmpla albă, ei la fel, noi urlînd «mișcă picioarele», ei ripostînd «du pîntecul la vale»...

— Un spectacol încîntător, ce e drept...

— Jucăm din pasiune, dar și să ne menținem linia; numai că, după meci, fericiți c-am mai dat jos un kilogram, două, mergem să sărbătorim evenimentul la grădina din colț, de la Virgiliu: noi lefegii, ei lefegii, dă berea cine-a cîștigat meciul. Așa că le punem rapid la loc, kilogramele. Ce să-i faci, asta-i viața: plătești totul, și mai ales bucuriile.

— Dar succesul, imensa dumitale popularitate, cu ce se plătește? Îmi spunea un coleg al dumitale că, într-un turneu prin țară, mergeai pe străzile orașului cu oamenii prinși de pulpana hainei, că te opreau mamele și te rugau să le lași copiii să pună mîna pe dumneata: ca pe moaștele sfîntei Filofteia.

— Succesul se plătește cu neliniște, cu teamă. Totdeauna cînd există o mare iubire, te întrebi cu panică ce te vei face cînd dragostea aceasta fierbinte se va stinge.

— Vei face totul ca să nu se stingă...

— Poți să știi dacă e cu putință?! Dar adevărul e că succesul are și părțile lui apăsătoare: te face să nu-ți mai aparții ție însuți. Și fiecare din noi simte totuși nevoia de a trăi și dincolo de vitrină. De a trăi mai mult pentru el însuși. Mi-aș dori, de pildă, să am mai mult timp pentru a mă ocupa de băiatul meu.

— Ștefan Bănică-junior, în vîrstă de 5 ani: îl știu, are un haz pe care parcă l-am mai văzut eu pe undeva, la cineva... Ce ți-ai dori cel mai mult și mai mult pentru dumneata, Ștefan Bănică-senior?

— Pentru mine? Poate să fiu mai descurcăreț. Să fiu mai tenace. Să nu pun mîinile la piept și să spun și eu «nu» cînd alții îmi spun «nu».

— Și ce-ai dori cel mai mult lumii din jurul dumitale?

— Să fie mai bună. Mai înțelegătoare. Să nu se lase roasă de invidii. Să renunțe la mîncătorii, la șicane.

— Dar dumneata te lovești cel mai puțin de aceste mici meschinării omenești... Armat cum ești cu har, nu te prea văd vulnerabil.

— Și totuși sînt. Pentru că, să-ți spun un secret: sînt un biet om cumsecade de felul meu.

GINA PATRICHI

— De-ar fi să te cunoaştem «şi aşa», ce-am putea afla nou dincolo de firea dumitale pătimaşă, dornică de trăiri «absolute» (fire pe care o simte, cînd eşti pe scenă, pînă şi omul din ultimul rînd de la galerie!) şi care nu mă îndoiesc că se manifestă tumultuos în toate zonele existenţei dumitale?!

— Sînt într-adevăr un om pasional, numai că pasiunile mele nu sînt niciodată aceleaşi, nu sînt date odată pentru totdeauna. Se schimbă în funcţie de dispoziţia mea, de culorile şi atmosfera anotimpurilor. Primăvara, de pildă, iubesc intens muzica.

— Ce fel de muzică?

— Nici muzica nu-i întotdeauna aceeaşi. A fost o vreme cînd ascultam numai Bach. Altă dată am trăit pînă la suferinţă alături de Edith Piaf. Acum îmi place muzica folk.

— Le iubeşti cu pasiune şi apoi le arunci cu cruzime în uitare? Mă întreb cum se descurcă cei din jurul dumitale cu o fire atît de aprinsă şi labilă în acelaşi timp?

— Bine. Se descurcă bine. Am cîteva lucruri solid aşezate în mine. Familia, de pildă. Şi teatrul. Iarna, cînd joc mult şi repet intens, nu-mi place nimic altceva decît teatrul. Şi mai există ceva care mă interesează fără pauze: pictura.

— Nu cumva violonul d'Ingres al dumitale să fie tocmai profesiunea lui Ingres?

— Nu, linişteşte-te, sînt o fiinţă paşnică, nu-i omor pe cei din jur cu manilele mele. Îmi place să privesc pictura, nu s-o fac. Cînd intru într-o casă, oricîte lucruri frumoase ar fi în ea, eu văd întîi tablourile de pe pereţi. E o artă foarte concretă şi foarte largă totodată, îmi lasă libertatea să-mi aleg din ea ce-mi place mie, mă lasă s-o privesc cît vreau eu, nu se impune cu violenţă ochiului sau timpului meu. Iubirea mea pentru tablouri se trage de la Bosch şi Memling: i-am văzut într-un muzeu din Belgia şi de atunci sînt bolnavă după pictură.

— Iartă-mă, Gina Patrichi, dar nu te văd de loc ca pe o fiinţă pedant intelectualistă, care face pasiuni de «bas-bleu», de salon artistic.

— Nici nu sînt. Şi muzica, şi pictura, mai curînd le simt decît le înţeleg. Mijloacele mele de penetraţie în artă rămîn cele instinctuale. Regret însă că n-am niciodată timp suficient pentru mine.

— Ce-ai face dacă-ai avea mai mult timp liber?

— Aş fi mai mult eu însămi. Altfel, sînt prea mult personajele mele.

Deanna Durbin

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

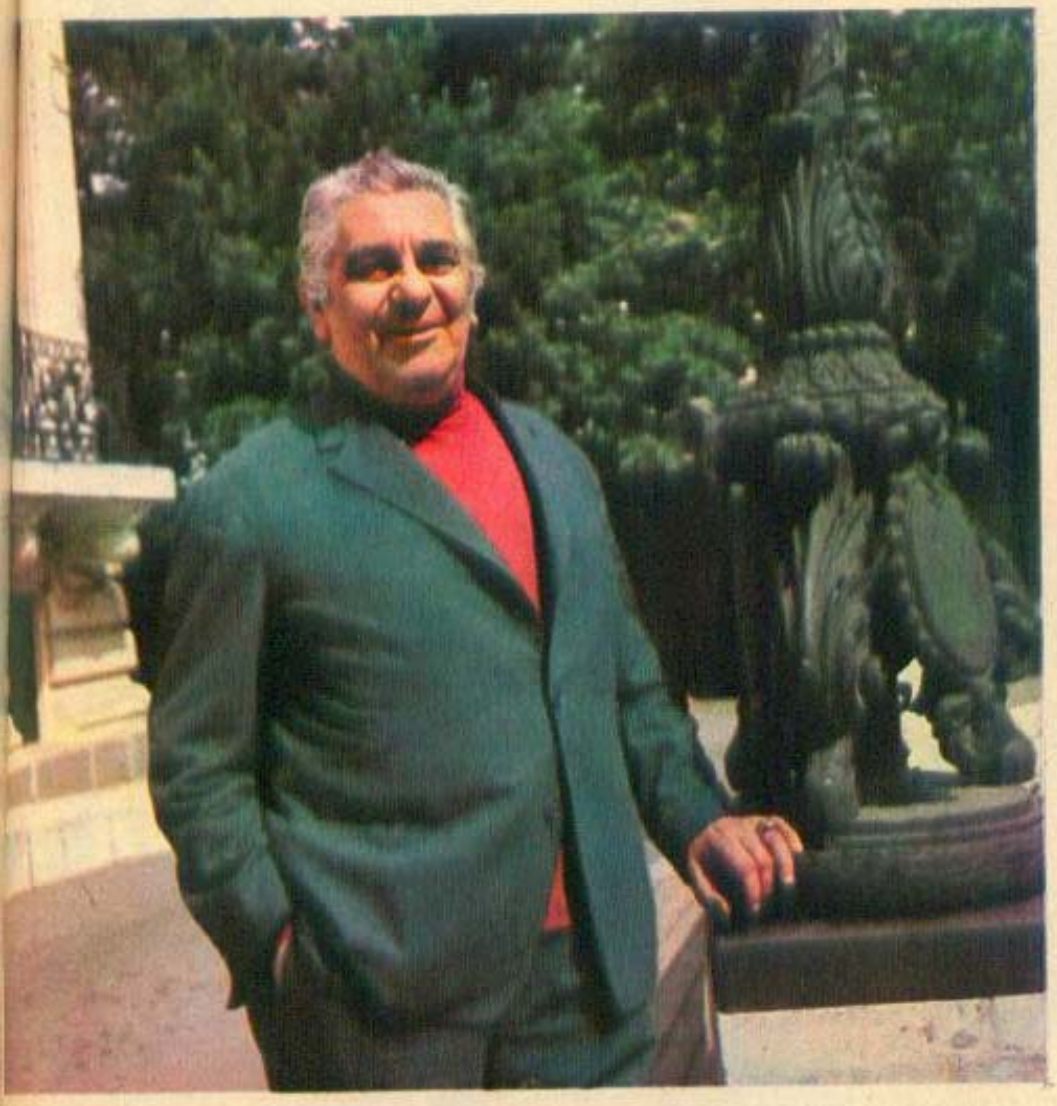

NUCU PĂUNESCU

— Maestre Nucu Păunescu, vă văd pe scenă cam de douăzeci de ani...

— ...deci pe ceilalți douăzeci nu-i știi: ai pierdut ceva spectacole, nu glumă.

— Cred totuși că am văzut cea mai mare parte dintre cele treizeci și cinci de filme în care ați jucat.

— ...Îți prețuiesc din toată inima nobila încăpățînare cinefilă și eroismul de spectator.

— Ce-mi mai puteți deci spune nou despre dv.?

— Află că nu-mi știi toate secretele. Nu știi, de pildă, că sînt inginer agronom de meserie. Ca și marele George Vraca, de-altfel.

— Două surprize, dintr-o dată. Ați trădat deci natura — aerul, soarele, pomii — pentru falsurile de mucava de pe scenă.

— N-am trădat-o cu totul. Mi-au rămas pasiunile... vinicole. Iar legăturile mele cu produsele elementare ale pămîntului le-am mutat la bucătărie. Să mănînci o musaca de vinete coapte sau un iepure cu măsline făcute de mine...

— Nu risc, maestre, și nu din neîncredere în arta dumitale gastronomică. Dar știți dv., regimul, linia, colesterolul...

— Fără pîine și s-a rezolvat totul. De două săptămîni n-am pus fărîmă în gură: știi, trebuia să încalec la o filmare și nu mergea de loc... Dar de bucătărit nu mă las nici mort. La mine acasă e organizat ca la militărie: de două ori pe săptămînă nimeni nu are voie să se apropie de masa pe care lucrez, nimeni nu intră în bucătărie: gătește stăpînul casei. Fin, curat, ordonat, chirurgie adevărată. Odată l-am provocat pe Boris Ciornei la o întrecere culinară.

— Nu știu ce să mai cred; se pare că gastronomia a devenit un hobby obsedant al actorilor: și dv., și Ion Marinescu, și Victor Rebengiuc, și Boris Ciornei. Poate că dac-ați pune mînă de la mînă, s-ar mai îmbogăți nițeluș lista de meniuri de la restaurante.

— Dumneata o spui în glumă, dar eu am spus-o în serios: să organizăm noi, actorii, o expoziție de preparate, s-o însoțim cu un spectacol, și ce bani facem pe ele să-i vărsăm Fondului de ajutor internațional. Ce, salariații telefoanelor au putut să-și expună arta culinară și noi nu?

— Mă faceți să roșesc pînă în albul ochilor: n-am dat pînă acum nici doi bani pentru hobby-urile gastronomice, și cînd colo ce forțe artistice le susțin cauza! Dar cînd aveți timp pentru atîta bucătărie?

— Ei, asta e: timpul e marele meu dușman, timpul nu-mi dă voie să fac tot ce mi-ar plăcea. Că-mi mai place să meșteresc toată ziua, să repar, să stric, să dreg iar, să desenez, să fac lucruri de artizanat: lămpi din rafie, din trestie și papură. Dar să știi că teatrul rămîne marea mea dragoste. Chiar dacă el m-a trădat și s-a lipsit de mine — blestemată pensionare! — exact cînd eu mă simțeam în floarea vîrstei și a iubirii!

Clark Gable

Dorothy Lamour

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

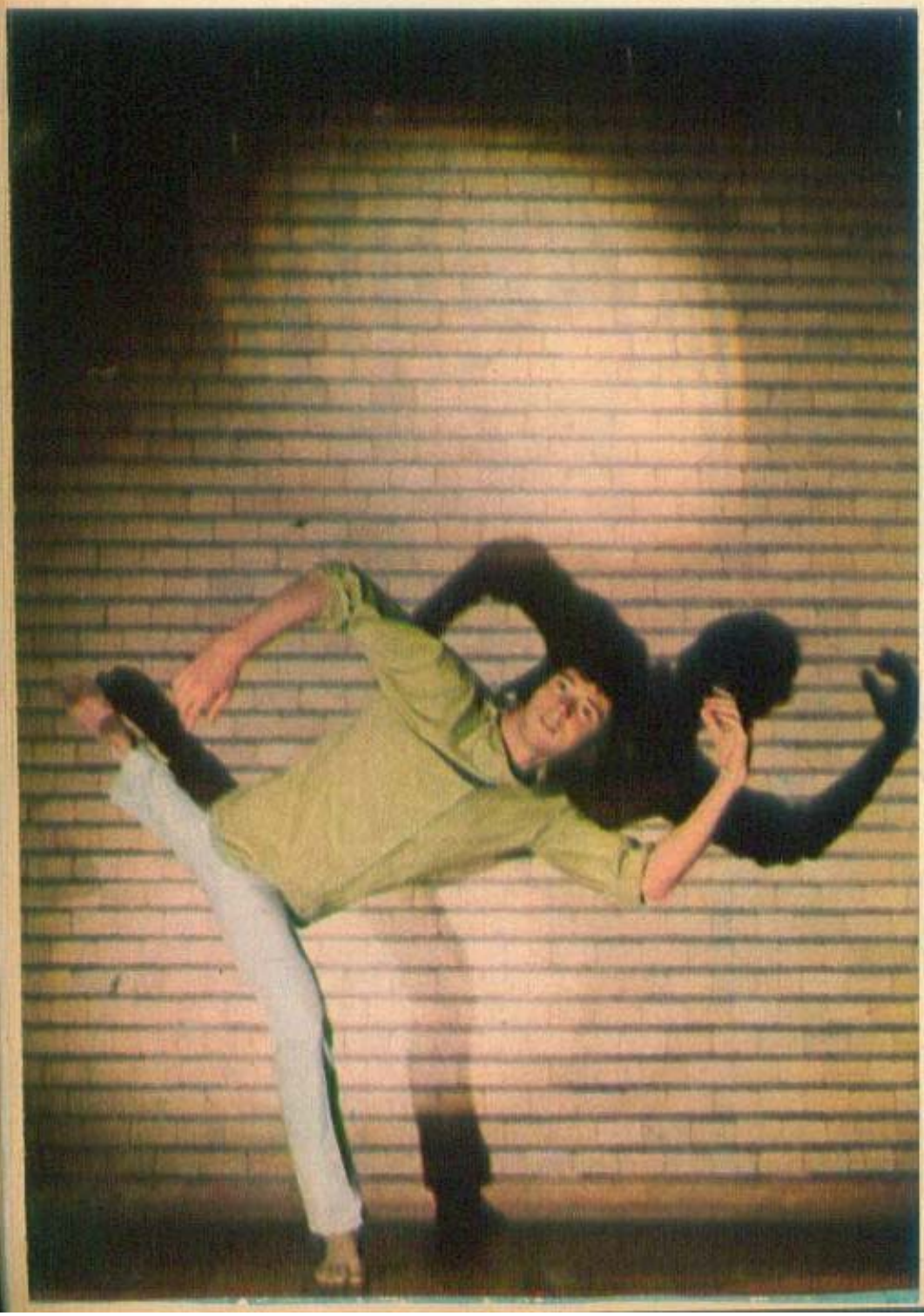

GHEORGHE CĂCIULEANU

— Ce faci cînd nu dansezi, Gigi Căciuleanu?

— Dansez. Dimineața, la studii. Seara, la operă. Noaptea, la Țăndărică. Și o noapte pe săptămînă, lunea, dansez cu mica mea trupă numai pentru mine: în sala de sporturi a Institutului de arhitectură.

— E un fel de a spune «numai pentru mine»: un spectacol ca acesta, care se dă cu ușile deschise, fără bilete, fără preț de intrare, e în primul rînd pentru alții.

— Poftim: dansez pentru alții. Dar și pentru mine. Mai fac ceva, am uitat să-ți spun: car reflectoare, așez scaune, repar magnetofonul. Sînt propriul meu recuzitor, electrician, mașinist, impresar.

— Așadar, în afară de dans și de angaralele lui, nu mai există nimic în viața dumitale?

— Ba da: înghețata de alune și portocale. Pot mînca șase, ba chiar opt deodată. Nu renunț la ea, nici cu prețul unei amigdalite...

— Te răsfeți, Gigi Căciuleanu. Vrei neapărat să mă convingi — deși se vede bine — că abia ai trecut de pragul adolescenței și ai și ajuns o celebritate.

— Jur că nu vreau să te conving cu vorbe. Dacă ții neapărat să-mi descoperi un hobby, poftim unul: îmi place să desenez. Mai ales cînd vorbesc la telefon. N-am pic de talent, dar desenez cu rîvnă. În rest, cum ți-am spus, cu dansul. Nu mai am loc pentru nimic altceva în viața mea, crede-mă.

MELANIA CÎRJE

— Cred că surpriza cea mai grozavă pe care ne-o poţi oferi nouă, spectatorilor dumitale, — care te vedem ca pe o veşnică adolescentă, răsfăţată, cu nasul în vînt şi pusă pe năzbîtii — este ipostaza dumitale de mamă: deci Melania Cîrje este mama unei fetiţe de un an, pe nume...

— Melania, firește. Am ţinut neapărat să am un copil: în meseria asta a noastră totul zboară, totul se stinge şi nici măcar un film de cinematecă nu te poate consola. Un copil e o certitudine, o realitate, o realizare autentică. Deşi să ştii că nu m-au bîntuit niciodată simţămintele materne; tîrziu, după ce Mini-Melania a mai crescut un pic şi am învăţat să o ţin în braţe, să o spăl, să o hrănesc, s-a trezit şi în mine sentimentul de mamă.

— Mini-Melania? Îţi seamănă atît de bine?

— Deloc. Nu are absolut nimic din mine. E leit tatăl ei: blondă, ochii albaştri, e ca un băieţel.

— Deci nu vom avea o nouă actriţă, ci poate o ingineră, ca tatăl ei.

— Ştiu eu dacă nu va fi mai bine? Meseria aceasta a noastră e o cruce greu de purtat, chiar dacă e de aur. Eu chiar şi după un succes trăiesc o stare de neliniște, de tristeţe, de îndoială: oare voi mai fi în stare să-l repet, oare rolul următor va fi la fel de izbutit?

— Să ştii că starea aceasta de permanentă nemulţumire e în noi, în structurile noastre lăuntrice, şi nu ţine prea mult de profesiunea pe care o ai.

— Cred că ai dreptate. Încerc sentimentul acesta de insatisfacţie în faţa oricărui gest pe care-l fac, şi să ştii că nu pot sta nici o clipă inactivă. Am o nevoie organică de acţiune, mîinile nu-mi pot sta niciodată degeaba. În cele opt luni în care sarcina m-a scos literalmente din circulaţie, m-am apucat de rădăcini: luam rădăcini smulse de ape şi le spălam, le curăţam, le desluşeam expresia din contorsionarea lor şi le finisam apoi, le tăiam, le dădeam cu şerlac şi le fixam după aceea pe nişte planşete de lemn. Am făcut cîteva piese reuşite, crede-mă.

— Aşadar, ai mîini de aur, Melania Cîrje.

— Mai curînd o anumită îndemînare. Îmi fac singură rochii. Tricotez: şi bluza din poza alăturată mi-am făcut-o singură. Pictez imprimeuri. Numai că, la un moment dat, pasiunile mele mă lasă, mă părăsesc. Mă plictisesc de ele. Îmi place să fac repede un lucru, îl şi fac repede şi cu pasiune, şi pe urmă, gata: am pus totul în ei, m-am epuizat; nu mai vreau să ştiu de ei. Singura pasiune care rămîne mereu vie în mine — poate pentru că o fac în primul rînd cu raţiunea, eu fiind de felul meu o cerebrală —, este teatrul. Dar viaţa mea adevărată — cea în care mă simt eu însămi, fără nici un rabat — e cea de familie, alături de soţul şi fetiţa mea: aici, într-adevăr, pot spune că soarta a pus serios umărul pentru mine.

Leslie Howard

Norma Shearer

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

MIRCEA ALBULESCU

— Am aflat — și cum mai nimic din ceea ce află un gazetar nu rămîne pentru uzul său propriu, au aflat deci și cititorii «Flacării» — o sumedenie de lucruri despre dumneata. Că ești un fanatic al muncii actoricești, că ești un intelectual subțire, că ești un încăpățînat și un ambițios aproape insuportabil — pentru dumneata, în primul rînd. Că te străduiești grozav să fii un aspru și că te placi în formula «dur»...

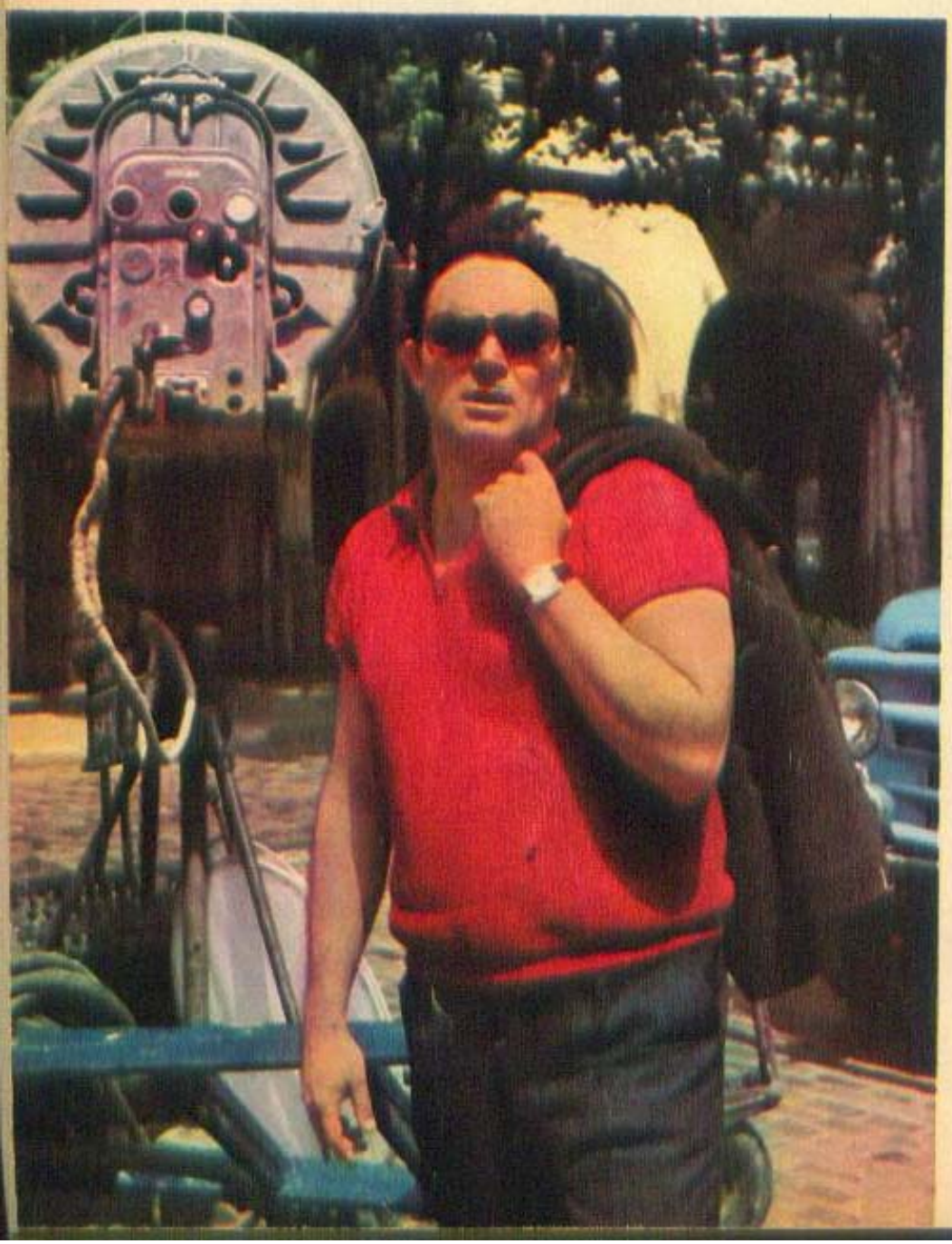

— Iar acum tot ți se pare că nu știi totul... Acum ții neapărat să-mi descoperi și un hobby! Asta înseamnă, Sanda Faur, că n-ai reușit să mă cunoști bine. N-ai înțeles oare că un asemenea om, care își împarte ziua gonind frenetic — și cu pasiune adîncă! — între film, teatru, televiziune, radio, nu are timp pentru nici un soi de hobby? Sau, mă rog, poate cel mult atunci cînd face teatru să aibă drept hobby filmul, cînd face film să-și dorească televiziunea, și uite așa, la nesfîrșit...

— Mircea Albulescu, poate nu te cunosc, ai dreptate, dar nici nu cred complet în ceea ce mi-ai spus. Iată-te în poza aceasta «civilă» de alături, fără mustața eroului din «Puterea» și «Adevărul», fără barba imensă din «Troilus...», iată-te dumneata însuți, fără pavăză, fără identitatea personajelor dumitale. Cine este acest Albulescu, ce-și dorește acest Albulescu?

— Pe undeva, ai dreptate. Cred că în toată peregrinarea mea de la un gen de activitate actoricească la altul mă urmărește dorința de a încerca să trec dincolo de rampă, dincolo de camera de luat vederi.

— Deci, din nou o ambiție: regia. Nu mi-ai spus nimic nou.

— De astă dată nu e o ambiție, ci o *nevoie*. Mi se pare că Brâncuși spunea că arta nu trebuie făcută numai pentru că ești capabil să o faci, ci pentru că nu poți să trăiești fără a o face... Bine, hai să-ți spun altceva. Vrei să-ți destăinui rădăcinile acestei așa-zise durități, ale acestei carcasări în fața oamenilor cu care lucrez, a oamenilor în general?

— Destăinuie-te, dacă a sunat ceasul.

— Sînt capabil să rezist la toate vicisitudinile vieții: cu excepția mitocăniei. Necinstea și proasta creștere agresivă sînt lucrurile în fața cărora sînt descoperit.

— Nu crezi că e imprudent să-ți dezvălui în public vulnerabilitatea și să arăți cu degetul armele cu care poți fi lovit?

— E imprudent, dar nu pot fi lovit decît o singură dată de același om. A doua oară nu mai pot fi atacat, nici măcar pe la spate.

— Ești un om colosal de vital, de dinamic, energia clocotește tot timpul în dumneata. Nu simți niciodată nevoia relaxării?

— Nu. Pentru mine a sta, a fi inactiv, reprezintă singurul lucru de neconceput.

— Și nu te sperie că vîrsta va ajunge să-ți mai stingă tonusul vital?

— Ba da. Poate că atunci îmi voi realiza hobby-ul cu care mă tot ispitești de la începutul conversației noastre și pe care, iată, m-ai făcut să ți-l mărturisesc totuși. Să scriu: tot ce fișez, tot ce am fișat pînă acum. Aș fi dorit să compun muzică, dar ce să fac, asta nu am mai apucat! În mine a murit un mare compozitor...

Robert Taylor

MARGA BARBU

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI ASA»

— Dac-ar fi să mă iau după fotografia alăturată, ar trebui să o uit pe oprigo amazoană și «marchiză» a haiducilor, Anița, să o dau uitării și pe cocheta picantă de pe scenă și să cred într-o Marga Barbu jucăușă și adolescentină.

— Mai bine să nu crezi în nici una, eu nu sînt pe de-a-ntregul nici una din ele sau poate mai curînd am din fiecare cîte ceva. De fapt, nimeni dintre noi nu încape în tiparul pe care i-l confecționează, din superficialitate sau comoditate, cei din jur. Ne e foarte la îndemînă să definim un om odată pentru totdeauna și să credem că-l putem lua întotdeauna de acolo. Numai că fiecare poate să ne facă cîte o surpriză neașteptată, care să-l uluiască în primul rînd pe el însuși. Ne descoperim cîteodată în ipostaze absolut nebănuite. Drama noastră, a actorilor, e că poate trece viața pînă să fim găsiți și crezuți de vreun regizor și te pomenești, după ani trecuți ireversibil, că ai fi putut face ceva extraordinar, numai că nimeni nu ți-a oferit prilejul.

— Și ce surpriză ne poate oferi, ca persoană civilă, Marga Barbu?

— Par — și sînt chiar — o ființă de vitalitate, viața modernă și munca actoricească îți cer dealtfel forță și suflu lung ca să poți rezista și răspunde prompt, egal, la avalanșa de solicitări din afară. Și totuși simt foarte adesea nevoia de a mă detașa, de a pune între mine și viața asta agitată o pauză, o liniște. E nevoia de a lăsa deoparte «zgomotul și furia» de care vorbea Faulkner și de a mă apropia de lucrurile simple, elementare, de natură. Îmi place să grădinăresc, să-mi cultiv căpșunii la țară, la poalele Caraimanului. Gătesc cu plăcere: fac niște dulciuri grozave și le mănînc cu voluptate.

— Și fără să plătești în vreun fel păcatul acesta? Ei nu, se poate de-a dreptul muri de invidie! Dar spune-mi, te rog, ce înseamnă să fii soția lui Eugen Barbu?

— Înseamnă să te bucuri de toate prieteniile — puține cîte sînt — și de toate dușmăniile — multe cîte sînt — de care se bucură el. Înseamnă să fii totdeauna bine dispusă ca să nu tulburi tu, soție, — ca orice soție cumsecade — apele liniștite ale vieții din casă. Înseamnă să știi să-i suporți tăcerile și lecturile fără de sfîrșit, pe care dealtfel trebuie să i le și împărtășești. Înseamnă să știi să rămîi echilibrată la bucuriile mari și să nu-ți pierzi cumpătul la neplăcerile mari. Și dacă reușesc, — dar asta e mai greu — înseamnă să uit cît mai des, la mine acasă, că sînt actriță.

— Nu e treabă ușoară, dar cred că merită, nu-i așa, Marga Barbu?

AMZA PELLEA

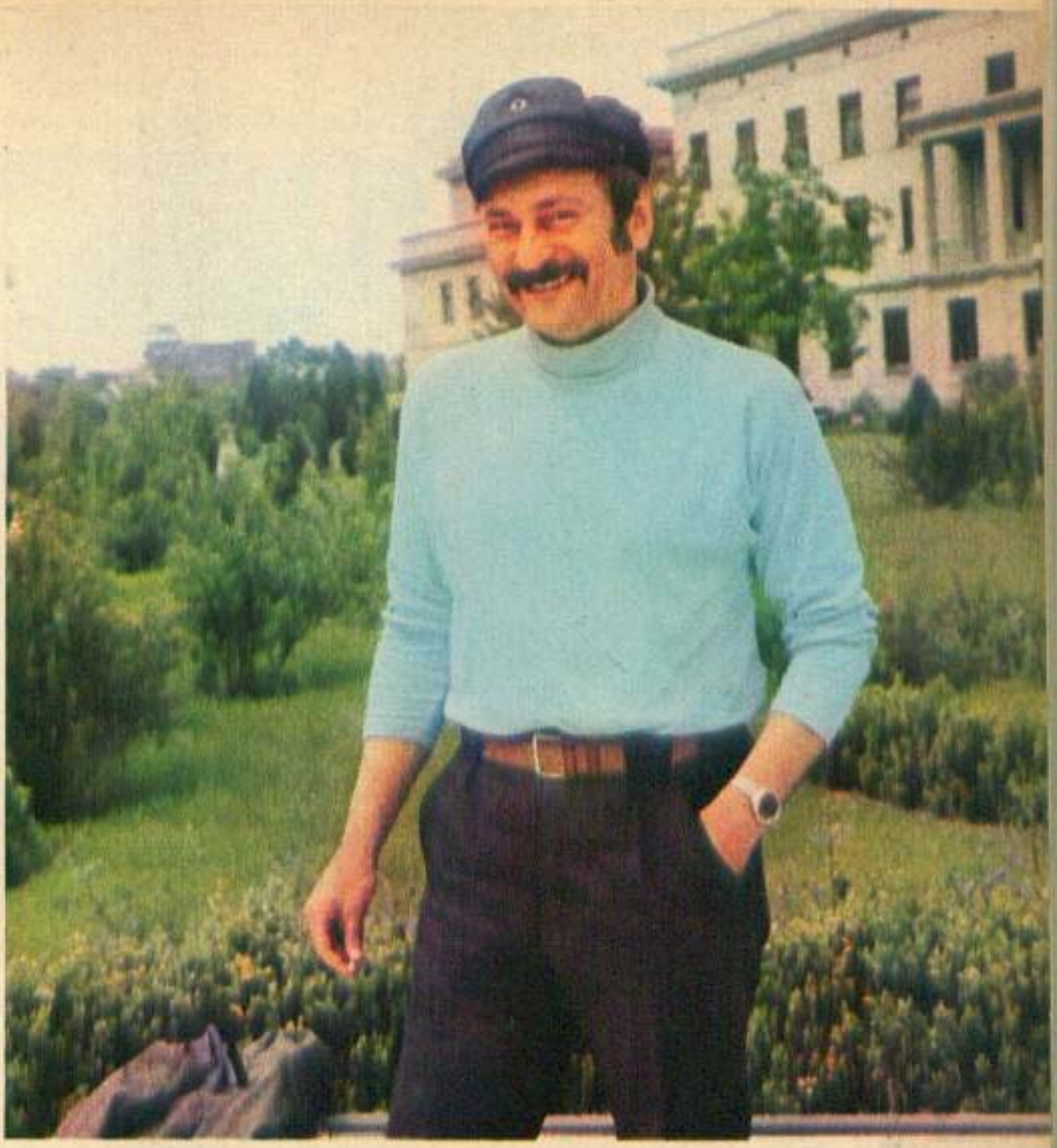

— Oare ai fi dispus să-mi spui, Amza Pellea, care e acea trăsătură a firii dumitale pe care n-ar putea-o bănui nimeni? Care e Amza Pellea cel mai puțin cunoscut?

— Contemplativul. Cel căruia îi place — citeodată — singurătatea: aici e locul unde mă regăsesc cel mai ușor pe mine însumi.

— Și ce se întîmplă atunci cînd Amza Pellea se întîlnește între patru ochi cu Amza Pellea?

— Ce să se întîmple? E un prilej binevenit pentru a schimba niște opinii critice și autocritice, treabă făcută — ce e drept — cu multă înțelegere omenească.

— Mi se pare că ești totuși gata să-l aduci aici, între noi, pe nea Mărin. Ei bine, nu, nu sînt de acord: nu-l vreau nici pe olteanul șugubăț și pus pe snoave, nu-l vreau nici pe interpretul eroilor monumentali, în discuția noastră — cum spuneam — l-am poftit pe Amza Pellea civilul, pe cel neștiut, necunoscut.

— Îmi smulgi mărturisirea și iată că mi-o las smulsă. Citesc poezie. Și fac poezie.

— Mi-ai dat lovitura de grație. Un Mihai Viteazul și un nea Mărin care să facă, în intimitate, versuri... Ce fel de versuri, Amza Pellea. Dar să știi că nu ești singurul actor din acest șir de interviuri despre care am aflat că e poet.

— Pariez că e vorba de Ion Marinescu: îl știu din liceu, am fost colegi. Tot olteanul poet, ce să-i faci... Și vrei neapărat să-ți spun ce fel de poezie alcătuiesc? Îți spun numai dumitale: sinceră. De-aia n-o public: cei care-ar citi-o m-ar cunoaște astfel prea bine. Prefer să-i păcălesc cu nea Mărin. Dar dumitale îți spun niște versuri, dacă ții...

— Țin.

Părinții sînt ca niște copii:
cum nu stai cu ochii pe ei
sînt în stare de orice.
De exemplu: dacă nu ești foarte atent
înainte de a te naște
sînt în stare
să-ți facă un frate mai mare
care pe urmă te bate".

— Va să zică, pînă și în poezie umorul nu-ți dă pace!

— Vezi că te-am păcălit și pe dumneata?! Hai să-ți spun totuși o alta:

„Trăiești o viață
alături de inși
pe care nu i-ai cunoscut
și n-ai să-i cunoști niciodată.
Alteori, te-ntîlnești cu cineva
pe care nu l-ai mai văzut
și ai totuși senzația
că-l știi de mult.
Îl cunoști așa de bine
încît îți vine să taci:
nu mai aveți ce vă spune.
Așa mi s-a-ntîmplat mie
într-o dimineață rece de octombrie:
dînd colțul dup-o stîncă
mi-a ieșit în față Oceanul..."

— Ai dreptate, Amza Pellea: niciodată n-ajungi să cunoști bine oamenii de lîngă tine, totdeauna îți rezervă surprize neașteptate. Ne mai rezervi vreuna?

— Două: două cărți pe care le voi publica la Editura «Scrisul românesc»: «Culisele cinematografiei» — îți dai seama după titlu cam despre ce poate fi vorba, și o alta, cu monoloagele cele mai reușite ale lui nea Mărin, aceasta din urmă avînd și discuri cu monoloage înregistrate: un soi de îndreptar fonetic pentru limba oltenească scrisă...

Myrna Loy

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

IOANA BULCĂ

— Vrei să fiu sinceră, Sanda Faur? Detest interviurile. Mă simt întotdeauna încurcată în fața întrebărilor. Habar n-am să dau răspunsurile pe care le așteaptă de la mine gazetarul. Și pe urmă, zău, n-am nici un fel de hobby de mărturisit. Sînt atît de ocupată la ora asta (îți spun un secret, numai pentru dumneata: am încurcat-o cu contractele la două filme, se suprapun filmările, și ce-o să mă fac, nu știu... Iar peste o săptămînă trebuie să plec în R.D. Germană pentru un alt film...), am deci atîtea probleme pe cap, încît, crede-mă, nu-mi mai place nimic, nu mă mai pot suferi nici măcar pe mine.

— *Dă-mi voie să-ți spun că nu te cred. Nu cred că, aprigă și muncitoare și tenace cum ești, n-ai să te descurci de minune în toate treburile artistice pe care le ai. Nu cred — luîndu-mă după înfățișarea aceasta trufașă și triumfătoare — că te-ai îndoi vreo clipă de dumneata. Nu cred într-o Ioana Bulcă chinuită de incertitudine.*

— Și totuși asta sînt. Mă consum imens pentru fiecare fleac. Plătesc totul în viață de zece ori mai mult decît face. Trăiesc orice stare cu o acuitate dureroasă. Acum mă găsești totuși într-un moment de mare liniște și echilibru al existenței mele, acum sînt — n-am ce-ți face dacă nu mă crezi — blajină ca o mielușea. Și foarte îndrăgostită de soțul meu, cu care m-am căsătorit acum 3 săptămîni și 2 zile.

— *Felicitări! Îți dai seama că nu rezist tentației de a te întreba cine e fericitul?..*

— Cred că-l știi: e consilierul de lupte al Studioului cinematografic «București», profesorul Soby Czeh, cel care a conceput și condus mai toate marile bătălii din filmele noastre.

— *Sper din toată inima că nu-și poartă asupra sa, și acasă, spiritul războinic.*

— Dimpotrivă: e un om blînd și calm, mult mai calm decît mine, e un om echilibrat care-mi dă și mie liniștea și echilibrul de care aveam nevoie. Ca să nu mai vorbesc de faptul că, după părerea mea, e extrem de talentat și pasionat de meseria lui.

— *Așadar, ai totuși la ora aceasta un hobby de-a dreptul copleșitor: organizarea noii dumitale familii.*

— Da, de astă dată ai perfectă dreptate. Ne-am mutat de curînd și sînt pur și simplu obsedată — în puținul, cumplit de puținul timp pe care îl am — de problemele casei. Întotdeauna mi-am visat o ambianță în care să mă regăsesc, să mă simt eu însămi, la mine acasă, printre ai mei, printre lucruri frumoase. Parcă Keats spunea, nu-i așa?, că «un lucru frumos e o bucurie pentru totdeauna». Vreau să-mi umplu terasa cu flori, să am tablouri frumoase pe pereți. Pentru că, dragă Sanda Faur, cunoști ca și mine acest adevăr: orice rol am juca, noi, actrițele, pe scenă sau pe ecran, oricum am apărea noi în fața publicului, — triumfătoare, vampe, cochete sau mai știu eu cum — în adîncul sufletului nostru rămînem femei ca oricare altele, dornice de dragoste, de certitudine, de încredere. Dornice de o fericire simplă și adevărată...

Jean Harlow

Gary Cooper

INSCRIPȚIE PENTRU DOUĂ FOTOGRAFII:

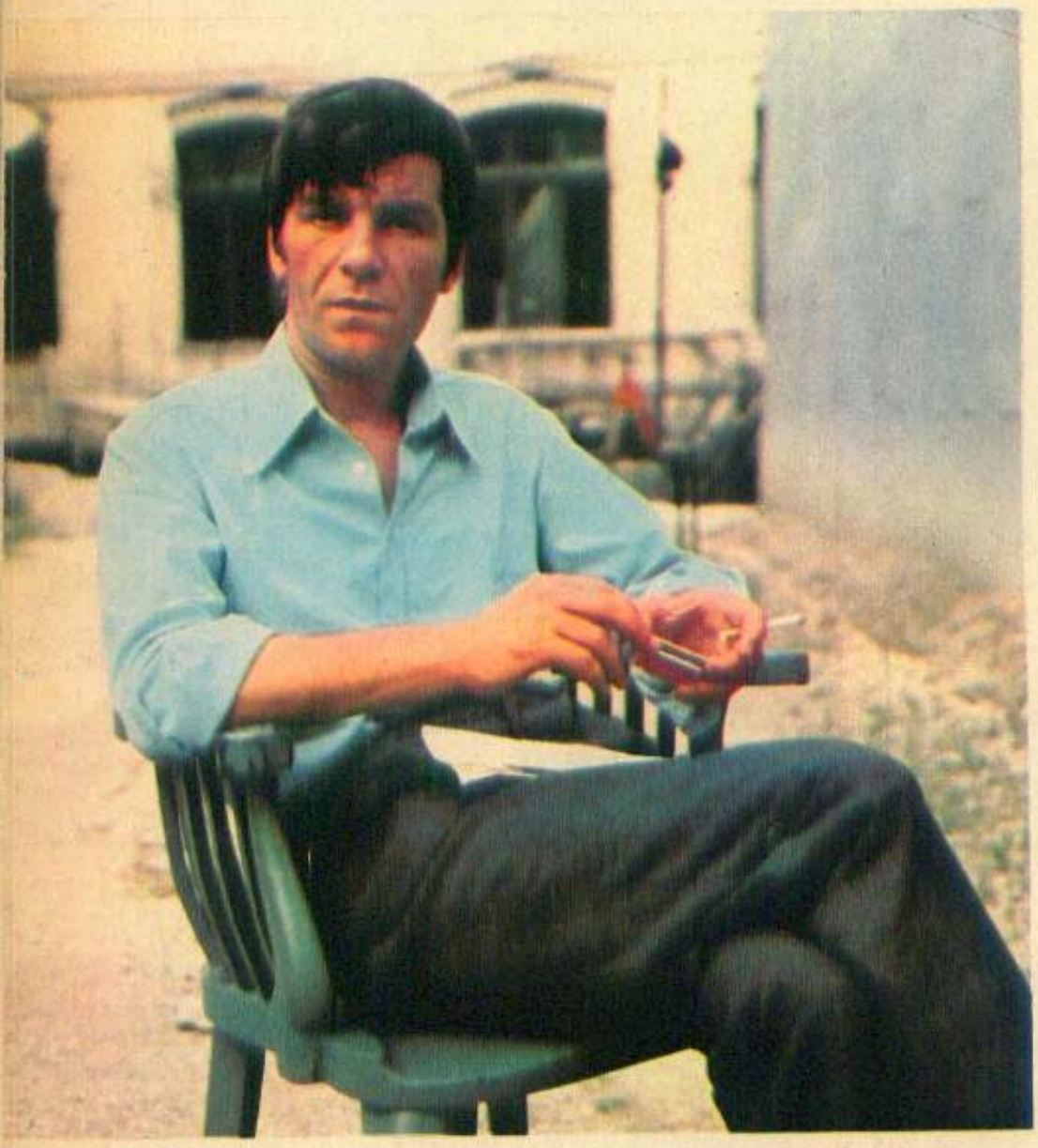

CORNEL COMAN

L-am rugat pe colegul meu, graficianul, să macheteze mai mari aceste două fotografii, să-mi lase spațiu doar pentru cîteva rînduri. A înțeles. Colaborăm de mult, îi dau bătaie de cap «cu actorii și cu filmele mele» de cîțiva ani buni, știe că tot așa a mai pățit cu Peter O'Toole și cu Mircea Albulescu, cu Cybulski și Smoktunovski, cu Silviu Stănculescu și Richard Chamberlain, cu Julie Christie și Leopoldina Bălănuță, cu George Constantin și Richard Burton, cu încă vreo doi-trei. Știe că există o mină de actori despre care mi-e frică să scriu, că sînt în stare să povestesc filmele «cu ei» secvență cu secvență, dar că atunci cînd trebuie să trec la fapte fug cu lașitate din fața hîrtiei. Nu există pedeapsă mai mare decît aceea de a scrie despre actorii pe care îi ții la inimă sau pe care îi porți mereu în cap. Încă nu-mi sînt clare lucrurile, cu regizorii «preferați» nu se întîmplă la fel. Am zis odată, negru pe alb, că «mîine m-aș duce pînă la capătul lumii ca să-i spun lui Wajda cît îl iubesc», iar cînd am văzut tipărite toate aceste vorbe — deșănțate, recunosc — nu m-am speriat și nici nu mi-a fost rușine. Nu mi-a fost frică nici mai pe urmă, în timp ce, în fața unui magnetofon, îl plictiseam cu întrebări.

Cu actorii este altceva. Mi-e teamă de cei — puțini de fapt — în preajma cărora nu mai știi unde începe filmul și unde se termină viața, de actorii care — într-un anumit fel — umilesc personajul pentru că totdeauna sînt mai bogați decît el, de cei care, acolo unde noi vedem un adevăr, ei scapără puzderie, de cei care — precum ca nimeni altul spunea Arghezi — «prind de tot ce întîlnesc, o plasă caldă, de răcoare».

Vreau să scriu despre Margareta Pogonat și mă cuprinde spaima. Nu cred că voi putea vreodată să spun pe nume de ce tremură aerul dintre sală și ecran atunci cînd apar eroinele ei, învăluite în liniștea lor tulbure, aplecate puțin doar de povara demnității și de nimic altceva. Chipul ei de a descoperi lumea și a intra în relații cu ea constituie un punct de referință între noi și ceea ce se întîmplă în jur. Gesturile ei au frumusețea

Fotografie de Elena GHERA

MARGARETA POGONAT

melancolică a frazelor fundamentale din cărțile de căpătîi. Văzînd-o mai de mult într-un film m-am simțit exact ca în paginile celui care a scris: «...înțeleg că în noaptea asta poți să vrei să și mori, pentru că în fața unei asemenea transparențe a vieții nimic nu mai are importanță».

Nici despre Cornel Coman nu pot să spun mai mult. Am încercat odată să arăt că în actorul acesta, mai puțin cunoscut, văd un mare interpret de film, de o structură cu totul aparte, dar pînă la urmă nu m-am ales decît cu o bîlbîială sentimentală. Cred însă cu încăpățînare în steaua sa.

Avînd în vedere toate cele de mai sus, singura frază în fața căreia am curajul să stau cu capul sus sună sec, strict informativ: prezența Margaretei Pogonat și a lui Cornel Coman în filmul lui Lucian Bratu, Petru Popescu și Nicolae Girardi «Drum în penumbră» a fost una dintre cele mai frumoase întîmplări ale toamnei lui 1972.

Magda MIHĂILESCU
Fotografie de A. MIHAILOPOL

Mae West

Cary Grant

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI ASA»

AURELIAN ANDREESCU

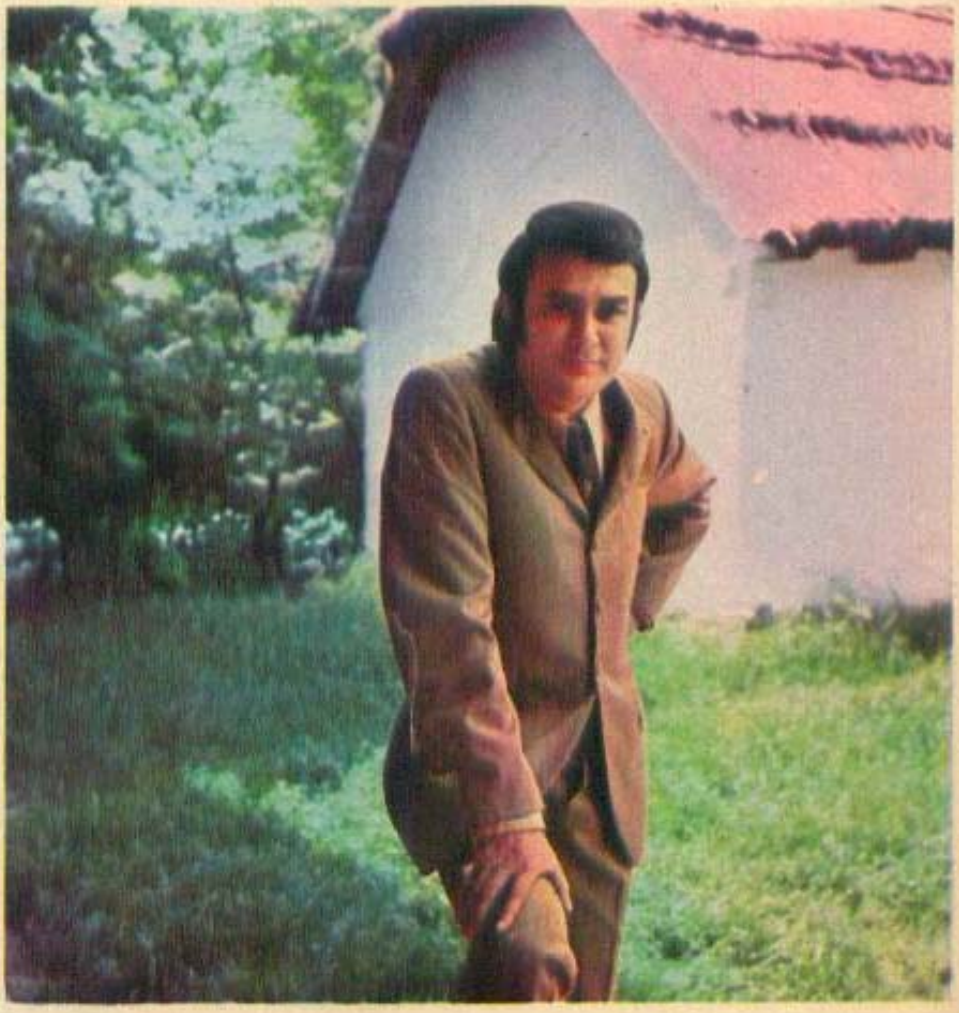

— Dacă vrei să știi, dragă Aurelian Andreescu, află că unele cunoștințe ale mele, cînd au auzit că trebuie să stau de vorbă cu tine despre altceva decît meseria ta, nu mi-au prezis o muncă prea încîntătoare. Bineînțeles că nu m-am speriat, nu este prima dată cînd «te intervievez». Totuși te întreb: de ce umblă zvonul că nu ai fi foarte prietenos, deschis, că așa, ca om, ai fi cam încruntat? Te-ai gîndit vreodată care este imaginea lumii despre tine?

— Lumea aceasta la care te referi a observat, probabil, că eu sînt un tip mai sobru, nu sînt o vedetă dispusă să zîmbească în orice moment, dar nici gînd să fiu ursuz. Întreabă-i pe prietenii mei.

— *Ai prieteni?*

— Mai am.

— *Acest «mai» spune ceva, dar ... în sfîrșit. Cine sînt ei?*

— N-au nume răsunătoare, în eventualitatea că asta te-ar interesa. Prieteniile nu mi le fac pe bază de meserie, ci de comunicare sufletească.

— *Totuși, cîntărețul din tine le este indiferent?*

— Am observat că îi preocupă ce fac eu, ca artist, abia după ce mă cunosc.

— *Uite că am ajuns la muzică. Să schimbăm subiectul. Este adevărat că în fiecare seară te plimbi la șosea cu minibicicleta?*

— Adevărat. Mai mult decît atît: strig sus și tare că viitorul circulației este al bicicletei. Dar ultima mea pasiune este alta, tenisul. Să joc, nu să mă uit. Sînt un iubitor înrăit, în turneele din străinătate îmi dau toți banii pe rachete, echipament. Nu-ți mai spun că de cînd Ilie Năstase mi-a dat o rachetă Dunlop, e greu să mă mai stăpînească cineva.

— *Îl cunoști de mult pe Năstase?*

— De mult.

— *Înainte de a fi celebru?*

— Celebru — cine? Ei sau eu?

— *Ai umor, Aurelian.*

— Cine ți-a spus că nu am? Să-ți povestesc o întîmplare, apropo de umor. Într-o zi, la radio, cineva m-a solicitat să răspund, dar la modul serios, unei anchete care suna cam așa: «Ce credeți că v-ar împiedica să trăiți pînă la 100 de ani?» Știi ce am răspuns? «Vinul prost».

— *Vrei să publicăm asta?*

— De ce nu? E de rău?

— *Răspunzi scrisorilor pe care le primești? Cine sînt cei care îți trimit misive și ce vor, ce-ți scriu?*

— După scrisori, s-ar părea că sînt preferatul elevilor. Mai toți încep cu un compliment, iar în fraza următoare trec la subiect: «Îmi place cum cîntați, vreau o poză cu autograf». Unii nu zic nici măcar atît, îmi expediază un plic în care se află un alt plic, cu adresa lor, spunîndu-și că bănuiesc eu despre ce e vorba. Acestora din urmă nu le răspund. Fără comentarii.

— *Dar fetele, fetele nu-ți scriu?*

— S-au mai potolit.

— *Asta e «de bine» sau «de rău»?*

— Nu știu.

M.M.

Fotografie de Elena GHERA

Carole Lombard

Ginger Rogers

«SĂ-I CUNOAȘTEM ȘI AȘA»

MARGARETA PÎSLARU

— Deși ești vedeta numărul unu și ai bătut toate recordurile de popularitate, deși viața cîntăreților de muzică ușoară, mai ales a lor, se desfășoară într-o imensă vitrină, cu cît mă gîndesc mai bine cu atît îmi dau seama, dragă Margareta, că nu se știe mai nimic despre tine, dincolo de puterea ta de muncă, de ambiția și rîvna ta profesională, cu totul aparte. Dealtfel, ieși și foarte puțin în lume, — cum se spune — nu?

— Văd eu că vrei ca din această întîlnire să iasă ceva mai nostim, nu un interviu de lucru, dar nu cred că vom izbuti. Sper să nu se supere nimeni, sper ca publicul pe care-l iubesc atîta va înțelege. Prea l-am dăruit totul ca să nu mă înțeleagă. Viața mea este meseria mea. Cum am spus? Vai, ce cuvinte definitive. Dar ăsta este adevărul. Am nevoie de înțelegerea oamenilor.

— Totuși, chiar dacă scormonim pe ruptelea, nu putem da măcar de un firicel de hobby, să zicem? Ca acei cu brodatul florilor, fluturilor și tot ce mai ai tu pe atît de invidiatele și comentatele tale rochii?

— Îmi pare rău, și astea fac parte tot din capitolul meseriei. Tot aici înghesui mîncarea cu care mă hrănesc, ca să nu mă îngraș, somnul, ca să arăt bine. Din păcate, așa stau lucrurile.

— De ce din păcate? Ce înseamnă pentru tine acest «din păcate»?

— Uneori îmi spun că ar fi bine să-mi fac timp și pentru nimicurile încîntătoare. Dar de unde, te întreb, dacă trebuie să fac tot felul de corvezi, precum: să alerg după benzi, după afișe, fotografii, după... fermoare. Apoi sînt și pisăloagă, insistentă, mereu găsesc cîte ceva de îndreptat, într-o lumină la TV, la mixaj. Merg pînă acolo încît uneori verific dacă nu cumva s-a defectat cortina pe scenă.

— Un psihanalist ți-ar spune, poate, că nu prea ai încredere în oameni!

— De ce neapărat? Pur și simplu sînt grijulie.

— Unii nu înțeleg exact nuanța ambiției, a îndîrjirii tale. Zic cum că ai fi totuși prea lucidă, prea rațională, căpitan de cursă lungă.

— Cei ce spun asta nu știu ce înseamnă patima. Patima profesiunii. Totuși dacă oamenii ar urmări cu atenție cîntecele mele ar izbuti să mă cunoască de-a binelea. Acolo m-am dezvăluit — aproape împotriva voinței mele — mai mult decît în toate interviurile date de-a lungul carierei. În aceste cîntece, care nu sînt compuse după toate rafinamentele armoniei și ale contrapunctului, ci după impulsurile sensibilității mele, răzbate dragostea mea de frumos, dorul de liniște, o anumită nostalgie. Unele bucăți sînt chiar ecoul unor întîmplări concrete din viață. Dacă tot ne-am apucat de destăinuiri, trebuie să-ți spun că încă din copilărie — din motive speciale — am urît duminicile. Abia așteptam să vină luna să mă duc la școală. Această obsesie și-a găsit expresia în melodia aceea ironică apropo de «aerul duminical».

— Fiindcă veni vorba de obsesii, vreau să te întreb și pe tine: ai prieteni?

— Foarte puțini. Nu am timp să cultiv amiciții adevărate, rămîn lîngă mine doar cei care se pot acomoda ritmului meu de viață, care știu să fie alături și la bine, și la rău.

— Cînd lucrurile nu-ți ies așa cum vrei tu, cum îți restabilești echilibrul?

— În primul rînd sufăr ca un cîine. Sufăr și pentru acele lucruri pe care alții nu le observă. Se întîmplă să-mi pierd uneori încrederea în mine. Miracolul refacerii îl înfăptuiește doar voința. Nu știu ce catastrofă ar trebui să se întîmple ca să mă doboare de-a binelea.

— Ce unitate de măsură ar fi potrivită pentru scrisorile primite?

— Sacii. Păstrez toate scrisorile, absolut toate. Mătușii mele, chiar îi este frică de un incendiu. Scrisorile sînt — pentru mine cel puțin — o foarte interesantă legătură cu publicul.

— Știu că într-o vreme aveai caietele tale cu tot felul de impresii personale, notații, jurnale de călătorie etc. Continui această treabă?

— Bineînțeles. Mai tîrziu, cînd voi avea timp, am de gînd să scriu ceva. Dar ce dureros va fi atunci cînd voi avea și eu, în sfîrșit, timp.

— E mult pînă atunci. Cum nu vreau să încheiem această discuție amicală cu gîndul dus prea departe, dă-mi voie să comunic ceva cititorilor, ceva ce am observat eu și care nu are nici o legătură cu muzica ușoară: îți plac cartofii prăjiți și de cînd te cunosc ești credincioasă unuia și aceluiași parfum.

M. M.